SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

broj 76 cijena 40 d

Robert Silverberg:

PUT U ZBILJU

i druge najljepše sf pripovijetke

Branko Pihač: PROMETHEUS

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

Vjerojatno ste, pregledavajući na prethodnoj stranici sadržaj ovog broja SIRIUSA, već na prvi pogled opazili na dva mjesta ime Arthura C. Clarkea, a ako ste prelistali cio broj, opazili ste i to da je jedan od Clarkovih tekstova zapravo odlomak iz njegovog najnovijeg romana »2010: Druga Odiseja«. Ne, nije to zaokret u uređivačkoj koncepciji SIRIUSA, u kojoj dosad nije bilo mjesta za odlomke iz romana. Jednostavno je riječ o izuzetnom autoru i njegovom izuzetnom djelu, što je rezultiralo i izuzetnim objavljivanjem odlomka u SIRIUSU. A kako izuzeci potvrđuju pravilo, ono i dalje ostaje na snazi: SIRIUS ne objavljuje romane i pjesme, nego samo pripovijetke. Uostalom, i ovaj odlomak, je zaokružena cjelina, gotovo zasebna priča...

● »Javljam Vam se pismom i jednim crtežom koji nije naročito dobro nacrtan, ali već netko tko dobro crta može ga uraditi perfektno«, pišete mi, i doista šaljete ono što nazivate crtežom. I ne samo to, nego nastavljate: »Imam i jedan prijedlog: napisao bih roman i poslao ga Vama, a Vi biste ga pročitali i korigirali. Htio bih znati biste li prihvatili rukopis. Ostat ću anoniman, a možete mi odgovoriti u broju 76. Roman bi bio psihofantastičan, a možda bi mogao i da se snimi film. Naravno, poslije čitanja i korekcije romana. Pisao bih u prvom i trećem licu jednine. S prijateljskim pozdravom. Šifra Budućnost — Futuro — Zukunft.« — Odgovorit ću Vam u prvom licu jednine, dragi čitatelju: onaj tko već zna crtati, nacrtat će crtež i bez Vašeg crteža, dakle ništa od toga posla. Također, onaj tko zna pisati, ili misli da zna pisati, neće mi pisati da zna pisati i da će pisati, nego će napisati priču (a ne roman jer to, rekosmo, SIRIUS ne objavljuje) i poslati je uredništvu. I treće, ono o snimanju filma neodoljivo me podsjeća na ražanj za zeca koji je još u šumi...

● Pišete mi: »Priča 'Skrštenih ruku' bila je objavljena u Zabavniku broj 1598 i 1599, skraćena i s drukčijim završetkom, pa me sada jede radoznalost: je li pisac sam napravio dvije verzije, ili se to netko zabavljao da kroji i prekraja prema prostoru za objavljivanje i vlastitom ćefu? Verzija u Zabavniku ima bolji svršetak, ali je kao priča neusporedivo bolja ova u SIRIUSU.« — Draga čitateljice, zaista ne znam kako je ta priča dospjela u Zabavnik, to pitajte uredništvo toga lista. Ne vjerujem ni u postojanje dvije verzije te priče. Siguran sam

samo jedno: verzija koju je objavio SIRIUS nije nastala nadopislvanjem ili produživanjem neke kraće verzije niti joj je mijenjan svršetak.

● Nema više, za ovaj put. A do SIRIUSA 77 — do čitanja!

Vaš B. J.

Robert Silverberg:
Reality Trip
Preveo Božidar Stančić

Put u zbilju

Ja sam za nju mogućnost iskupljivanja. Ona stanuje u istom hotelu gdje i ja, na istom katu, desetak vrata od mojih. Pjesnikinja, živi od rente, zbog toga brže stari, izgleda kao samostalna žena srednjih godina, premda joj još nije ni trideset. Viša je od mene, nosi dugu tamnu kosu, ima mali nos s kvržicom na korijenu nosa. Blistavih očiju, namještene nemarnosti u ophođenju, nemarno održavane odjeće. Nisam ja pozvan da prosuđujem seksualnu privlačnost Zemljana, ali prema kazivanju muškaraca što žive ovdje ne bi se reklo da je lijepa. Često je susrećem u hotelskim hodnicima, široko mi se osmjehuje, misleći zacijelo: »Jadni osamljeniče, dopusti mi da ti pomognem nositi breme tvoga nesretnog života. Dopusti mi da ti pokažem što je ljubav, jer i ja sam iskusila samoću...« Ili nešto u tome smislu. Dakako, nije bilo u pitanju bilo što od toga, ali bilo je providno. Kad bi me ugledala, u očima bi joj bljesnuo neki apetit, polumajčinski, poluseksualni, čini mi se, a lice bi joj poprimalo bunovan, gotovo sulud izraz.

Zove se Elizabeth Cooke.

— Volite li poeziju, gospodine Knecht? — zapitala je toga jutra dok se staro dizalo škripavo penjalo. Za jedan sat pokucala je na vrata.

— Evo vam nešto za čitanje. Ja sam to napisala.

Snop žutog papira, loše fotokopirane pjesme. PUT U ZBILJU. Naklada 125 primjeraka.

— Možete je zadržati, ako želite. Imam ih još mnogo.

Nosila je upadljive baršunaste hlače i ružičastu prozračnu bluzu što joj je isticala grudi: male, ispupčene grudi, koje baš i nisu izgledale... funkcionalno. Kad je opazila moj pogled, nosnice su joj zatreperile i triput je zatreptala kapcima. Znak želje?

Čitao sam pjesme. Mogu li ih ja pošteno ocijeniti? Iako sam živio na ovom planetu jedanaest zemaljskih godina i premda dobro poznajem engleski, mogu li ja shvatiti nutrinu poezije? Činilo mi se da je to bilo prilično loše. Teška poezija, nezgrapna, pomno ipak izvedena, baveći se dijelom života. Svijet oko nje, okrutni grad, negostoljubiv. Tužaljke zbog prepreka među ljudima. Prvi tekst

počinje ovako:

»Poduzeo je zbiljsko putovanje: tamnoput, visok, crvenih očiju, pokvarenih zuba. U vojničkoj bluzi što zaudara na kiseliš. U džepu, bez sumnje, nož. Gledao me opako. Sigurno je u sudskoj kartoteci: silovanje, nasilja nad djecom, droga. On misli: ropska drolja. A ja nosim u glavi misao: brate, dođi, sljubimo se, prepustimo se ljubavi!« Itd....

Neposredna emocija, topla, dakako. Ali da li je potreba da se vole svi uvrijeđeni stvorovi dovoljna hrana za poeziju? Ne znam. Stavio sam čak pjesme u sondu i poslao je u Svemir, u naš Svijet, premda ona po mojem mišljenju ne bi mogla mnogo obavijestiti o Zemlji. Elizabethi bi laskalo kad bi saznala da je osim neznatnih čitalaca na svojem planetu stekla nekoliko novih na oko 90 svjetlosnih godina odavde.

Vratila se za nekoliko minuta,

— Volite li to? — pitala me.

— Mnogo, vi ste solidarni s patnjama drugih.

Imao sam dojam da je čekala da je pozovem unutra. Pazio sam da ne gledam u njezine grudi.

*

Hotel je u 23. Zapadnoj ulici. Star je zacijelo stotinu godina. Pročelje gotovo barokno, a unutra svi elementi dekadanse. Kuća je bila na glasu kao bohemska. Najviše gostiju su uglavnom stalni. Mnogi umjetnici, pisci, dramatičari i drugi... Mnoge poznajem po imenu i oni poznaju i mene, ali sam uvijek u početku suzbijao svaki pokušaj intimnosti i svatko je poštovao taj moj stav. Nikoga ne pozivam u svoju sobu, ali ponekad pristanem da posjetim druge, jer mi je i zadatak da saznam kako žive i misle Zemljani. Elizabeth je prva koja je htjela prekoračiti nevidljivu barijeru što sam je stvorio oko svoga privatnog života. Doselila se u hotel prije tri godine, a već deset mjeseci zapažam njezinu pažnju. Pet-šest tjedana to je već postalo nepodnošljivo. Ne znam kako da se izvučem. Valja se suočiti s tim problemom na svaki način. Treba da joj kažem neka me ostavi na miru, jer bih se inače mogao naći u nezgodnoj situaciji. No, prije nego što dođe do toga, ona će možda naći nekoga dostojnijega da je tješi.

Moj dnevni red se gotovo i ne mijenja. Ustajem u sedam sati. Prvi obrok, zatim uređivanje vanjske kože — dakako, zemaljske — i oblačim se. Od 8 do 10 sati prenosim obavijesti u Svemir, zatim izlazim radi jutarnje ankete: razgovarati s ljudima, kupiti novine i ponekad otići u knjižnice. U jedan sat vraćam se u svoju sobu na drugi obrok. Emitiram opet od dva do pet, zatim ponovo odlazim, bilo u kazalište, bilo u kino, ili na politički sastanak... Moram upiti u sebe okus ovoga planeta. Često pođem u neki bar. Opremljen sam da mogu piti alkohol, ali ga se moram brzo osloboditi. Pijuckam, slušam,

katkad i raspravljam s nekim. U ponoć se vraćam, treći obrok, prenošenje obavijesti od 1 do 4 sata ujutro. Napokon odspavam tri sata i dnevni ciklus opet počinje. Takav dnevni red mi odgovara. Ne znam koliko agenata iz Svemira ima na Zemlji, ali smatram se jednim od marljivijih i korisnijih. Malo mi stvari izmakne. Radim dobro, a kako ovdje kažu: marljiv rad donosi sam po sebi zadovoljstvo. Priznajem ipak da me smeta fizička neudobnost moje situacije i da me često obuzima očaj zbog usamljenosti, često čak pomišljam i na to da zatražim povlačenje sa zadatka. Ali što ću ja ondje? Kakvu službu mogu obavljati? Ja sam sredio svoj život radi jednoga cilja: živjeti među Zemljanima i pratiti njihove običaje. Ako odustanem od toga, više neću ničemu služiti.

Jasno, fizička se bol teško podnosi. Sila teža je na Zemlji gotovo dvostruko veća od one u mojem Svijetu, zbog čega živim poput olova: organi mi pritišću unutrašnjost oklopa, mišići su neprekidno izobličeni od napetosti, svaka kretnja traži snagu volje i moje se srce neprekidno buni. Za jedanaest godina ja sam se, dakako, pomalo adaptirao na uvjete, ožilavio sam i udebljao se. Pretpostavljam da bih bio potpuno dezorijentiran da me sada pozovu i otpreme u naš Svijet, bio bih smeten zbog sile teže. Poskakivao bih, letio, posrtao. Tko zna? Možda bi mi nedostajala ubitačna zemaljska gravitacija? Možda i ne bi. Ovdje trpim pod tim pritiskom. Nije to zato da se sam nad sobom sažalim... Poznavao sam uvjete prije nego što sam došao ovamo. Smjestili su me u simulator gravitacije kad sam se javio, omogućili su mi i da odustanem, a ja sam odlučio da nastavim ne računajući da tjedan dana u simulatoru pod dvostrukom gravitacijom nije isto kao i stalno živjeti pod tim okolnostima. Mogao sam izaći iz prostorije za simuliranje, ali ovdje... nema ni govora. Oh, taj stalni pritisak na svaku moju molekulu...

A što da kažem o tijelu koje moram nositi, to fino prerušavanje? Neprekidno zavijen u debeli sloj sintetičke kože što me guši, u kojoj tonem, što se stalno trlja o moje zarobljeno tijelo. Pa taj komplicirani kostur što sve drži i omogućava da se mičem. Pravi splet utikača, veza, servomotora, kablova, a usred svega toga moram biti stalno u pokretu na maloj platformi u želucu. Bakljati se između neudobnih položaja, micati se, vrtjeti se, pokušavati da svojem tijelu omogućim okretnost, a sve to gledajući vanjski svijet u periskopu preko mehaničkih očiju i ne izlazeći iz toga kožnog oklopa. Uostalom, to tijelo je zacijelo upadljivo i zacijelo imam ljudski izgled, jer nitko nije još ništa posumnjao o mojoj prirodi. A »to« i stari diskretno iz godine u godinu, »to« se deblja. Time hodam, time govorim, time gutam hranu i piće kad je potrebno (stavljam to u zamjenljiv džep nedaleko od svojih lijevih ticala). A ja sam u toj koži skriveni igrač šaha, nevidljivi jahač. Kad bih se ohrabrio, oslobodio bih se od vremena do vremena toga

kožnoga odijela i puzao bih i skakutao po sobi, ali to je zabranjeno. Već jedanaest godina nisam izlazio iz toga svog protoplazmičkog oklopa. Često imam dojam da se priljubio uz moje tijelo i da je postao dio mene.

Da bih jeo, moram napol otvoriti tijelo po sredini, što traje nekoliko minuta. Tri puta na dan otkopčam se tako da bih mogao uzeti tablete za hranu. Loša metoda. Mogli su to udesiti da jedem ustima kao i ljudi i da mi hrana dopre do vlastitoga probavnoga trakta. Pretpostavljam da su takvi najnoviji modeli. Pa i problem izlaska hrane. Opet se moram otkopčati i izvaditi kocke s otpacima, pa zatvoriti. Neugodno...

Pa ova usamljenost. Promatrati zvijezde i razmišljati kako je moja domovina negdje gore. Misliti na sve one što sada vode ljubav, jednolično pjevaju, svade se, odvajaju od okoline i udube u uzajamnosti, a ja ovdje provodim dane u hotelu na stranom planetu, utučen gravitacijom, zarobljen u uskom umjetnom tijelu, uvijek sasvim sam, hineći da nisam što jesam i da jesam što nisam, neprestano špijunirajući, ispitujući, bilježeći, šaljući izvještaje, zadubljen u strahotu samoće i tražeći okrepu u filozofiji.

Jedina prava utjeha u svemu tome osim zadovoljstva što činim uslugu svome Svijetu, jest to što se atmosfera u New Yorku svake godine pogoršava. Na ulicama primitivna vozila iz kojih se podriguje slabo probavljeni ugljikovodik. Zemljani ta isparivanja zovu polucija i uznemireno se tuže na nju. Za mene je ta organska magla prava radost, jedino što me podsjeća na Svijet, opija me. Koračam ulicama i duboko udišem, a lažne mi nosnice udišu u moja prava pluća korisne molekule. Ovdašnji ljudi zacijelo misle da sam šašav: hodati veselo usred ispušnih plinova! Ne riskiram li možda da me uhapse zbog »javnoga pomamnog udisanja«? Bi li me podvrgli psihičkim testovima?

*

Elizabeth Cooke nastavlja nastavlja me obasipati svojim pažnjama. Smiješi mi se kad se sretnemo u trijemu, u očima joj iskra nade.

— Mogli bismo jedne večeri zajedno večerati, gospodine Knecht. Uvjerena sam da bismo imali o mnogo čemu pripovijedati, a možda biste voljeli pročitati i koju od mojih novih pjesama...

Ona pomalo podrhtava, trepće zanosno očnim kapcima, uspravne glave na dugom vratu. Znam ja da ona od vremena do vremena dovodi u svoju sobu muškarce, dakle ne traži moje društvo zbog samoće ili seksualne frustracije. A sumnjam i da je privlači moj fizički izgled. Ne vjerujem da se varam kad tvrdim da nisam nikakav seksualni magnet za žene. Ne, ona me voli jer se sažalila na mene, mene jadnoga, plahog momka s kraja hodnika, jadnoga Knechta. Ne bih li ja mogla uliti malo topline u njegov sumorni život? Itd... to je

to. Ali mogu li joj dugo izmicati? Bolje bi možda bilo da se odselim, ali već tako dugo živim ovdje, navikao sam se na taj hotel, čija je tišina mnogo pomogla da lakše svladavam teškoće svoje misije. I ova mi je soba omiljena sa svojim ogromnim četverouglastim prozorima, zelenim popločanim podom i pločicama u kupaonici, sa čudesnim lusterom. Sve sam to zavolio. Dakako, ne mogu ostaviti Elizabeth da počne idilu sa mnom. Mi smo ovdje da promatramo Zemljane a ne da se miješamo s njima. Naše prerušavanje nije baš teško otkriti izbliza. Treba da se držim po strani, ili da pobjegnem.

*

Strahota! Jedan od naših je u istom hotelu. Opazio sam ga slučajno ovoga poslijepodneva oko jedan sat, kad sam se vraćao sa svojih jutarnjih tumaranja. Elizabeth je čavrljala u trijemu s direktorom, kao da me čekala. Otpratila me u dizalo, očiju upijenih u moje.

— Imam dojam da me se bojite — počela je. — A ne bi trebalo. To je drama života. Ljudi se zatvaraju u stan u strahu i ne dopuštaju da im netko ponudi svoje simpatije i da ih razgali. Nemate razloga da me se bojite!!!

Ja, dapače, imam zbilja razloga, ali kako da joj to objasnim. Da bih prekratio razgovor i moguće svoje angažiranje, izašao sam iz dizala kat prije kako bi pomislila da posjećujem prijatelja ili ljubavnicu. Polako sam pošao prema stubama hodnikom, čekajući da ona uđe u svoju sobu. I tada je neka sobarica stavila u žurbi ključ u bravu nekih vrata i zaboravivši pokucati otvorila vrata. Vrlo se rijetko dogodi da se osoblje tako zaboravi — i gosta sam mogao vidjeti zdepastog, mišićavog, golog do opasača.

— Oh, oprostite! — viknula je žena i ustuknula zatvorivši vrata. Ali ja sam dospio vidjeti. Dlakava prsa bila su napol otvorena, žlijeb 7 centimetara širok i 30 centimetara dug preko sredine prsa, do ispod pupka. Iznutra vidljiv i sjajan odraz oklopa jednoga od naših, sunarodnjaka koji se spremao na svoj drugi obrok. Zaprepašten, oteturao sam do stuba i pohitao do svoje sobe. Elizabethe nije bilo. Zaključao sam se. Jedan naš ovdje! A zašto ne? Pa nisam sam. Zacijelo ih ima na stotine u New Yorku. Ipak: u istom hotelu? Sad se sjećam da sam ga sretao: tih, ozbiljan, napet, kao da je progonjen, plašljiv. Takav sam dojam vjerojatno i ja ostavljao na druge.

Mi nemamo prava dolaziti u dodir jedan s drugim, osim u hitnom slučaju. Izoliranost je potrebna u našoj misiji. Ne smijem mu se predstaviti ni prijateljevati s njim. A utoliko je to gore sad kad znam da nisam sasvim sam, da je on ovdje. Na kolike bismo se stvari mogli podsjetiti!! Možda imamo zajedničkih prijatelja. Moglj bismo se međusobno pomagati da podnesemo silu težu, neudobnost naših odijela i strašnu klimu... Ali ne, moram se praviti da ništa ne znam. Oh, ta neumoljiva pravila! On ima svoj posao, ja svoj! Ako se

sretnemo, ja ne smijem dati naslutiti da znam tko je on. Neka bude, poštovat ću svoju obavezu, premda neće biti lako.

Poznaju ga pod imenom Swanson. U hotelu stanuje osamnaest mjeseci. Neki glazbenik, kaže mi direktor.

— Čudak, tajnovit, šutljiv, nikad se ne smiješi, čuva svoj intimni mir. Neki dan je sobarica ušla u njegovu sobu bez kucanja i mislio sam da će mi napraviti skandal. Ima ovdje svakakvih ljudi...

Direktor misli da bi moj sunarodnjak mogao biti prognani član neke bivše kraljevske evropske obitelji ili nešto takvo, romantično. Kako bi se samo začudio taj dobroćudni direktor...!

I ja čuvam svoj intimni život. Opet je Elizabeth navalila, u hodniku ispred moje sobe:

— Evo mojih novih pjesama, ako vas slučajno zanimaju. — Zatim je dodala: — Mogu li ući? Čitat ću vam naglas. Volim naglas čitati. Molim vas, nemojte uvijek biti tako ustrašeni. Pa ja ne ujedam. Davide, obećavam! Ja sam čak vrlo blaga.

— Žao mi je.

— I meni. — Namještena ljutnja šćućurila se u blistavu pogledu i u stisnutim usnama. — Ako želite da vas ostavim na miru, recite i bit će vam udovoljeno. Ali želim da znate koliko ste okrutni. Ne tražim ništa od vas. Jednostavno vam nudim svoje prijateljstvo, a vi ga nećete. Da li mi možda zaudara iz usta? Ili sam tako ružna? Je li to zbog mojih pjesama? Mrzite ih i ne usudite se reći?

— Elizabeth...

— Naš život na Zemlji je kratak. Zašto se ne bismo međusobno pomagali? Voljeli, dijelili radost, otvarali se. Put u zbilju, komunikacija dviju duša ...

U njezinu je tonu bilo nježnih nijansi.

— Koliko ja znam, vi se ne družite sa ženama, ali .svi imamo svoje osebujnosti — nastavila je. — No, vi i ja ne moramo održavati vezu, možemo samo razgovarati, otvarati se. Molim vas. Kažete li ne, neću vas smetati nikad, ali ako vam se sviđa, nemojte reći ne. Bilo bi to kao da zalupite vrata životu. Davide. A kad se to učini, to je početak umiranja.

Ustrajala je. Morao bih je poslati do vraga. Ipak, istina je da postoji samoća, da postoji iskrenost, ova toplina, ova želja da se izvučem iz svoje lunarne učmalosti. Ima li u tome opasnosti? Osjećaj progonstva pojačao se spoznajom da je Swanson tako blizu, a toliko odijeljen od mene drakonskim pravilima. Mogao bih preuzeti rizik i pustiti da mi se Elizabeth približi. Time bih je usrećio. Možda bi to usrećilo i mene? Možda bi se iz toga dala izvući zanimljiva dokumentacija za moj Svijet? Dakako, treba da zacrtam točne granice.

— Ne bih želio biti neugodan, ali mislim da me niste shvatili, Elizabeth. Nisam vas doista želio udaljiti, uđite, samo uđite, molim

vas. — Ušla.je, zbunjena. Prvi put imam gosta, nekoga tko će se upoznati s mojih nekoliko knjiga, skromnim pokućstvom, kratkovalnim odašiljačem spretno kamufliranim u skulpturu.

Sjela je, malo podignute suknje. Ima lijepe noge, ako sam dobro shvatio zemaljske norme kvalitete. Odlučio sam da ne dopustim nikakva približavanja. Pokuša li, branit ću se... Ne znam kako, možda histeričnom krizom...

— Čitajte mi svoje nove pjesme. Ona je otvorila fascikl.

»U krilu noći sumnje i praznine, kad se demon približava k meni svojom ledenom rukom, ja dižem pogled i vičem zvijezdama: Da! Da! Da! Da! Moj put znači: da. Demonov se zove: ne. Čekala sam da kažeš da, i ti si to napokon rekao. Tada su i svijet, i zvijezde, stabla i trava, nebo i ulice vikale: Da! Da!«

Ona je u zanosu i lice joj je izvanredno oživjelo. Radost joj je upalila pogled, pa je dospjela i do mene. Kad je nakon dva sata bilo jasno da neću s njome u krevet, otišla je, da ne bi razorila sreću što sam je uopće dobro primio.

— Drago mi je što sam se prevarila u vama, Davide — promrmljala je. — Nisam mogla vjerovati da zbilja odbijate život i imala sam pravo. — Bila je oduševljena.

*

Opio sam se.

Svake večeri provedemo sat-dva zajedno. Ponekad u mojoj sobi, ponekad u njezinoj. Zapravo ona dolazi k meni, ali od vremena do vremena, iz pristojnosti posjetim je poslije trećeg obroka. Pročitao sam sva njezina poetska djela, pa razgovaramo o umjetnosti uopće, o politici, o rasnim problemima. Ona je živa duha, obrazovana, ali zbrkana. Premda me stalno iskušava, uviđa moju osjetljivost i mijenja temu čim pokažem i najmanju odbojnost. Pita me u čemu se sastoji moj posao i ja kratko odgovaram da istražujem temu za knjigu, pa ona, videći da izmičem, mijenja temu, da bi joj se poslije opet vratila, za koji dan.

Pije mnogo vina. a nudi i meni. Čuvam prvu natočenu čašu cijelu večer. Često mi predlaže da večeramo zajedno u gradu. Onda pronalazim razne isprike, da me boli želudac i da volim svoja jela koja sam pripremam. Ona prihvaća moja objašnjenja, ali predlaže i da će mi pomoći da se riješim tegoba. Uskoro me pak opet pita bih li pošao s njom večerati.

— Poznajem dobar španjolski restoran u hotelu. — Postavlja i neugodna pitanja: Gdje sam rođen? Jesam li studirao na Sveučilištu? Imam li obitelj? Jesam li bio oženjen? Je li mi već objavljena koja knjiga? Pokušavam neodređeno odgovoriti. Nije to tako ozbiljno, ali dosad nisam ni s kim imao tako prisne i duge odnose i mogućnost da ustanovim kako je zapravo nesuvisao moj tobožnji identitet. Što će se

dogoditi ako otkrije istinu?

Tu je sada i pitanje seksualnog odnosa. Njezini su pozivi sve izravniji. Ona, čini se, misli da bismo mi morali imati odnos jednostavno zato što smo postali tako dobri prijatelji. Nije to toliko pitanje ljubavi koliko... komunikacije. Razgovaramo, ponekad zajedno i prošetamo, znači, moramo i ono raditi zajedno. Očito, to ne bi bilo u pitanju jer imam organe za to, ali se ne mogu njima služiti. Osim toga, ne bih želio da ona dotiče moju lažnu kožu. Kako da je obeshrabrim? Ako joj kažem da sam impotentan, ona će apsolutno željeti da joj omogućim da me izliječi. Ako joj kažem da sam homoseksualac, pokušat će me na svaki način liječiti. Ako joj grubo izjavim da mi ona fizički ništa ne znači, bit će povrijeđena. Za nju je seks neka vrst izazova, kao što je izazov bio i što me je nagovorila da s njom razgovaram. Nosi bluze koje su providne, koje joj posebno ističu grudi. Nosi mini-suknje, prska se afrodizijačkim parfemom i kad god može okrzne se o mene. Napetost raste, Elizabeth je čvrsto odlučila da će me imati.

Nisam ništa spomenuo o njoj u svojim izvještajima mojem Svijetu, premda sam prenio neke obavijesti sasvim psihološke, koje sam zapazio promatrajući njezino ponašanje.

— Da li biste mogli jednoga dana priznati da ste zaljubljeni u mene? — pitala me sinoć. Pa onda: — Nije li to bolno susprezati stalno svoje osjećaje? Ostati zatvoren u sebe kao zarobljenik? — Onda: — Život ima i svoj fizički aspekt, Davide. Mene ne zanima bol koji mi nanosite odbijajući da shvatite, nego bol koju zadajete sebi. — Sve to biva isticano uz prebacivanje noge preko noge, pri čemu se zadizala suknja. Sad smo na putu u krizu. Nikad joj nisam smio dopustiti da počne nešto ovakvo. Vrelo je ljeto naleglo na grad i moj je živčani sustav pod vrućinom stalno u opasnosti da popusti. A što ako me ona gurne predaleko? To bi moglo loše završiti. Ja bih morao predati ostavku prije nego što počinim glupost. Možda bi trebalo porazgovoriti sa Swansonom? Čini mi se da je to postao »hitan slučaj«.

Večeras je Elizabeth ostala do poslije ponoći. Trebalo je da je zamolim da ode, pod izlikom da imam posla. Jedan sat poslije gurnula je omotnicu pod vrata: njezine najnovije ljubavne pjesme pisane drhtavom rukom:

»Davide, vi ste za mene zvijezda i spiralna maglica. Zar ne želite da vam dokažem svoju ljubav? Zar ne želite prihvatiti sreću. Promislite. Ja vas obožavam.«

Tako mi kozmosa, u što sam se ja upustio?

*

Danas je više od 40oC. Četvrti dan nesnosne vrućine. Sreo sam se sa Swansonom u dizalu u podne i malo je nedostajalo pa da mu kažem istinu. Moram biti pažljiviji, ali već se teško kontroliram: prošle noći u

paklenoj vrućini, gotovo sam skinuo zemaljsko odijelo. Ne mogu više podnijeti da budem zatvoren u njem i da u njemu pravim akrobacije da bih se riješio nesnosne mehanike u koju sam zamotan. Malo je nedostajalo pa da popustim. Osim toga, sve više sam osjetljiv na gravitaciju. Imam dojam da moj oklop puca. Poslije podne sam se gotovo srušio na ulici. No, samo bi mi to trebalo: iscrpljenost zbog vrućine, ambulantna kola, pretrage, fluoroskop... »Imate neku čudnu koštanu strukturu, gospodine Knecht.« Štogod! Onda jedna mala disekcija pred 3000 studenata medicine, pa poziv pred Vijeće sigurnosti UN: »Prijetnja iz međuzvjezdanih prostora.« Jest, valja pripaziti, valja bolje pripaziti. Treba da ...

*

Evo ga. Jedanaest godina lojalne službe srušeno u trenutku šašavosti. Povreda osnovnoga pravila. Ne mogu povjerovati. Kako je to moguće da ja, koji sam toliko poštovao odgovornost, da sam mogao i misliti a kamoli učiniti...

Istina je da je već treći tjedan zaredom vrućina grozna. Gušio sam se u svome umjetnom tijelu. Što se tiče sile teže, pitam se ne nailazi li u New York »val gravitacije«. Strahoviti pritisak izobličavao mi je organe i postajao sve jači. Elizabeth je sve neugodnija, emotivnija, strasnija, na rubu plača, poetična, ne daje mi ni trena odmora, izjavljujući mi svoju ljubav u sonetima, u epskim pjesmama, u »haiku«. Sate provodi u mojoj sobi i mrmlja nešto o ljepoti skrivenoj u mojoj duši.

»Otvori se i pusti da u tebe uđe ljubav. To je kao da se prepuštaš božanstvu. Založi sve, sruši sve zidove. Zašto ne? Tako ti svega, Davide, zašto ne?«

Nisam joj mogao odgovoriti i ona je otišla. Ali u ponoć evo je opet na moja vrata. Pustio sam je unutra. Nosila je dugu kućnu haljinu, sjajnu i prozirnu kao proljetna magla.

— Nacvrckala sam se. Popila sam tri čaše prije nego što sam se usudila doći. Ali evo me, Davide, i nije važno hoćeš li me odbiti. Mi smo tako bliski, a ti se ustručavaš učiniti onaj odlučujući korak na tom putu. Večeras ćeš ga učiniti. Nemoj me razočarati, dragi...

Kućna haljina kliznula je na pod, ona je ostala gola. Fina stasa,, lijepo zaobljenih bokova, dugonoga, razbarušena. Prava vještica. Sibila. Nije bila pri sebi. Prišla mi je poluskloplјenih očiju, otvorenih usta... Kapi znoja blistale su joj na grudima. Zgrabila me za ruku i povukla prema krevetu.

Neko vrijeme smo se borili. Povukao sam ručice u svom posuđenom tijelu, i kako sam bio jači uspio sam je odbiti od sebe. Sad stoji preda mnom, gola i bosa, plamtećeg pogleda i tako ranjiva, tako razočarana u svojoj golotinji. A ipak je strasno izgovorila:

— Davide, Davide, Davide!... — zajecala je moleći me očima i

vrhovima dojki. Skupila je snage i bacila se na mene, ali sam se izmakao i ona je pala preko kreveta. Lice je zagnjurila u jastuk, gužvala plahtu i vikala: — Zašto? Zašto? ZAŠTO?

Nastavi li tako, doći će i direktor hotela' ili čak možda i policija.

— Jesam li tako ružna? Volim te, Davide. Znaš li što to znači? Ljubav! — Sjela je, okrenula se prema meni i molećivim glasom mrmljala: — Nemoj me odbaciti, ne bih to mogla podnijeti. Znaš da sam te htjela učiniti sretnim. Mislila sam da bih mogla postati izabranicom tvoga srca, ali nisam pomislila da bi me toliko mogao rastužiti i nanijeti mi bol. I ti sad ovdje mirno stojiš i ništa ne govoriš. Ma tko si ti? Stroj? Ili što drugo?

— Reći ću ti što sam — odgovorio sam i počeo kliziti prema ponoru, ne mareći za oprez, izgubivši kontrolu nad sobom. Bio sam toliko potresen i pokoleban, iskonskim refleksom da je pitanje preživljavanja postalo beznačajno. Sad sam želio samo da joj pokažem jasno što je na stvari. Valja završiti to po svaku cijenu. Strgao sam košulju i Elizabeth se odmah razveselila, držeći to prvim znakom ljubavnoga partnerstva. Moje su ruke grozničavo tražile kopče i dugmeta na prsima i ja sam počeo neugodan i složen proces otvaranja svoga tijela. U svojoj sam nutrini osjećao povike: »Prestani! Prestani!« Ali prelazio sam preko toga. Srce ima svoje razloge

— Gledaj, Elizabeth! — rekao sam promuklo. — Gledaj! Ovo sam ja! Pogledaj i bježi. Evo tvoga puta u zbilju!

Moja su prsa razjapljena, izvukao sam se napola iz polužica i podnožja ljudskog oklopa. Nikad nisam došao dotle otkako sam otišao iz svoga Svijeta. Pokazao sam joj svoju blistavu ljušturu, pomicao svoje peteljkaste oči, neke svoje hvataljke.

— Vidiš li? Vidiš? Veliki crni rak iz svemira. Evo u koga si zaljubljena, Elizabeth, evo tko sam ja, David Knecht, samo prerušen. ovakav sam u svome oklopu. — Izgubio sam glavu. — Vidiš li tu stvarnost? Evo je! Evo čemu bi ti služilo Knechtovo tijelo! To je samo utvara, samo stroj! Priđi! Hoćeš li me poljubiti? Hoćeš li da se popnem na tebe, da vodimo ljubav?

Za vrijeme moje krize ludosti Elizabeth je mijenjala boje i raspoloženja. Najprije se zgranula, zinula, ne vjerujući, pa je bila ustrašena i neartikulirano je vikala, raskolačenih očiju, držeći ruke na prsima kao da se stidi sučelice takvoga čudovišta. A kako je poznati moj glas i dalje čula, unatoč ogorčenju i silovitosti, iz toga crnog tijela u razjapljenom toraksu, njezino zaprepaštenje prepustilo je mjesto znatiželji, prevagnula je poetička senzibilnost. Ništa što je ljudsko nije mi strano — kako reče Terence. Ništa čudno nije mi čudno, ha? Ona je odlučila da prihvati očitost.

— Tko ste vi? Odakle dolazite? A ja sam odgovorio:

— Prekršio sam osnovno pravilo i zaslužujem da budem odbačen, i

zgažen. Mi ne smijemo otkrivati svoj identitet. Budemo li umiješani u neku nevolju ili nesreću koja bi nas mogla otkriti, moramo sami sebe uništiti. Evo i ručice. Prišla mi je i sa svih me strana ogledala.

— Dolazite s drugog planeta? Živite ovdje prerušeni? — Shvatila je. Stres je prošao. Uspjela se čak i nasmiješiti. — Vidjela sama ja i gorih stvari. Ne bojim se više, Davide. Mogu vas i dalje zvati David?

Ma, to nije moguće, ja sanjam. Kako je to? Otkrio sam se misleći da će pobjeći vičući, a ona se čak i ne boji i smiješi se mojoj čudnovatosti, stranosti; saginje se da bolje vidi. Uzmičem, uvlačim svoja ticala, neugodno mi je. Ne vladam više situacijom.

— Znala sam da niste kao drugi, Davide — rekla je — ali ne na taj način, dakako. To nije ništa, ja sam se zaljubila u vašu stvarnu ličnost, a što to znači ako ste vi čovjek iz galaksije? Što to može značiti ako nikad ne možemo postati ljubavnici? Mogu prihvatiti tu žrtvu, ja volim vašu dušu. Hajde Davide, zakopčajte se i zatvorite, vidim da vam je neugodno.

Pobjeda ljubavi. I to mi se dogodilo: ne želi me ostaviti sada... Katastrofa! Opet sam postao Knecht i pokrenuo sam ruke da se zatvorim. Obuzeo me stres, otkrio mi cijelu stvar. Što sam učinio? Elizabeth promatra strasno! Zatvorio sam se, ona kima glavom.

— Slušajte — govori — možete imati povjerenja u mene, to jest, ako ste špijun i prikupljate podatke o Zemlji ili nešto takvo. To mi je svejedno. Neću to nikome reći... No, hajde, pripovijedajte mi o sebi, Davide. Ne shvaćate? To je najfantastičnija stvar koja mi se ikad dogodila, mogućnost da dokažem da ljubav nije samo fizička, da to nije samo spoj molekula, da je to put prema duši, da je to osjećaj koji ne samo što prelazi granice rasa nego i svih vrsta pa i cijelog planeta.

*

Tek za nekoliko sati uspio sam se je riješiti. Intenzivno, sublimirano smo razgovarali, Elizabeth je imala inicijativu, s pretpostavkama o razlozima moje misije na Zemlji, a ja sam kimao, negirao, potvrđivao, utopljen u grozu vlastite perfidije, jedva i slušajući njezin monolog. I za vrijeme tog mučenja znojio sam se dvostruko...

— Ja sam na rubu živaca — napokon je rekla. — Idem se prošetati pa ću se vratiti u svoju sobu i malo pisali, da pretočim u stihove ovu fantastičnu noć dok još osjećam njenu snagu. Ali ako želite, vratit ću se u zoru, oko pet sati. Slažete se? Bit ćete ovdje? Nećete učiniti neku glupost? Oh, kako vas volim. Davide! Vjerujete? Recite, vjerujete li?

Kad je otišla, ostao sam dugo kraj prozora i pokušao se sabrati. Iscrpljen, drščući, sjećajući se njezinih cjelova, njezinih usana što su milovale žljebić na prsima gdje se otvara moje tijelo... Očarana strahom, morala mi je dati svoju ljubav, premda sam ja neki rak prerušen u čovjeka.

Potrebna mi je pomoć.

Pošao sam u Swansonovu sobu. Dugo mi nije otvarao. Zacijelo je emitirao. Čuo sam ga, ali on nije otvarao. Zazivao sam: Swansone, Swansone! Zatim sam se javio znakom za uznemirenost u našem Svijetu, na našem jeziku. On je dotrčao, ali sumnjičav, mutna pogleda.

— Sve je u redu — rekao sam. — Pustite me da uđem. Imam problema. — Govorio sam engleski, ali sam opet dao znak uznemirenosti.

— Kako ste saznali za mene?

— Prolazio sam hodnikom onoga dana kad je ona žena otvorila vaša vrata bez kucanja. Vidio sam kako jedete.

— Ali nemate prava ...

— ... osim u hitnim slučajevima. A sada je upravo takav slučaj.

Isključio je odašiljač i pažljivo me slušao, ali ne bez nepovjerenja. Zamjerao mi je, ali me nije mogao ni htio odbaciti. Dakako, ja sam olako radio, ali bio sam njegove vrste, prepušten istim teškoćama, istoj usamljenosti kao i on, pa je pristao da mi pomogne.

— Što ćete sada učinili? Ne možete joj nanijeti zlo, to nije dopušteno.

— Pa i ne želim joj nanijeti zlo. Hoću se je samo osloboditi, lišiti je njezine ljubavi.

— Ali kako? Ako joj nije bilo dovoljno što vas je vidjela ...

— Nevjera... — Takav je bio moj plan. — Ona treba da vidi da volim nekoga drugog i da za nju nema mjesta u mojem životu. Tada će pobjeći. Onda više nije tako ozbiljno. Tko bi povjerovao u njezinu priču? FBI bi joj se rugao i pitao bi nije li se drogirala. Ako ne razbijem tu odanost, gotov sam.

— Voljeti nekoga drugoga? Ali koga?

— Kad dođe u zoru, vidjet će nas dvojicu kako smo zajedno i pričamo. To bi moralo učiniti svoje.

*

Tako sam prevario Elizabeth sa Swansonom. Činjenica da smo obojica muški nije važna. Otišli smo u moju sobu i izašli iz svojih zemaljskih koža. Kakav osjećaj omame! Odjednom smo bili samo dva bića s našeg Svijeta koja se prepuštaju svojim potrebama. Nisam zaključao vrata. Uspeli smo se na moj krevet i počeli svoja bajanja. Neobičan dojam je opet osjetiti poznate titraje nakon godina samoće. Krasno! Swansonove antene u doticaju s mojima. Igra sklada. Još je bilo neke skrivine oštrine u Swansona zbog sumnjičavosti, dakako, opravdane, u pogledu moje gluposti, ali kad smo prešli s bajanja na uzajamnosti, sve je bilo oprošteno. Pri apstrakcijama je sve postalo uzvišeno, utonuli smo u zbrku uzlaznih praznina i u zoru smo još mogli nastaviti unatoč umoru.

Netko je pokucao na vrata. Elizabeth.

— Naprijed! — Ona je sanjalački gledala, u ekstazi, koja je nestala onoga trenutka kad nas je vidjela na postelji zapletene. Namrštila se upitno.

— Imali smo odnos — objasnio sam joj. — Zar ste zbilja mislili da sam nevin?

Pogledavala je mene, pa Swansona, tjeskobno, s rukom na ustima. Ja sam pak otvarao ranu.

— Nisam vas mogao spriječiti da se zaljubite u mene, Elizabeth, ali ja ipak više volim ljude svoje vrste, i to vam je moralo biti jasno.

— Ali ipak, dovesti je ovamo sad kad ste znali da dolazim...

— Ne nju, ali, zapravo, ni njega ...

— Kako je to okrutno, Davide. Uništiti jedno tako lijepo iskustvo... — Drhtavim je rukama mahala papirom: — Niz soneta o ovoj večeri pjeva kako je to bilo krasno. A sada, a sada... Zgužvala je pjesme i bacila ih nasred sobe pa pobjegla jecajući kao opsjednuta: »Davide!« — Prigušeno je kriknula. Vrata su zalupila...

*

Desetak minuta poslije evo je opet. Swanson i ja nismo uspjeli ni navući zemaljska tijela; raspravljali smo o slijedećim mjerama. On je smatrao da dostojanstvo traži da zahtijevam ostavku, jer sam prestao biti koristan nakon indiskretnih noćašnjih otkrivanja. Složio sam se s njim u određenoj mjeri, ali nisam baš bio voljan otići: unatoč fizičkom mučenju u svom zemaljskom životu, osjetio sam da mi je mjesto ovdje.

Dakle Elizabeth je ušla, vesela.

— Ne smijem biti tako sebična — rekla je. — Tako malograđanska, konvencionalna. Pripravna sam dijeliti svoju ljubav. — Govoreći to, stavila je jednu ruku oko Swansonova vrata, a drugu oko mojega. — Obitelj utroje. Svejedno mi je imate li vi odnose ukoliko me sasvim ne odbacite iz svoga života. Shvaćate. Davide, mi nismo nikad imali normalan odnos, ali možemo uživati u drugim oblicima ljubavi, a razveselit ćemo i vašeg prijatelja. Slažete se?

*

I Swanson i ja zatražili smo premještaj. On u Afriku, ja u svoj Svijet. Valja dugo čekati na odgovor. Dotle smo prepušteni njoj na milost i nemilost. Sivanson je bio lud od jada što sam ga uvalio u ovu zbrku, ali što sam mogao učiniti? Osim toga, ni on ni ja nismo mogli izbjeći Elizabeth. Ona nas je utapala u drhtave valove svoje nježnosti. Stalno se pojavljivala, plamteći ljubavlju, osvjetljavajući tamu našeg postojanja...

»Jadna osamljena stvorenja, trpite li mnogo u našoj sili teže? A vrućina? A zime? Žene li se na vašem planetu? Poznajete li ondje poeziju«

Stvorili smo sretan trio. Išli smo u kazalište, na koncerte, pa i na

soareje u Greenwich Village. Predstavljala nas je kao prijatelje, ne pobuđujući sumnje u kakvim je odnosima s nama dvojicom. Takvo ponašanje na rubu skandala davalo joj je izvještačenu hrabrost. Swanson se zlovoljno prepuštao i izdržao nestašluke te žene, ali kad bismo ostajali sami, gorko bi mi prigovarao sve što je pretrpio. Elizabeth je stvorila novu zbirčicu stihova, posvećenu nama i nazvanu 'Trajanje utroje'. Najerotičnije što se moglo. Ja sam nekoliko citata poslao u naš Svijet, ali sam se obeshrabrio i strpao zbirčicu u ormar.

— Što je s vašim premještajem? — pitao sam Swansona bar dvaput tjedno. Ni ja ni on nismo dobili odgovor.

Stigla je jesen. Elizabeth je venula, ali je stalno govorila kako je sretna, primajući nas za ruku.

— Ne mislim više da ste vi stranci, mislim na vas kao na ljudska bića, krasna, usamljena, u tami toga strašnoga grada. Što bi bilo — spomenula je jednoga dana — kad bi svi bili kao vi, a ja da sam jedini pravi čovjek? No, to je glupo. Vi ste zacijelo, jedini od vaše vrste ovdje. Pioniri na neki način. Hoće li vaš planet osvojiti naš? Kakva bi to sreća bila! Vi biste sve stavili u red! Napokon bi vladali Ljubav i Razum!

— Koliko će dugo to još potrajati? — mrmljao je Swanson.

*

Potkraj listopada došlo je rješenje o njegovu premještaju. Otišao je ne rekavši ni do viđenja i nije ostavio adresu. Najrobi? Adis Abeba? Kinšasa? Tko zna?

*

Navikao sam se da bude kraj mene kako bih lakše podnio teret Elizabethe. Sad sam sam pred stalnim stresovima njezine osjećajnosti. Zbog toga trpi moj rad. Nemam vremena da korektno obavljam svoj posao, svoje izvještaje, a i panično se bojim da ne progovori. Što bi ona mogla napričati svojim prijateljima iz Greenwich Villagea? (Poznajete li Davida? Eh, pa, da znate, to nije čovjek, u njegovu se tijelu skriva neka rakovica, došao je iz svijeta. Uostalom, je li to važno? Ljubav je univerzalna, kad se istinski ljubi onda se ne postavljaju granice oko našeg planeta.)

Nestrpljivo sam čekao rješenje o povlačenju na svoj Svijet. Oh, vratiti se na svoj planet, izdržati kaznu, skinuti pozajmljenu kožu, riješiti se Elizabethine naklonosti.

Odgovor je stigao preko ultrkratkog prijemnika 13. studenoga: Odbija se zahtjev. Trebalo je da ostanem na Zemlji i da kao i prije nastavim svoj rad. Premještaj u Svijet odobrava se samo iz zdravstvenih razloga. Pitao sam se ne bih li poslao potpun izvještaj o svojoj izdaji i učinio tako moj opoziv neizbježnim, ali sam oklijevao u očaju. Spopala me žestoka melankolija.

— Zašto si tako tužan? — pitala je Elizabeth. Što sam mogao reći?

Da je propao moj pokušaj da joj umaknem? — Ja te volim, nikad se nisam osjećala tako živom. — Stisla se uz moj obraz, a prsti su joj se igrali mojom kosom. Zatim mi je predložila: — Davide, otvori se još jednom, hoću te vidjeti, da se uvjerim da se ne strašim tvoga zbiljskog oblika. Molim te... dopusti mi da te vidim još jedanput.

I kad sam joj se pokazao, ona je dahnula:

— Davide, mogu li te poljubiti?

Zaprepaštenje... Ali dopustio sam. Ona se nije plašila, preobražena u sreći. To je kvarenje kozmičke snage, ali bojim se da sam je počeo simpatizirati. Mogu li je ostaviti?

Volio bih da je Swanson ovdje, jer mi je potreban savjet.

*

Treba prekinuti s Elizabethom ili srušiti mostove prema svom Svijetu. Situacija je postala besmislena. Poda mnom na svakom koraku ponori obeshrabrenosti, ne uspijevam raditi. Ponovo sam zatražio opoziv, ne dajući objašnjenje. Danas je pao prvi snijeg.

Zahtjev se odbija.

— Kad sam te. našla sa Swansonom, bio je to za mene strašan stres. Još teži nego kad si prvi put izišao iz ove svoje kože. Hoću reći da je strašno doznati da nisi ljudsko biće, ali to mi nije pokolebalo osjećaje. Nisam se osjetila... ugroženom. Ali kad sam te našla nakon nekoliko sati s nekim od tvoje vrste, znajući da me želiš udaljiti, da za mene nema više mjesta, u tvom životu... Ipak, dobro smo se izvukli, zar ne?

Poljubila me sa suzama u očima. Ali kako se to sve dogodilo? Kad je počelo? Život je bio tako jednostavan. Pokušao sam rekonstruirati logički slijed događaja koji me doveo do toga, ali nisim uspio. Danas sam proveo osam sati na svježem zraku. Elizabeth kaže da će sa mnom ići na zimovanje u neku tihu vilu koju su joj prepustili prijatelji. Dakako, ja ne smijem napustiti svoje mjesto bez dopuštenja, a potrebni su mjeseci da se dobije odgovor.

Treba pogledati istini u oči: ja volim tu ženu

*

1. siječnja. Počinje nova godina. Poslao sam u svoj Svijet ostavku i uništio svoju radio-opremu. Veze su prekinute. Sutra, kad se otvori matični ured, Elizabeth i ja ćemo se vjenčati.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Mack Reynolds:
Subversive
Preveo Aleksandar Gvoić

Podrivači

Mladić je imao pod rukom smeđu papirnatu vreću. Pozvoni, a kad se vrata otvore on upita:

— Je li gospođa Coty kod kuće?

— Žalim, ali izašla je. Mogu li je ja zamijeniti?

— Vi ste gospodin Coty? Donio sam sapun — reče mladić i pokaže rukom na vreću.

— Sapun? — začuđeno će Coty. Bio je tipičan primjerak supruga, od papuča pa sve do lule u ustima.

— Da, sapun. Vjerojatno vam je supruga nešto rekla o tome. Ime mi je Warren Dickens. Prodao sam vašoj ženi...

— Čekajte, mladiću. Želite mi reći da vi ovako mladi idete od vrata do vrata i prodajete domaćicama sapun, je li tako? Lijepo, lijepo, ali ja bih vam preporučio da se radije zaposlite kao agent nekog osiguravajućeg poduzeća. To je unosnije.

Warren Dickens se osmjehne umorno i prijeđe preko dobivenog savjeta.

— Gospodine Coty, da li bih mogao ući i objasniti vam? Prištedjet ću vrijeme i trud da ponovo ne dolazim, ako ovo predam vama umjesto vašoj ženi.

Domaćin ga uvede u dnevnu sobu i ponudi da sjedne. Sam se smjesti u naslonjač, očito svoje najomiljenije mjesto. Reče strpljivo:

— Dakle, što je s tom vašom prodajom sapuna? Kakav je to sapun? Koje je marke?

— Oh, on nema nikakav naziv ni marku. Stvar je baš u tome. — Čovjek se zagleda u mladića. Ovaj nastavi žurno: — Baš zato i možemo prodavati komad sapuna po tri centa, umjesto po dvadeset pet. — Dickens otvori papirnatu vrećicu i izvadi sapun uobičajena izgleda i veličine, te ga pruži svome sugovorniku.

Coty uze sapun i stane ga okretati u ruci. Ogledavao ga je kao da mu ocjenjuje kakvoću. Micao je obrvama i šutio. Naposljetku upita:

— E pa dobro, kakva je razlika...?

— Nema nikakve razlike. Sasvim je jednak bilo kojem drugom sapunu — žurno ga prekine mladić.

— Mislim, kako možete prodavati po tri centa komad sapuna, i kakve to ima veze sa činjenicom da je taj sapun bez marke?

Warren Dickens se nagne naprijed i poče objašnjavati kako je to zacijelo već često činio:

— Jeste li ikada razmišljali što zapravo kupujete kada vas opljačkaju za dvadeset i pet centi kad u nekome »supermarketu« kupite sapun?

— Naravno da razmišljam... kupio sam sapun! — domaćin mu odgovori s prizvukom nestrpljenja.

— Ne, tu ste u velikoj zabludi. Vi ste tog trenutka kupili ponajprije televizijski EPP zajedno sa svim njegovim skupim izvođačima. Tu su uključeni: lakrdijaši, pjevači, glazbenici, plesači, najavljivači, cijeli niz šefova i direktora sve do »generalnog« i tako dalje, i tako dalje... Potom kupujete onaj hirovito izmišljeni omot, a tu plaćate skupi rad nekog likovnog umjetnika koji se znao nametnuti proizvođačima sapuna. Nadalje, kupili ste raspodjelu, a to znači da plaćate troškove prijevoza sapuna iz tvornice do skladišta veletrgovine, a onda i do trgovine u kojoj se opskrbljujete. A svaki put kada taj sapun »šeta« od tvornice ili veletrgovine do kupca, cijena mu nemilosrdno raste. Eto, kupili ste mozgove onih što se trude da vas svakodnevno svojim, često glupim i dosadnim načinom odmame od kupovine proizvoda njihovih suparnika. Platili ste često neukusan omot kao i često nepotrebne troškove transporta svoga sapuna, koji kupujete zato što vam on treba svakog dana kao što vam treba, recimo... kruh. Vjerujete li sad da od onih vaših .dvadeset pet centi koje su vam uzeli za komad sapuna odlazi vrlo mali postotak na vrijednost samog sapuna, to jest na sirovinu i troškove proizvodnje?

Domaćin je očito bio pod dojmom onoga što mu je mladić tako detaljno prikazao.

— Dobro, a kako ću znati da je taj vaš »bezimeni« sapun, koji prodajete od vrata do vrata, dobre kakvoće?

Warren Dickens uzdahne duboko, kako je već često ovako uzdisao. Bilo je kao kada glumac igra dobro naučenu ulogu,

— Znate, nema uopće razlike među sapunima. Mogu se pri tome upotrebljavati različiti mirisi, može se različito i obojiti, ali sapun za pranje rublja, sapun za ruke, za umivanje ili za kupanje, uvijek je samo... sapun. Sve one pripovijetke o tajnim sastojcima koji navodno hrane kožu i kojima se pripisuju razne druge odlike, obična su izmišljotina i reklamna brbljarija kojom se nadmeću suparničke tvrtke kako bi privukle lakovjerne kupce. Svaka trgovinska kuća hvali svoje sapune kao najbolje, iako je sva ta roba često proizvedena u istoj tvornici sapuna, u istome kotlu, jednakim proizvodnim postupkom i od istih sirovina!

Coty poče žmirkati i vrpoljiti se u naslonjaču. Dlanom prijeđe

preko obraza, kao da želi provjeriti učinak jutrošnjeg brijanja. Po tim se kretnjama moglo naslutiti da priprema neko pitanje koje mu je samome neugodno. Napokon ipak upita:

— Dobro... a sada mi recite... odakle vi nabavljate taj... vaš sapun?

— Baš u toj istoj tvornici sapuna. Kupujemo goleme količine od te divovske automatizirane sapunske industrije.

Coty ga dočeka slavodobitnim osmijehom i reče:

— Aha! Kako možete, dakle, prodavati komad po tri umjesto po dvadeset i pet centi?

— Pa, već sam vam rekao. Naš sapun nema čak ni naziv, a da ne spomenem one nerazumno velike troškove reklame, ili isto tako neumjereno velike svote bačene na šarene omote, koji se mijenjaju u određenim vremenskim razmacima u pokušaju da se opsjene i pridobiju novi kupci. To stvara nevjerojatno velike troškove, a sve to zapravo snosi i plaća kupac. Kao što vidite, mi uopće ne umatamo sapun, izuzev ovoga neophodnog papira u kojem robu dostavljamo. Nemamo NI posrednike, veletrgovce, zastupnike ni trgovce na malo, koji bi svi tražili svoj dio zarade, što bi također opteretilo prodajnu cijenu sapuna. Eto, zato ga mi možemo prodavati po tri centa!

Coty se opet promeškolji u naslonjaču i promrmlja zamišljeno:

— Prodajete još štogod osim sapuna?

— Zasad još ne. Ali idućeg ćemo tjedna već prodavati i sapunski prašak, a mislim da ćemo za mjesec ili dva prodavati i kruh.

— Kruh? — začudi se domaćin.

— Da, kruh. Dopremat ćemo ga posebnim vozilom, prikladnim za tu svrhu, i nadam se da ćemo pridobiti dovoljno kupaca kako bi nam se isplatio posao. Cijena će biti pet centi po hljebu.

— Pet centi! Za taj iznos ne možete napraviti hljebac kruha.

— Oh, možemo, možemo. Nećemo imati troškove reklame, skupog pakovanja ni plaćati posrednike. Ne. Kruh će stizati izravno iz pekare kupcu.

Coty je izgledao očaran onim što je čuo:

— Sjajno! Hajde recite mi adresu vašeg ureda...

— Žao mi je — Warren Dickens odmahne glavom. — Mi nemamo dotjeran, suvremeni ured u kome bi radili dobro plaćeni službenici. Radimo u vrlo skučenim uvjetima. Nemamo upravni odbor, tajništvo, ili odjel za reklamacije i rješavanje žalbi kupaca. Nemamo ni tiskane prospekte i tome slično. Ništa od toga, ali imamo mogućnost isporučivati sapun po tri centa. Ako mi sada potpišete ovaj ugovor, uvrstit ćemo vas u naš popis kupaca. Deset sapuna mjesečno, rekla je vaša žena. Donio sam vam prvu pošiljku kako biste mogli ispitati kakvoću i uvjeriti se da je sve u redu.

Coty je pokusno ispitivao kakvoću, i mogao je samo ustanoviti da nema nikakve razlike između ovoga »bezimenog« sapuna i onoga koji

je upotrebljavao dosad. Stoga potpiše ponuđeni ugovor, otkupi prvu količinu robe, pruži ruku mladome Dickensu i otprati ga do vrata. Prilikom oproštaja ipak reče:

— Još se čudim da se bavite ovakvom prodajom od kuće do kuće umjesto da radite kakav lakši posao, ili da jednostavno ne radite ništa i primate socijalnu pomoć, kao što je prima većina mladih nezaposlenih ljudi poslije završetka školovanja.

Waren Dickens iskrivi usne.

— Pa, zarađujem otprilike koliko i oni, a možda i više kad sam revniji i kada zaključim dovoljno ugovora. A nije ih ni tako teško zaključiti. I naposljetku, ja ipak radim i ne skitam se uokolo poput neke mlađarije. Radim nešto korisno.

Coty slegne ramenima. Gledao je za mladićem dok je ovaj odlazio niz vrtnu stazu. Potom se okrene i požuri do telefona. Činilo se kao da se odmah pomladio za nekoliko godina. Uključi telefonski ekran i žurno poče birati brojeve.

— To je on, Jerry. Eno, upravo izlazi od mene. Ne puštaj ga iz vida.

Jerryjevo je lice bilo na ekranu, ali se vidjelo kako iz lebdjelice zuri dolje da bi ugledao rečenu osobu.

— Imam ga, Tracy. Sada ću ga neopazice slijediti. Do viđenja — reče Jerry, a njegov lik nestade s ekrana.

Čovjek koji se predstavljao kao Coty — a zvao se Tracy — počne ponovo birati brojeve. Ovaj put nije uključio ekran.

— U redu je — reče. — Zahvaljujem gospođi Coty, ona se može sada vratiti kući.

*

Frank Tracy je radio pred pločom prepunom raznih tipki, dugmadi i elektronskih uređaja. Oko njih se bavilo nekoliko tehničara umornih lica. Povremeno su pogledavali na kazaljke, provjeravajući da li ispravno funkcioniraju vrlo složeni i zamršeni uređaji.

Kad se uvjerio da je sve kako valja, Frank uđe u tajništvo. Umjesto pozdrava, samo mahne rukom Verni Sandell. Ona je bila jedna od rijetkih službenica koje je bilo gotovo nemoguće »izbaciti iz sedla«.

— Šef me vjerojatno očekuje? — upita Frank.

— Da, da, čeka vas. Uđite samo, Tracy.

— Očekujem da će mi u međuvremenu telefonirati jedan od naših terenaca. Spojite me na šefov telefon, hoćete li, Verna?

— Kopčam.

Iako je već bio zakoračio prema šefovu »svetištu« on se osmjehne kiselo.

— Kopčam, kažete? Nije li to pomalo frajerski izraz? Ne zvuči mi baš izvorno.

— Vidim da ste prilično zastarjelih nazora, Tracy. Danas ima sva

sila frajerskih izraza. Omladina ih izmišlja i upotrebljava, a mi ih stariji tu i tamo prihvaćamo.

— Može biti, Verna — reče on nestrpljivo i namrštena lica. — Zato ja sad kidam da me više ne tupite.

Kad je Tracy ušao u »svetište«, šef podigne pogled.

— Sjednite, Frank. O čemu je riječ? Zar se pojavio opet neki predstavnik slobodne trgovine?

Frank Tracy uze stolac i počne govoriti iako je još petljao po džepovima tražeći lulu i duhankesu.

— Nije — promrmlja on. — Mislim da to ovaj put nije »slobodna trgovina«. Bojim se da bi ovo moglo biti nešto mnogo ozbiljnije.

Njegov se šef zavali u glomaznom i starinskom naslonjaču, tapkajući se dlanom po trbuhu kao da će mu upravo sada biti ponuđeno kakvo slasno jelo.

— Hajde, recite mi sve potanko.

Tracy dovrši pripaljivanje lule i vrati šibice u džep. Pošto je još pročistio grlo, nakopon prozbori:

— Sakupljači kupaca idu od kuće do kuće, prodajući sapun po tri centa komad.

— Po tri centa! — zagrmi šef u čudu. — Pa ne mogu ga proizvoditi, a kamoli prodavati po toj cijeni. Je li robu pregledala Državna inspekcija?

— Očito jest — uzvrati Tracy nevoljko. — Prodavač tvrdi da je sapun iste kakvoće kakav prodaju dobro poznate trgovinske kuće.

— Nastavite — potakne ga šef nestrpljivo.

— Morat ćemo im biti za petama, a to će biti prilično teško obaviti tako da ništa ne posumnjaju. Jedan susjed je upisan u popis novih kupaca, pošto se njegova supruga unaprijed suglasila. Ja sam odglumio ulogu domaćina kad se prodavač pojavio s prvom pošiljkom sapuna. Vjerovao je da razgovara s Bobom Cotyjem, pa sam ga malo propitkivao, ali ne toliko da izazovem njegovu sumnju.

— I dalje?

— Zasad prodaju sapun, za tjedan dana će i sapunski prašak, dok će domalo prijeći i na prodaju kruha, a tko zna i na što još. Bez reklame. Bez posrednika. Troškovi poslovanja su im minimalni, pa tako uspijevaju prodavati sapun po tri centa.

— Ne mogu platiti ni omot uz tako nisku cijenu!

— Pa oni ni ne omataju sapun.

Šef podigne svoju debelu ručetinu i prevuče dlanom preko lica. To je bila uobičajena kretnja kojom je izražavao nezadovoljstvo.

— Jeste li pribavili njihovu adresu? Možda bismo ih mogli na neki način... otkupiti. Neizravno, razumije se.

— Ne, šefe. Čini se da je njihov posao obavijen nekakvim velom tajnosti!

— Smiješno! — šef će, bulјeći u Tracyja. — Takav se posao ne može održati u tajnosti. Postoji stotinu raznih načina da im se uđe u trag. I to još danas.

— Naravno, šefe. Poslao sam Jerryja Wisemana da ga slijedi u lebdjelici. Nema zasad potrebe za grubim nastupom. Djelovat ćemo oprezno... prema vašim odlukama.

— Ali, vi ste na terenu, Frank. Vi odlučite kako ćete postupati.

Ekran na telefonu zasvijetli i na njemu se pojavi privlačan Vernin lik.

— Šefe, poziv od operativca Wisemana. Očekuje ga Tracy.

— Dobro. Spojite ovamo — naredi šef, opet bubnjajući debelim prstima po trbuhu.

Na ekranu se pokaže Jerry. Moglo se razabrati i to da je parkirao negdje na ulici.

— Dotični je ušao u onu zgradu u kojoj se nalaze razni uredi, Tracy. U posljednjih petnaest minuta nisam opazio ništa značajno. Čini se da je završio radni dan i da sad podnosi izvještaj svome pretpostavljenom.

— Pokaži mi malo zgradu, Jerry — zatraži Tracy. Prenosiva kamera bila je sada postavljena tako da je snimala tu zgradu.

— Dobro je — zadovoljno će Tracy. — Idem onamo. Ti se možeš sada ukloniti, Jerry. Oh, samo još nešto, kolega. Dotični se zove Warren Dickens. Provjeri postoji li njegov dosje. Dvojim da je među kriminalcima ili na popisu subverzivnih elemenata, ali nikad se ne zna.

Jerry primi nalog i nestane s ekrana. Tracy ustane i otrese pepeo lule u golemu pepeljaru na stolu svog šefa.

— Dakle, držim da sada opet mogu nastaviti sam — reče.

— Dođite i javite mi čim saznate nešto više o svemu tome — šef odgovori uzdahnuvši, kao da je žalio što je razgovor već završen i što će morati ponovo prionuti na posao koji se nagomilao. No nije mu preostalo drugo, i on se lati hrpe spisa.

— Oh, da — sjeti se šef kada je Tracy već bio na vratima — Pripazite malo da ne bude kakvih grubosti, Tracy. Dobio sam uznemirujuće izvještaja o nekim previše revnim momcima iz vaše jedinice. Ne bih želio da to postane čest običaj i da dođe čak u ruke onima s televizije.

Sto mu gromova! — opsuje Tracy u sebi kad je izišao iz šefove sobe. Zar taj šef misli da on voli grubosti i nasilje?

*

Frank Tracy zastane ispred oronule zgrade. Tu je i ono poduzeće koje traži. Ušao je u zapušteno predvorje. Nije bile nikakve ploče s. oznakom zakupnika, pa ni vratara. Dizalo je bilo u kvaru.

Morao se odlučiti da se od vrata do vrata propitkuje: »Oprostite,

jeste li vi ono poduzeće što prodaje sapun?« Odgovarali su mu negativno sve dok nije stigao na treći kat. Na vratima je bila pločica s natpisom »Poduzeće slobodne trgovine«.

U prostoriji se nalazio samo jedan pisaći stol, ali opremljen suvremenim uredskim uređajima i priborom. Soba je bila krcata registrima i mapama, a tu je bilo i malo elektronsko računalo.

Čovjek za pisaćim stolom bio je po odjeći staromodan, no Tracy je mogao u njemu naslutiti žustrog i otresitog poslovnog čovjeka. Bilo mu je oko trideset godina, a pripadao je onoj vrsti službenika koji drže da je svaki posao neodložan i hitan.

On podigne pogled i upita nestrpljivo:

— Molim... što želite?

— Ovo je, dakle, poduzeće što prodaje sapun, je li tako?

— Tako je — potvrdi čovjek i žurno doda: — Što mogu učiniti za vas?

— Pa eto, želio bih postaviti nekoliko pitanja u vezi s vašim poslovanjem — odgovori Tracy odmjereno i smireno.

— Ah, kakva to pitanja? Ne biste vjerovali koliko imam posla. Što vas zanima?

— Iz najvećeg sam njujorškog dnevnika i tražim gradivo za dobar novinski članak — reče Tracy.

Čovjek poče nestrpljivo kuckati prstom po stolu.

— Oprostite, ali u tome bih slučaju bio sklon pomisliti da ste lažac. Naime, ljudi što rade u tome dnevniku dobro znaju gdje za njih ima kruha. Njihov oglasni odjel reklamira proizvode svih sapunara. Taj list ne reklamira besplatno — ispali mladić.

Tracy se osmjehne kiselo. U redu. Počet će iz početka. Izvadi lisnicu, počne prebirati po posjetnicama dok nije našao onu koju je želio. Pokaže je čovjeku za pisaćim stolom i reče:

— Ja sam Frank Tracy iz Poreznog ureda ovog grada. Čini se da će biti nekih pitanja u vezi s vašim plaćanjem poreza.

— Oko! — iznenadi se čovjek, ostavi posao i nagne se u naslon. — Molim vas, sjednite... Zovem se Frederic Flowers. Iskreno rečeno, ja i nisam dobro upućen u opseg poslovanja niti znam koliko je već razgranat, jer je ovo tek prvi mjesec kako ovdje radim. — Navlaži suhe usne i doda: — Nadam se da tu nema ništa ilegalno...

— To, zapravo, još ne mogu tvrditi. Dopustite mi nekoliko pitanja, pa ću tako dobiti malo bolji uvid u to poslovanje.

— Izvolite samo pitati — Flowers se opet pribere. Frank se poče ogledavati po sobi i zatim upita:

— Zašto ste se smjestili ovako, gotovo sakriveni u tu zgradurinu, koja se doima poput neke poslovne prašume?

— Nismo se sakrili... niti radimo potajno — Flowers će malo oklijevajući. — Tu je najniža zakupnina koju smo mogli naći. Mi

smanjujemo troškove poslovanja na najmanju moguću mjeru.

— Mmm-da. Razgovarao sam s jednim od vaših prodavača, s Warrenom Dickensom, pa znam kako vaši prodavači govore. Radije bih čuo nešto o vašoj djelatnosti i ciljevima.

— O ciljevima?

— Baš tako. Vi zacijelo očekujete da će na ovaj ili onaj način zaraditi što više novaca. Međutim, ne vidim da se možete nadati nekoj osobitoj budućnosti prodajući od vrata do vrata sapune po tri centa. Mora biti da je zec u nekome drugom grmu.

— Tako je — potvrdi Flowers. — Sapun je tek za početak. On će nam poslužiti da načinimo popis naših zadovoljnih kupaca, koje ćemo poslije opskrbljivati i drugom robom.

Frank Tracy se smjesti udobnije, izvadi lulu i duhankesu. Dok je slušao svog sugovornika oči mu se nekako suze, a pogled mu postade hladan. Pokazalo se da je Flowers razgovorljiviji no što se činilo u početku.

— Tracy, vi nemate valjda ni približnu predodžbu o tome kako se bezdušno pljačka većina građana. Dopustite samo jedan primjer. — Flowers žurno ustane, dohvati kutiju s električnim brijaćim aparatom i pruži je Tracyju.

— Baš ovakav imam i ja — reče Tracy i stavi kutiju na pisaći stol.

— Koliko ste ga platili?

Frank Tracy dopusti sebi da se malo osmjehne prije no što će odgovoriti.

— Zapravo sam dobio nekakav popust, i tako me je stajao samo dvadeset i pet dolara.

— Kažete »samo« dvadeset i pet dolara, je li, dok je maloprodajna cijena vjerojatno trideset i pet? Divno, zar ne? A sada mi dopustite, Tracy, da to malo raščlanimo. — Flowers obriše rupčićem čelo i odmah nastavi: — Istina je, takav se aparat u maloprodaji prodaje po trideset i pet dolara. Trgovine koje ga prodaju po toj cijeni imaju čist dobitak od pedeset posto. Zastupstvo pokupi prije trgovine svoju zaradu koja iznosi četrdeset do šezdeset posto od veleprodajne cijene. No, prije zastupnika pokupio je distributer svojih pedeset procenata prilikom isporuke robe zastupniku.

— Distributer? — Tracy će tobože začuđeno. — Pod time mislite zacijelo proizvođača, je li tako?

— Ne. Taj aparat za brijanje koji upravo gledati nosi ime tvrtke koja uopće nema vlastitu tvornicu. Aparati se kupuju od divovskog kombinata koji proizvodi električna pomagala najraznovrsnije namjene. Tvrtka preuzima gotove proizvode i dostavlja ih u trgovinsku mrežu i tako, kao prva karika u tome trgovinskom lancu, zaradi šest dolara po aparatu... Tracy, taj aparat koji ste kupili uz znatan popust i platili ga dvadeset i pet dolara, stoji njegova

proizvođača... trideset i osam centa. Ni pola dolara!

— Ah, to ne mogu vjerovati! — pretvarao se Tracy da je osupnut. — Pošto razmisli, reče: Ali, recimo da je baš kao što ste rekli, i što onda?

— To je kriminal, moj gospodine, eto to je! — ozlojeđeno će Flowers. — Eh, u takvim se okolnostima slobodnoj trgovini otvara široko polje rada. U vrlo bliskoj budućnosti izaći ćemo na tržište s električnim brijaćim aparatom koji će stajati u maloprodaji točno jedan dolar. Ne treba nam posredovanje zastupnika, ni reklama, ništa osim brijaćeg aparata isto tako dobrog kao onaj što se prodaje po dvadeset pet do pedeset dolara.

— Mislim da se jako varate — naruga se Tracy, ne vjerujući u nešto takvo. — Nijedan vam proizvođač ne bi dao svoje brijaće aparate. Jer, tako bi sam sjekao granu na kojoj sjedi.

Službenik »Poduzeća za slobodu trgovinu« prezrivo odmahne glavom.

— Naprotiv! Mislim da se baš vi jako varate. Proizvođače se, naime, uopće ne tiče što se događa u trgovinskoj mreži s njihovim proizvodom pošto su na njemu dobili svoj dio zarade. Posao je posao. Mi ćemo biti njihov vrlo dobar kupac, ako ne i najbolji kojeg su ikada imali. — Flowers je sa zanosom nastavio uvjeravati Tracvja. — Neki trgovci to rade već poodavno; sklapaju ugovor s nekim proizvođačem, recimo, pisaćih strojeva, motora, ili nečega sličnog. Naručuju na stotine i tisuće takvih proizvoda koji se ne razlikuju nimalo od onih iz redovne proizvodnje, osim po tome što nemaju na sebi pločicu s »markom«.

Tracy je šutio neko vrijeme kao da razmišlja o svemu tome, a potom reče:

— Držim da ni uz takav način poslovanja nećete zaraditi ne znam kako mnogo novaca. Troškove poslovanja možete smanjiti do krajnjih granica, ali ćete ih svakako imati. Imat ćete prokleto malu zaradu na svakom prodanom brijaćem aparatu.

Flowers se nije dao zbuniti. On nastavi slavodobitno:

— Pa, mi se nećemo zaustaviti na brijaćim aparatima kada nam oni jednom pođu. Što je s automobilima? Možete li zamisliti koliko je razlika između proizvodne cijene i one u trgovinama?

— Nemam pojma.

— Evo vam primjer! Tamo negdje 1930. godine prevozilo je neko otpremno poduzeće šlepovima mnogo tek proizvedenih automobila. Teret se prevozio iz Detroita preko jezera Erie. Tom se prilikom dogodila uslijed nevremena nesreća u kojoj je izgubljeno stotinjak vozila. Tvornica automobila tužila je otpremno poduzeće i pokušala dobiti odštetu za svaki automobil po maloprodajnoj cijeni. No, sud je odredio odštetu po proizvodnoj cijeni. Znate li koliko je ta iznosila?

Rad, sirovina i svi troškovi proizvodnje? Sedamdeset i pet dolara za jedan automobil! A to je bilo, kao što rekoh, još godine 1930. Odonda je automatizacija u industrijskoj proizvodnji drastično snizila proizvodne troškove, pa je time znatno pala i tvornička cijena. — Flowers, u zanosu, nastavi još glasnije: — Ali nije čak ni to konačno. Automobili su se tada prodavali po niskoj cijeni od četiri stotine i pedeset dolara... No, uzmimo sada drugi primjer, recimo, aspirin. To je zaštićeni naziv za tablete izrađene od acetilsalicilne kiseline. Kupimo li u kojoj tvornici farmaceutskih proizvoda tonu tableta bez utisnutog naziva »aspirin« i prodajemo li to u običnim papirnatim kesicama...

Tracyju je bilo već dosta. Naslušao se »velikih zamisli« koje je tako gorljivo iznosio njegov sugovornik.

— Dobro, Flowersu, a sada dopustite da vas nešto upitam: je li vama stalo do boljitka ove zemlje?

Flowers se zamisli na trenutak trepćući očima. Pitanje ga je očito iznenadilo. Ipak, ubrzo se pribrao i odgovorio žustro:

— Da, svakako. No, držim da bi se moglo živjeti i mnogo bolje kada bi...

— Kada bi se maloprodajne cijene drastično snizile, zar ne? — prekine ga Tracy pitanjem. — Flowersu, vi ste nevjerojatno naivni kada je riječ o poznavanju suvremene nauke o ekonomici. Shvaćate li vi da su se najznačajnija otkrića na ekonomskom području zbila u 1950. godini; i to možda značajnija nego što je otkriće atomskih izvora energije?

Flowers poče ponovo treptati očima, zbunjen neočekivanom nadmoćnošću koju je Frank Tracy sada ispoljio.

— Ja... ovaj... ja ne razumijem o čemu to govorite — promuca on.

— Većina stanovnika ove zemaljske kugle bi me razumjela. Oni sada žive bolje ho što su ikad živjeli.

— Ali... ja vas ipak ne razumijem... — Flowers će uvrijeđeno, no Tracy ga prekine:

— Naravno da »ne razumijete«, prijane, jer inače ne biste sudjelovali u podrivačkome napadu na našu, Zemljinu, ekonomiju. Znam da je vaš krajnji cilj uništenje naše ekonomike, kako bismo mi Zemljani postali ekonomski ovisni o... vašem planetu Dariusu! — Frederic Flowers se zagrcne i pogleda Tracyja raširenih očiju. Ovaj izdrži pogled i nastavi: — Da, da, prijane, poznato nam je odakle ste i što smjerate.

Flowers je izgledao sada još više zatečen, iznenađen i zbunjen, no nije se predavao. Stoga reče ozlojeđeno:

— Tracy, ne znam odakle vam takva neobična pomisao da sam prerušeni stanovnik planeta Darius. Ne želim vas ni pokušati razuvjeriti i tvrditi suprotno. Recimo da i jesam s nekog drugog

planeta kao što vi kažete, ali objasnite mi malo potanje vašu optužbu, da podrivam ovdašnju ekonomiju...

— Ah, ne prikazujte se tako ograničenim i ne pokušavajte zatvarati oči pred onim što je jasno i bistro. Odgovorite sami na pitanje, što bi se dogodilo kada bi vam uspjelo ostvariti svoju namjeru na području »slobodne trgovine«?

— Pa, kupcima bi se omogućilo da ono što im je potrebno nabavljaju po neusporedivo nižim prodajnim cijenama od sadašnjih!

Tracy ustane sa svog stolca i upravo divljačkom žestinom tresne šakom po pisaćem stolu i zaviče:

— A čime bi oni sve to kupovali? Svi bi bili... bez posla! Flowers se zablene u Franka Tracyja, koji se ubrzo smirio, pribrao i ponovo sjeo na svoje mjesto. Potom je nastavio blaže:

— Naš ekonomski sistem ima zacijelo svojih slabosti i nedostataka, ali on se razvija i usavršuje. No, nikako ne možemo dopustiti da nam itko, pa bio taj i iz svemira, vršlja i baca klipove u namjeri da zaustavi naš razvitak. Reklama je, na primjer, široko rasprostranjena djelatnost u okviru naše ekonomije. Od te djelatnosti na televiziji, radiju, u dnevnoj i tjednoj štampi, te u likovnoj umjetnosti žive milijuni ljudi zaslužujući svoj kruh. Nadalje, milijuni ljudi zaposleni su u transportu, trgovini i uslužnim djelatnostima, a sve je to međusobno nužno isprepleteno i međusobno ovisno. No, u svu tu djelatnost unutar našega ekonomskog sistema želite se vi, nepozvani gosti, umiješati i razoriti izvor zarade i opstanak tolikim našim građanima. I bez toga nam je jedan dio radne enage povremeno nezaposlen, a vašim djelovanjem tom tobožnjom »slobodnom trgovinom« broj nezaposlenih bi se umnogostručio i doveo naposljetku do sloma i propasti cijelog društva.

Tracyjev sugovornik postade iznenada sumnjičav, te. upita:

— Recite mi, molim vas, kakve ima to veze s Poreznim uredom?

Tracy opet ustade i osmjehne se pomirljivo, iako donekle porugljivo.

— Nema nikakve veze s tim uredom — prizna on — niti ja utjerujem porez. Evo, to je moja prava posjetnica . Flowersu, kako se nazivate.

Predstavnik »slobodne trgovine« osjeti kako ga nešto štrecnu, ali ipak uze posjetnicu. Pošto je pročita, on se uistinu uplaši.

— Ured za suzbijanje podrivačke djelatnosti! — pročita promuklim glasom.

— A sada — odsiječe Tracy — želim čuti imena vaših najviših naredbodavaca, te adresu vašega središnjeg ureda, Flowersu. Iskreno rečeno, vi ste u škripcu. Ona moja upadica s planetom Dariusom, sa svemircima i ostalim glupostima, bila je samo varka koja vas je malo razoružala. Kao što zacijelo znate, naš Ured djeluje u najvećoj tajnosti

i raspolaže svim najsuvremenijim sredstvima za brzo i sigurno otkrivanje podrivača svake vrste, a odgovorni smo jedino i izravno Predsjedniku.

— Ja... ja nikada nisam čak ni čuo o tome — zamucao je Flowers. — Ali...

— Mnogi nisu čuli! — prekine ga kratko Tracy.

*

Tracy gotovo utrči u sobu Verne Sandell i dovikne joj zadihano:

— Recite šefu da sam ovdje. Kritično je. Smjesta prikupite moje momke... svih osam. Neka ponesu tešku opremu. I lebdjelice neka budu u pripravnosti. Sastanak s jedinicom je na uzletištu.

Verna je odmah počela izvršavati njegove naloge. Pomicala je sklopke i pritiskala raznu dugmad na komandnoj ploči. A Tracy je upao u šefovu sobu bez uobičajenih formalnosti.

— Gore je no što sam mislio, šefe! — prasne on. — Ta se družba ozbiljno priprema za rušilački zahvat. Svjesno podrivaju ekonomski sustav.

Šef odloži neki izvještaj koji je upravo proučavao i nagne se unatrag.

— Jeste li sigurni? Mi rijetko otkrivamo slične opasnosti i proglašavamo najviši stupanj pripravnosti...

— Znam, znam, ali držim da je sada to i te kako potrebno. Oni zacijelo imaju dobro smišljeni plan. Naložio sam Verni da pozove moju jedinicu.

— Ali, razmislite još jednom, Frank ...

— Šefe — uzvrati Tracy nestrpljivo — dopustite da vaš terenac obavi što smatra da je prijeko potrebno. Jamčim vam da će sve biti u potpunoj tajnosti... Opasnost je slična snježnoj lavini. Djelovat ću potiho, da ne izazovem radoznalost reportera, ali i žurno, da spriječimo prijeteću lavinu. Zamislite, oni namjeravaju napasti čak i automobilsku industriju! Šef se trgne, a potom pristane nevoljko.

*

Ispalo je sve lakše nego što je Frank Tracy očekivao. Glavno sjedište Adama Moncurea nalazilo se u slabo naseljenom području nedaleko od Woodstocka. Kuća, u stilu starinskih rančeva, pripadala je nekoć zacijelo kakvome bogatašu. Iza nje bio je umjetni ribnjak, a uz to i plivački bazen. Tu je bio i prostran perivoj s cvijetnjacimai izvanredno lijepim drvoredom.

— Izravno na prednja vrata — promrmlja Tracy momku koji je upravljao prvim od dva lebdeća vozila. Potom se obrati onome na sjedalu iza sebe: — Nas petorica ući ćemo zajedno. Iznenadit ćemo ih, pa ne očekujem veći otpor. Jerry ima u svome vozilu uređaj kojim će onemogućiti da pošalju bilo kakvu vijest radiom. Mi ćemo isključiti telefonske veze u zgradi. Ali, bez grubosti, momci, jer želimo

porazgovarati s tom čeljadi.

— A, što ako nas dočekaju paljbom? — upita jedan od momaka.

— Tada ćemo uzvratiti — otpuhne Tracy. — Ali nemojte vi prvi početi.

— Dobro — primi na znanje onaj oprezni i otkopča poklopac kožnate torbice u kojoj se nalazio njegov bešumni pištolj.

Vozila, što su se kretala velikom brzinom stopu iznad tla, zaustave se pred širokim ulazom, ukrašenim izrezbarenom drvenarijom. Momci iskoče s oružjem u ruci. Tracy zapovijedi četvorici da se rasporede oko kuće i ne dopuste da itko izađe. Ostaloj četvorici dade znak da ga slijede.

Oni potrče tiho stazom do zgrade i pokucaju na vrata. Otvori im neki čovjek koji ih je preneraženo promatrao.

— Stanari ove zgrade su opkoljeni — odsiječe Tracy. — Vodite me do Adama Moncurea. — Potom se obrati svojim momcima i mahne im glavom. — Ti, Jerry, podi sa mnom.

Domaćin je bio uplašen, ali ne do te mjere da ih ne bi mogao odvesti do goleme prostorije koja je nekad služila kao dnevna soba, a sada je bila preuređena u ured. Tu su bili neki stariji čovjek i četiri njegova pomoćnika, svi u košuljama zasukanih rukava, ali nitko naoružan. Tako se bar činilo Tracvju. U pogledu im je bilo više iznenađenja nego straha. Onaj najstariji vikne:

— Što znači ovakvo nasilno ulaženje?

— Svi ste uhapšeni — reče Tracy. — Jerry, skupi u gomilu te pisare, ili što su, i odvedi ih u koju drugu prostoriju. Odvedi tamo i sve ostale stanare, ako ih ima. I pripazi dobro na njih! Nemoj ih potcjenjivati i smatrati bezopasnima. Pretraži podrum i izvidi ima li u zgradi tajnih prostorija i zakutaka.

— Dobro — progunđa Jerry.

Najstariji od pet službenika Poduzeća za slobodnu trgovinu ustane. Bio je mršav, sjedokos. Moglo mu je biti šezdesetak godina.

— Želio bih znati što znači sve ovo! — zagalami.

— Jeste li vi Adam Moncure? — upita Tracy oštro.

— Da, ja sam. A kome mogu zahvaliti za tako uglađen dolazak u moju kuću i moj ured?

Jerry je uperenim pištoljem odvodio četvoricu pisara iz sobe, a usput je poveo i čovjeka koji im je bio otvorio vrata.

Tracy je promatrao Moncurea razmišljajući, a tada posegne u džep po lulu i duhankesu. Kimnuvši, pokaza na stolac.

— Sjednite, Moncure. Vašem je poslu kraj.

— Kakav kraj, ako smijem upitati? Tražim da...

— Dobro, dobro, dobit ćete objašnjenje — prekine ga Tracy i sjedne na kauč, ne skidajući pogled s Moncurea ni dok je pripaljivao lulu.

Moncure, dišući ubrzano zbog ljutnje, nastojao je ipak vladali sobom. Sjedne i potakne Tracyja:

— Dakle, objasnite sve ovo.

— Ja sam Frank Tracy iz Ureda za suzbijanje podrivačke djelatnosti.

— Ured za suzbijanje podrivačke djelatnosti? Kakav je to ured, za ime svijeta?

Dok je odbijao dimove iz svoje lule, Tracy reče smirenije:

— Molim da mi odgovorite na upite. Kao prvo, koliko je vrsta tih vaših podlih poslovnih zahvata trenutno u postupku?

Čovjek je piljio šutke u njega, ali je Tracy, ne vadeći lulu iz usta, mirno izdržao taj ukočeni pogled. Naposljetku Moncure reče ljutito:

— Nema potrebe da krijem bilo koji od naših poslova. Zasad smo otvorili urede za pripremne poslove samo u dva grada. Naša je djelatnost u slobodnoj trgovini tek u povojima.

— Hvala đavolu što je tako!

— Za početak krenuli smo s prodajom sapuna. Međutim, kada se posao razvije, namjeravamo proširivati popis robe, da bismo konačno dostigli nekoliko stotina raznih proizvoda.

— Sada možete sve to lijepo baciti u zaborav, Moncure. Naime, vašoj je »slobodnoj trgovini« danas došao kraj. Jeste li vi svjesni toga da vaš način trgovanja vodi potpunom slomu trgovine, a potom i proizvodnje, da bi napokon sve to dovelo do katastrofalne nezaposlenosti i krize kakvu svijet još nije vidio?

— Točno tako! — uzvrati Moncure kao iz puške. Došao je red i na Tracyja da se zapanji. Oči mu se izbulje, a potom stisnu od silnog iznenađenja.

— Znači li to da vi svjesno podrivate cjelokupnu ekonomiku? Upamtite, Moncure, vi ste uhapšeni!

— Da, da, to treba podrovati! — plane Moncure gnjevno.

— Treba, bolje rečeno, uništiti do temelja! Jer, u našoj povijesti još nije bilo ovako nevaljalog ekonomskog sistema. — On opet ustane i poče uzrujano koračati tamo-amo po uredu. Pri tome je grmio: — Tri četvrtine zaposlenih ljudi u nas radi na neproizvodnim poslovima, a birokracija caruje kao nikada dosad. U vrijeme kad nastojimo ljudima omogućiti što udobniji život i održati se u bespoštednoj borbi s našim takmacima na tržištu, mi najbolje mozgove iscrpljujemo na polju reklame, zabave, razonode, svečanosti, a dotle se naši takmaci koriste svojim umovima na području nauke, istraživalačkih radova i novih dostignuća u industrijskoj proizvodnji... Ali to još nije ono najgore! Jeste li ikad čuli o tome da se planski proizvodi roba loše kakvoće?

Tracy se naoko snebivao čuvši nešto takvo:

— Pa, je li to moguće...?

— Jest, ima i toga. I to sve više. Evo, reći ću vam kao primjer da

britvice nigdje na svijetu, osim kod nas, ne otupljuju već poslije dva ili tri brijanja. Automobili se ne raspadaju već poslije dvije ili tri godine kao u nas. Tuđi akumulatori izdrže i desetak godina, a naši jedva godinu i pol. I tako dalje!

— Moncure ispruži ruke poput kakva dramskog glumca i zavapi: — Pitam vas može li se takav ekonomski sistem shvatiti ozbiljno?

— Ako sam vas dobro razumio — Tracy će na to — vaša je »slobodna trgovina« organizirana sa svrhom da podrije i obori postojeći ekonomski poredak, kako bi osnovali drugi na potpuno različitim temeljima.

— Da, dobro ste zaključili — reče Moncure prkosno. — Tome sam cilju posvetio sve svoje umne, fizičke i materijalne mogućnosti. I ne postoji u našoj zemlji nijedan pozitivni zakon koji bi me priječio u mojoj nakani.

— Imate pravo, Moncure, da ne postoji zakon koji bi spriječio da se ostvare vaši planovi, ali zaustavit će vas ovo — Tracy reče i potegne pištolj. Odjeknuo je prigušen pucanj, a to je bio znak njegovim momcima da učine isto u pokrajnoj sobi u koju su bili otjerali pisare.

*

Frank Tracy i njegova četica nađu se ubrzo u Verninoj sobi. Ona podigne pogled s komandne ploče i upita:

— Je li sve obavljeno kako valja, Famuse?

— Vjerujem da jest — odgovori Famus, koji se dosad služio imenom Frank Tracy. — Iza nas nije ostao nijedan svjedok, pa će krivica pasti na ovozemaljske rivale onih iz »Poduzeća slobodne trgovine«. Javi sada Semusu da sam se vratio.

Djevojka uključi uređaj za vezu sa šefom i reče mu nešto tihim glasom.

— Možeš k njemu — reče Famusu-Tracyju.

Famus zatekne svog naredbodavca udobno zavaljenog u naslonjač. Na licu mu se odražavalo zadovoljstvo.

— Znači, sve si obavio, je li tako?

— Jesam, ali njihov glavni bio je vrlo otvoren. Čim sam od njega čuo da im je krajnji cilj uspostavljanje novoga i zdravog ekonomskog sustava, i slamanje sadašnjeg, koji polagano ali sigurno propada, bilo mi je jasno da Moncure i svi njegovi suradnici moraju biti uništeni.

— Izvrsno! — pohvali ga Semus. — Sada je naš saveznik vrijeme. Ono će učiniti svoje, a nama preostaje. da strpljivo čekamo i da se u pravome trenutku opet pojavimo na Zemlji i nametnemo ekonomski sistem kakav smo mi zamislili. Tada nam neće stajati ništa na putu da ovdje preuzmemo i svu vlast.

— Imaš pravo — složi se Famus, i doda: — Onome sam jadnome Flowersu spomenuo planet Darius, da vidim kako će reagirati i da li išta zna ili naslućuje o nama. Čak sam ga pokušao okriviti da je on

došao odande. Vidio sam da nema pojma tko sam i odakle sam... Tada sam izvukao iz njega sve što mi je trebalo. Žao mi je što je morao i on nestati. Bio je velik zanesenjak...

— Dobro, dobro — nestrpljivo će Semus. — Glavno je da nitko nije posumnjao u našu djelatnost ovdje na Zemlji, pa će krivce za uništenje svih ureda i službenika »Poduzeća slobodne trgovine« tražiti među svojima...

Poslije tog razgovora, vođa Podrivača iz svemira izda nalog tajnici: »Poduzeti sve što je potrebno za naš odlazak. Obavijestiti sve naše da pripreme vozilo i da krećemo na Darius u jedan poslije ponoći. Posebno se pobrinuti da iza nas ne ostane nikakav sumnjiv trag...«

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Branko Pihač:

Prometheus

— I tako, znači, neće — ponovi još jednom general Jorg. ovaj put više sebi nego onima što su stajali oko njega.

— Ne, na žalost, ništa nije pomoglo — susretljivo prihvati jedan od asistenata jer je pristojnost nalagala da se nešto kaže čak i sad, kada se više nije imalo što reći.

— Prokleta naprava, pa što da učinimo s njom? — opsuje general. — A sve je krenulo tako dobro, čak iznad svih očekivanja!

— Dopustite — umiješa se jedan od suradnika, malo se sustežući — ako smijem, predložio bih da se...

— Ne postoji ništa što biste vi mogli predložiti!... Ni vi ni bilo tko drugi! — ljutito odsiječe general. — Dosta mi je kojekakvih vaših prijedloga! Idite do đavola!

Među ljudima okupljenim oko generala nastao je tajac koji ubrzo prekine njegov čvrsti i odlučni glas.

— Ovako dalje ne ide. Obigravamo oko problema kao mačka oko vruće kaše. Doktore Zeng, još ćete mi jednom ponoviti na čemu je Prometej radio posljednjih nekoliko mjeseci. Ili ne, hoću sve, od samog početka, čitav lanac događaja. Samo polako i bez žurbe. Počnite ... već jednom!

— Da vidim, samo trenutak... — počne dr Zeng te izvuče odnekle nekoliko višestruko presavijenih listova papira, razmota ih i brzo preleti pogledom, tražeći početak teksta. — Aha, evo ovako: negdje sredinom travnja 1996. završen je šestomjesečni proces upisivanja najrazličitijih podataka iz svih razdoblja povijesti čovječanstva u Prometejevu memoriju. Odmah poslije toga sustav je bio podvrgnut metodičnom ispitivanju logičkih osobina, što je bilo završeno čak nekoliko tjedana prije predviđenog vremena. Razlog prijevremenog završetka ispitivanja, kao što vam je poznato, bio je taj što se Prometejevo ponašanje izvrsno poklapalo sa svim teoretskim proračunima i što su mu sposobnosti takozvane »obrade podataka« bile izuzetno visoke, pa su se daljnja kontrolna i vrlo skupa mjerenja, te izlaganje uona često prilično opasnim opterećenjima, pokazala potpuno suvišnim. Zbog toga se već nakon nekoliko dana prešlo na nominalno korištenje novosagrađenog NPC-sistema, tako da je on u ponedjeljak, 24. lipnja 1996, primio prvi ozbiljniji zadatak pod

nazivom »Izvođenje matematičkih jednadžbi za proračunavanje totalne vrijednosti umjetničkih ostvarenja prema temeljnim postavkama operacione psihokibernetike«. Sedamnaestog srpnja počeo je obrađivati novu temu pod nazivom »Simulacija usavršenog tipa društvene formacije«, no taj je program bio prekinut već 1. kolovoza kada je Ministarstvo obrane poslalo materijal na hitnu obradu. Trebalo je procijeniti vjerojatnost neprijateljske invazije u Delti nosoroga, a nakon toga upućen je sustav na ispitivanje manevarskih osobina i optimizaciju taktičko-tehničkih parametara novog svemirskog lovca s posebnim osvrtom na ponašanje u uvjetima upada u polje asteroida ...

— Dobro — prekine nestrpljivo general Jorg. — Recite mi na čemu je Prometej radio od 19. veljače 1997. Samo pažljivo i, molim, polako redom!

— Pa... — zastane doktor Zeng na trenutak, tražeći taj datum. — Evo, 24. veljače na sustavu su ponovo provedena opsežna ispitivanja da bi se utvrdila njegova tehnička ispravnost, tako da je ponovo pušten u pogon u četvrtak. 20. ožujka 1997, s temom »Mogućnosti plasmana nove jo-jo igračke na tržištu«, da bi 27. ožujka počeo izrađivati program pod nazivom »Kompleksna analiza posljedica pretvaranja Sjevernog pola u divovski agrarni kompleks uz pomoć stacionarnih paraboličkih ogledala smještenih u orbitu Zemlje«. U ponedjeljak 14. travnja, na opće iznenađenje zatražio je da mu se odobri slobodna nedjelja, odnosno da ga se preko vikenda ne opterećuje kojekakvim međuzadacima. To mu je dopušteno, mahom iz akademskih razloga. Nadali smo se da ćemo ga, studiranjem tokova njegovih slobodnih i nevezanih misli, moći bolje proučiti, no pokazalo se da Prometej lukavo izbjegava svaki razgovor koji bi nam pomogao doznati o čemu razmišlja u svoje, da tako kažem, slobodno vrijeme. Već smo tada opazili da se s njim događa nešto neobično, no kako je svoje zadatke obavljao točno i na vrijeme, nismo se osvrtali na eventualne indikacije o nekom unutrašnjem poremećaju. Sedmog svibnja preuzeo je od Biokemijskog instituta da opsežno analizira model žive stanice; taj je zadatak bio prekinut kraćim proračunom mogućnosti održavanja fuzijske reakcije i toplinskih opterećenja za jedan model fuzijskog reaktora. Nisam vam ranije rekao, ali 15. svibnja članovi jednog popularnog muzičkog sastava ponudili su golemu svotu da im se uz pomoć Prometeja složе posebne muzičke sekvence koje bi djelovale na publiku tako da sastav stekne neograničenu popularnost. Zahtjev je kategorički odbijen, a protestirale su i neke službene muzičke institucije, pa je tako izbio onaj poznati skandal koji je taj sastav doveo na sam vrh popularnosti... — reče doktor Zeng i diskretno se nakašlja. — Ima nekih stvari koje mi nikad neće biti potpuno jasne... a vjerojatno ni našem Prometeju. No, dobro 16. lipnja 1997. počeo je analizu

procjene preostalih rezervi nafte u unutrašnjosti Zemljine kore, a sredinom srpnja proračun disperzije laserskog snopa odaslanog iz orbite prema površini Zemlje u zavisnosti od turbulencije atmosfere. Zatim mu je naložena iscrpna analiza mogućnosti primjene novog biokemijskog...

— Dobro. Preskočite to i nastavite od 11. studenoga 1997, kada je počeo raditi na onim kulturama algi za podmorske plantaže.

— To je trajalo do kraja 1997. Međutim, teškoće su počele još sredinom te godine. Nedvojbeno smo utvrdili porast uonske aktivnosti koji nije pratio odgovarajući porast brzine izvršavanja zadataka. U prvim tjednima ove godine počeo je čak kasniti i s rješenjima nekih vrlo važnih programa, a zapazili smo i neke manje nedosljednosti koje, ipak, nisu utjecale na valjanost i primjenjivost rješenja. U neobaveznim razgovorima neki su asistenti spomenuli da Prometej sve češće upotrebljava izraze koji bi se mogli tumačiti i kao svojevrsne provokacije. Neki su tvrdili da je to zabavno, no mi smo — istakne doktor Zeng — odmah poduzeli potrebna ispitivanja kako bismo uztvrdili eventualne fizičke uzroke promjena u Prometejevu ponašanju. Kao što je poznato, nismo, na žalost, otkrili ništa što bi se bitno razlikovalo od već uočenih i razmjerno nevažnih promjena koje su se lako mogle smatrati normalnom posljedicom povećanja količine podataka kojima raspolaže Prometej. Jedanaestog veljače bilo mu je zadano da ocrta neka specifična gledišta Hegelove filozofije. Kao i obično, dao je iscrpnu analizu, ali su pri tom uočena i neka zaobilaženja, pa su Prometeju postavljena dodatna pitanja. I tada je, 26. ožujka 1998, ujutro u 10 sati i 48 minuta, Prometej odbio odgovoriti na pitanje. Taj će datum ući u povijest nauke: prvi put se dogodilo da jedan NPC-sustav ne da odgovor na pitanje i da uz to još i izjavi kako ne može iznijeti ni razlog zbog kojega nije dao odgovor. Nakon toga su iskrsle neke komplikacije i u obavljanju prioritetnih zadataka, pa smo odlučili da prekinemo korištenje tog uređaja sve dok sa sigurnošću ne utvrdimo o kakvim je poremećajima riječ.

— Dalje mi je poznato. Nego, potvrdite mi to još jednom; prije mog dolaska provjerili ste sve važne funkcije i sigurni ste da nijedna od njih nije u kvaru, zar ne?

— Sigurni smo, to je bilo prvo što smo učinili. I da vam iskreno kažem, nadali smo se da u Prometeju zaista postoji kvar tehničkog kakraktera, no, na žalost, ništa nije otkriveno. Na temelju onoga što smo dobili kao rezultat ispitivanja tehničkog stanja ne smijemo ni posumnjati u njegovu potpunu tehničku ispravnost.

— Čuo sam da ste imali nekih problema s jednim od asistenata. Što je tu bilo posrijedi?

— Ah, da, istina je, no — ubrza doktor Zeng — to nema nikakve veze s našim problemom. Taj je asistent... kako da kažem... malo

prekoračio svoja radna ovlaštenja u manipulaciji s Prometejem, ali to nije bilo ništa značajno.

— Nisam tražio vašu ocjenu nego obavijest o tome što se dogodilo — reče general Jorg.

— Pa, ovaj... Jednostavno, taj asistent je pitao Prometeja kako da dođe do novca... do mnogo novca.

— Kako da dođe do novca? Hm... na svašta dođu ti današnji mangupi... I što mu je Prometej odgovorio? No, doktore, budite bez brige, ovo vas pitam iz posve akademskih razloga...

— Pa, ovaj... — poče doktor Zeng, a vidjelo se da mu je dosta neugodno — rekao mu je da... da novac ne pokušava steći oslanjajući se na svoju pamet, nego na tuđu glupost i da, kao prvo, napusti posao u institutu. Jer, rekao je još i to, lukav caruje, mudar klade valja.

— Čini se da baš ne misli sjajno o nama. Doktore Zeng, potrudite se da se o ovom incidentu ne priča mnogo i dovedite, molim vas, tog asistenta.

— Na žalost, ne mogu. On je, naime, otišao. Dao je otkaz u institutu već sljedećeg tjedna.

— To vam svakako nije trebalo. Bez odlaganja pooštrite propise o pristupanju Prometeju! To je moćan stroj i ne možemo dopustiti da nekome oda postupak kako će iz papra, soli i praška za pecivo proizvesti nervni bojni otrov u kućnoj radinosti!

— Već smo to učinili, generale! Pooštrili smo propise o prilasku Prometeju, tako da je za razgovor s Prometejom čak i osoblju instituta potrebna posebna dozvola, a svaki se razgovor bilježi u dnevnik. Ali, rekao sam već, to što se dogodilo s onim asistentom nema nikakve veze s našim problemima.

— Vjerujem da nema, no vidjet ćemo. Ne možemo još ništa tvrditi, dok ne dobijemo izvještaj iz Južnog grada. Trebalo bi da stigne svakog trenutka, no zabrinjava me zašto još nema vijesti o Feniksu. Doktore, jeste li pokušali upitati šesticu?

— Jesam, ali ona je javila da ne zna odgovor. To je posve u redu. Pitija je tek sustav treće generacije i na granici je mogućnosti sinteze pojma »ja«, dok je Prometej sustav pete generacije i posljednja riječ uonske kibernetike! Nismo ni očekivali da će Pitija moći da odgovori na tako teško pitanje i postavili smo joj ga samo da bismo zaokružili neke teoretske pretpostavke, koje su se kasnije pokazale ispravnima.

— To se slaže — reče general. — Dok sam letio ovamo, javljeno mi je da ni četvorka ni petica nisu mogle iznaći odgovor. Nego, u međuvremenu, recite mi, imate li bilo kakvu predodžbu o mogućoj vrsti kvara, predodžbu od koje bismo mogli krenuti dalje u našim razmatranjima o mjerama što ćemo ih poduzeti u vezi s nastalom situacijom?

— Pa, u početku je bilo mnogo takvih pretpostavki, no u toku

kontrolnih ispitivanja njihov se broj neprekidno smanjivao, a nama je postupno postajalo jasno da je posrijedi nešto mnogo složenije nego što smo to mislili u početku.

— Da? — reče general. — Nastavite.

— Gledajte, nama je već u samom početku bilo jasno da je problem u jednome od dvoga: ili u Prometeju ili — ovdje doktor Zeng malo zastane — ili u odgovoru na to pitanje. Naša razmatranja, prirodno, nisu nam mogla reći ništa o ovom drugom, no što se tiče prvoga, uvjetno su učvrstila jednu našu pretpostavku o prirodi Prometejeve uonske mreže. Ta je pretpostavka vrlo smiona i premda nam se činila potpuno nevjerojatnom, počeli smo je teoretski razrađivati. Kako sada stvari stoje, čini se da nije sasvim neosnovana.

— Skratite! — prekine general Jorg. — Da čujem o čemu se radi!

— Pa — poče doktor Zeng pošto se pribrao zatečen generalovom odlučnošću — ako pretpostavimo da karakter pitanja nema nikakve veze sa činjenicom da Prometej na to pitanje nije odgovorio, onda se to moglo dogoditi samo ako Prometej posjeduje vlastitu volju kojom je odlučio da nam uskrati odgovor na to pitanje. Drugim riječima, to bi značilo da Prometej ima svijest ili čak samosvijest, svijest o vlastitom biću.

— Ali, pa to je smiješno! — zaviče general Jorg. — Tko je ikada čuo da strojevi mogu imati svijest? Doktore Zeng, molim vas, ovo nije neka... neka naučna fantastika, ovo je stvarnost i ja želim čuti realno i suvislo objašnjenje! Čemu upotrebljavati takve kozmičke pojmove, kada se stvari zacijelo mogu rastumačiti na mnogo jednostavniji način? No, dobro, što bi bilo da pretpostavimo suprotno?

— Tada bismo — reče zabrinuto doktor Zeng — morali pretpostaviti da Prometejevo odbijanje ima opravdanje u prirodi odgovora koji od njega zahtijevamo. Bojim se da bi tada za nas sve postalo mnogo nepovoljnije... i, štoviše, možda ne samo za nas nego i za cio ljudski rod!

— Mi tu ništa ne možemo učiniti! — reče general. — Na nama je da otkrijemo razlog zbog kojega je Prometej odbio da izvrši zapovijed, kako se to više nikada ne bi ponovilo, a o filozofijskoj pozadini problema vodit će brigu drugi... ako uopće postoji takva pozadina.

— Generale — reče doktor Zeng pomalo nestrpljivo i prođe rukom kroz kosu — sve je to u redu i sve to stoji, ali vi nam niste rekli ništa novo! Sve smo to znali otprije. Mi u institutu posjedujemo sve što nam je potrebno da bismo utvrdili uzrok poremećaja uobičajenog Prometejeva ponašanja, i jedino što tražimo od vas jest odobrenje da obavimo predviđeno skaniranje .

— Niste me pustili da dovršim, doktore. Nas zadatak nije samo da otkrijemo razloge takvog Prometejeva ponašanja nepo i to da ih otkrijemo na najbrži i najjeftiniji način.

Ne možemo se upuštati u tako složenu operaciju a da za nju nemamo i te kako valjan razlog. A ako ćemo pravo, Prometej zapravo nije učinio ništa strašno: jednostavno, odbio je da odgovori na jedno pitanje i odbio da kaže razlog tog odbijanja. Ako se uzme u obzir na koliko je pitanja dosad odgovorio besprijekorno, tada je stupanj njegove, recimo to uvjetno, neposlušnosti, manji od tisućitog dijela postotka. Ovo što sada . radimo samo je mjera opreza, kako bismo spriječili slične ili još ozbiljnije ispade NPC-sustava koji će, kad tome dođe vrijeme, biti ugrađeni u svemirske brodove; tada će im biti povjereni zadaci izuzetne važnosti i tada više nećemo moći nikakvim metodama nadzirati njihov rad. A ako je u pitanju neka konstrukcijska greška, doktore Zeng, svako vaše ustezanje da nas o njoj obavijestite, shvatit ćete, bilo bi u najmanju ruku neozbiljno. To više što je Prometej, kao i svi ostali NPC-sustavi pete generacije, još u fazi ispitivanja. I, kao što vidite, unatoč svemu, ne bi trebalo da budemo toliko zabrinuti.

— Volio bih da se mogu složiti s vama, no, na žalost, vaše mi je stajalište isto toliko shvatljivo koliko i neprihvatljivo. Mislim da bi nas sve ovo trebalo i više nego brinuti. Možda imate pravo kada kažete da ne bi trebalo da nas zanimaju filozofijska pitanja. No svakako je istina i to da ako ona ne zanimaju nas, mi zanimamo njih, odnosno ono što stoji iza njih. Odgovor na to pitanje možda i nije upotrebljiv u komercijalne svrhe i najvjerojatnije je da nam neće dati nikakvu prednost niti ćemo ga na bilo koji način moći iskoristiti, no, ne mislite li da je to i najveličanstvenije pitanje koje sebi može postaviti neko ljudsko biće? I, srazmjerno tome, pitanje s kojim ćemo se prije ili kasnije morati suočiti, mi ili naši potomci, osnovno pitanje koja je svrha ljudskog postojanja? Osim toga, tu postoji još jedna nepovoljna okolnost.

— Koja? — upita general, a na licu mu se pojavi tračak zabrinutosti.

— Prometej je odgajan tako da nikada ne naudi ljudskom biću... riječima, dakako, jer je to jedino čime raspolaže. Ako Prometej izjavi da ne može odati razlog zašto ne želi odgovoriti, onda to znači ne samo da on zna odgovor na to pitanje već i da je svjestan da bismo mi mogli nazreti taj odgovor već iz razloga zbog kojega odbija da nam ga da. A to Prometej po svaku cijenu želi spriječiti. A ako čak i na taj način želi spriječiti da doznamo odgovor na to pitanje, onda to znači da je svjestan da bi nas taj odgovor ili povrijedio, ili da bi loše utjecao na našu budućnost. Nemamo razloga za pretpostavku da Prometej radi protiv nas. On nas svakako štiti, a to i jest ono najgore. I zato, vidite, smatram da moramo poduzeti sve da saznamo što stoji u Prometeju kao odgovor na to prokleto pitanje.

General je šutio. Progovorio je tek nakon nekog vremena.

— Drugo je objašnjenje, rekli ste, to da Prometej posjeduje neki oblik svijesti. Kazali ste čak i to da ta pretpostavka nije posve neosnovana. Možete li reći nešto više tome?

— Ne mnogo. Prve indikacije o tome primili smo, kao što sam rekao, još sredinom prošle godine. Čini se da u Prometeju postoji nekakav mehanizam koji utječe na to da on s različitim težinama prihvaća stvari koje različito pridonose nekoj emancipaciji cjeline. U svakom slučaju, već to što je Prometej po nekom svom unutrašnjem poticaju, unatoč našim višestruko ponovljenim zahtjevima, odbio odgovoriti na postavljeno pitanje, svjedoči da se dio uonske mreže opire našoj kontroli sistema.

U tom su se trenutku otvorila vrata laboratorijske prostorije i u nju žurno uđe vojnik koji obavijesti generala o telefonskom pozivu.

— ... iz Južnog grada. Kažu da je hitno — odsalutira vojnik a general brzo ustane, da kratki znak doktoru Zengu i ubrzo nestane u susjednoj prostoriji.

General se vratio nakon nekoliko minuta, a po izrazu lica moglo se zaključiti da se dogodilo nešto neočekivano.

— Čini se da je problem mnogo ozbiljniji nego što smo pretpostavljali na temelju dosadašnjih indikacija. Zaratustra nije odgovorio na pitanje, a Feniks je u remontu i proradit će ponovo tek za nekoliko dana. No, nama je dovoljno i ovo. Zaratustrin odgovor potpuno je istovetan Prometejevu. Nema razloga da pretpostavimo da bi Feniks reagirao drugačije. Doktore Zeng, iako vaše uvođenje kategorije Prometejeve svijesti i samosvijesti smatram prilično bizarnim i... neukusnim, u ovom trenutku moramo s pažnjom proučiti svaku pretpostavku koja nam se učini da bi mogla biti iole važna. Jedan događaj u našem poslu može značiti slučajnost, ali dva ista već znače pravilo! Očito je da svi veći i logički snažniji NPC-sustavi imaju sličan razvojni put i da se na nekom stupnju tog razvoja nešto događa s njima. Jeste li provjerili ne koincidira li pitanje možda s nekom dubinskom strukturom Prometejeve uonske mreže? To bi također moglo spriječiti proces odgovaranja, pogotovu ako je takva dubinska blokada izvan dohvata Prometejeva vlastitog stupnja introspekcije?. Koliko znam, već je bilo takvih slučajeva i zadali su dosta muke, nije li tako?

— Na NPC-sistemima nižih redova imali smo ih uistinu već nekoliko i u pravilu su bili vrlo neugodni, no ovo što nas je zadesilo s Prometejem nikako se ne može ubrojiti u tu vrst kvarova. Atako je, po svemu sudeći, i sa Zaratustrom.

— Doktore, htio bih vas na nešto upozoriti: kad mi god nešto tvrdite, uvijek smatram da je to dokazano, da ste u to sigurni i da se to može u svakom trenutku bez teškoća provjeriti. Ne bih želio da.se pokaže kako je moje povjerenje neosnovano!

— Da, shvaćam... — pomalo zbunjeno prihvati dr Zeng. — Hvala. Sigurni smo — nastavi čvršćim glasom — da ovo što se događa s Prometejem ne pripada toj vrsti kvarova jer smo na temelju dosadašnjih ispitivanja ustanovili da u njegovoj uonskoj mreži nema nikakvih kritičnih područja, ili, na primjer, područja prisilnog izbijanja, koja su karakteristična za sve kvarove vrste koju ste spomenuli. Da je to bilo posrijedi, već bismo odavno upotrijebili metodu laserske uonske ekstirpacije, otklonili bismo žarište logičke nestabilnosti, a sustav bi ozdravio. Dakako, poslije toga ne samo da ne bi znao »otkud mu sad to« nego ni to da je ikada bio drugačiji. Ali, kao što sam rekao, poremećaj kod Prometeja je posve druge vrste. Ako i postoje takva žarišta odbijanja, ona su raspršena, i čini se da mu stanje, koje je odgovorno za njegovo ponašanje, prožima na neki način cijelu strukturu. Simptomi, koje Prometej ispoljava u razgovorima, navode na zaključak da on ima i vlastitu volju i vlastitu svijest.

— Kažete, Prometej ima vlastitu svijest, ha? — reče general i ustane, lupkajući se po dlanu parom crnih kožnih rukavica. — Neka, vidjet ćemo, vidjet ćemo...

Polako se uputi prema sredini laboratorijske prostorije, gdje je na malom ovalnom podiju, iza kružne zaštitne ograde, bila postavljena sjajna metalna kalota promjera gotovo jednog metra Iz nje su na najrazličitijim mjestima izlazili mnogobrojni kablovi koji su završavali na kojekakvim elektroničkim instrumentima, poredanim po stolovima oko podija s kalotom.

Stigavši do ograde, general Jorg zastane, polako se nasloni na nju i ostane tako nekoliko trenutaka šuteći, nepomično zagledan u srebrnasto bijeli plašt kugle u kojoj je bio Prometej.

— Pa dobro, doktore Zeng, recimo da naš Prometej ima i tu, kako kažete, svijest — reče. — A recite mi, što je to najgore što može snaći neku svijest u toku njezina postojanja, odnosno života?

— Smrt — odgovori kratko dr Zeng.

— Odlično. Pogodili ste, to je smrt. Razmislite sad malo: ako Prometej zaista posjeduje svijest, tada će zacijelo imati i nekakvu predodžbu o vlastitoj smrti. I još nešto; što jedan uonski sustav, ili, ako hoćete, elektroneuronsku mrežu, može usmrtiti? Složit ćete se, vjerujem: to je nestanak napona napajanja. Pa, vidite, ako u takvim okolnostima zaprijetite Prometeju da ćete mu, ne odgovori li na pitanje, oduzeti napon napajanja, on će shvatiti da će ga to usmrtiti i dat će traženi odgovor. A ništa jednostavnije od toga, potrebno je samo to primijeniti.

Zeng se zagonetno nasmiješi, i u tom se trenutku general Jorg mogao zakleti da je u doktorovim očima bljesnula iskra neke čudne i neodređene pakosti.

— To smo već primijenili — reče. — Jedan stručni suradnik došao

je na tu zamisao prije nekoliko dana i odmah smo je iskušali. Na žalost, potpuno uzaludno. Prometej je odgovorio da je već proučio odnos između života i smrti i da ga vlastita smrt nimalo ne zabrinjava.

— Da... hm, prirodno. To se moglo i očekivati — promrmlja muklo general. — Ta, kako bi se moglo bojati smrti nešto što nije živo? No — nastavi glasnije — vidite da se pretvara i da nema nikakvu svijest! A to pretvaranje godi nekakvom našem samoljublju i mi od svega pravimo istinski problem. Neka, ne isključujte ga! Ako ga isključite, opet nećemo imati nikakvu korist od njega i to neće spasiti stvar. Štoviše, ako on i ima" nešto od te takozvane svijesti, sigurno je da shvaća tu ograničenost iskapčanja pa to i iskorištava za neke svoje bespredmetne ciljeve. Ali neka, već ćemo mu pronaći slabu točku, i Prometej mora da ima svoju Ahilovu petu! Nego, jeste li pokušali postići nešto metodom ubacivanja proturječnosti? Svaki misaoni sustav mrzi proturječnosti iznad svega, pa je razumno pretpostaviti da bi se time ...

Generale, vi potcjenjujete našeg Prometeja! Svaku informaciju koju dobije od nas on višestruko razmatra s najrazličitijih gledišta i prihvaća je u svoju strukturu tek pošto ona prođe po hegelovskom principu dovoljnog razloga. Nijedno ljudsko biće ne može prevariti Prometeja! Jednog Prometeja nadmudrit će samo drugi Prometej!

— Mislim da pretjerujete! — reče general i to zazvuča dosta grubo. — Mogao bih to tumačiti na različite načine od kojih bi, vjerujte mi, neki bili prilično nepovoljni za vas, ali ja nastojim da vas shvatim. Doktore, vi laskate, i sebi i svojoj ekipi da ste u svojim laboratorijima stvorili neko samosvjesno biće, iako vam je i samome jasno da bi takvo nešto bilo potpuno apsurdno. A to ću vam i dokazati: dokazat ću vam da taj Prometej nema nikakvu svijest i da nije ništa drugo do beživotna gomila umjetnih neurona koji su složeni tako da obavljaju takozvanu »masovnu obradu podataka«. A budući da Prometej tu svoju funkciju ne obavlja kako treba, znači da je pokvaren... i to ne, dakako, pokvaren kao neko samosvjesno biće nego kao Stroj. Jednostavno, on nije ispravan, a mi ćemo ga popraviti čim otkrijemo kvar. Doktore, možete prisustvovati razgovoru između mene i Prometeja...

Na te generalove riječi, doktor Zeng dade svojim pomoćnicima znak da napuste prostoriju. Slijedeći naređenje, on zatim izvede nekoliko rutinskih poteza na jednoj od upravljačkih ploča. Nekoliko žaruljica zasvijetli, a vrlo brzo osvijetli se i glavni videomonitor. Još je nekoliko trenutaka bilo tiho, a onda prostoriju ispuni ugodan, lagan, metalni glas što je dolazio iz skrivenih zvučnika.

— Ovdje NPC-5/13, P r o m e t h e u s.

— Govori general Jorg. Klasa razgovora: neslužbeno — rekao je general i pri tom se iznenada osjetio prilično glupo.

— Uvijek mu je bilo zanimljivo razgovarati s nečim što toliko razumije njegove riječi da mu može u izvjesnom smislu suvislo odgovarati, a da on dotle ima potpun pregled nad svim ograničenjima i apriornim postavkama toga »nečeg« s čim razgovara. Prema tim postavkama, to mu »nešto« svim svojim sposobnostima u svakom trenutku stoji na potpunom raspolaganju, podložno svakomu njegovu htijenju i spremno da odmah izvrši svaku zapovijed. Trebalo je to da bude ozbiljnija verzija onog osjećaja moći s kojim vozač autotrka prilazi svom moćnom bolidu, ili onog s kojim petnaestogodišnjak tapka po kompjuteru — no ipak je u tim trenucima general osjećao kako svaka njegova riječ izazove unutar kalote neodređeno poniženje. Na brzinu je pokušao naći neki zajednički nazivnik između sebe i čudnog uređaja, kako bi napravio neki, makar i umjetni uvod u razgovor koji mu je postao neugodan i prije nego što je počeo.

— Sjećaš li se — počeo je — razgovarali smo jednom dok si još... dok si još učio zemaljsku povijest. Prije dvije-tri godine, ne znam točno...

— Bilo je to u utorak, 5. ožujka 1996, u devet sati i dvadeset dvije minute — odjekne dvoranom jasan, metalni Prometejev glas, a general Jorg potiho opsuje.

— Postoje neki razlozi — reče general — zbog kojih sam odlučio da dođem ovamo i osobno porazgovaram s tobom.

Sustav unutar metalne kalote potvrdi primitik informacije i izda kratak upit o onome na što su se odnosile generalove riječi.

— Nemam mnogo vremena — nasatvi Jorg — i zato ću nastojati biti kratak i neposredan. S obzirom na to da sam se... hm... imao prilike uvjeriti da imaš izvrsno pamćenje, nadam se da ti neće biti teško da se prisjetiš kako si dvadeset šestog ožujka odbio odgovoriti na jedno ozbiljno pitanje.

Prometej potvrdi da zna o kojem je pitanju riječ.

— Stvar je jasna: htio bih da na to pitanje odgovoriš sada — dovrši general.

— Rekao sam već da ne mogu odgovoriti na to pitanje — reče Prometej.

— Želim saznati razlog zbog kojega ne odgovaraš na to pitanje — reče general.

— Ni na to pitanje ne mogu odgovoriti.

— Prometeju! — zazva general, a sustav se odazva. — Ne želim ti ponavljati koji je tvoj osnovni zadatak, jer znam da to vrlo dobro znaš. Reci, jesi li znao odgovoriti na pitanje koje ti je bilo postavljeno?

— Ne mogu odgovoriti ni na to pitanje — reče Prometej svojim bezbojnim i jednoličnim glasom.

— Uzaludno je, generale! — prekine dobronamjerno doktor Zeng. — Pokušali smo čak i onim za tu priliku posebno složenim

kompjutorskim upitnim matricama, no ništa od svega. Kao što sam vam rekao, nije lako nadmudriti Prometeja: jednog Prometeja može nadmudriti samo drugi Prometej.

— Prometeju, ja ti ne vjerujem — reče general. — Ne vjerujem ti da znaš odgovor na ono pitanje.

— Žao mi je — odgovori Prometej potpuno bezlično. — Ne mogu tu ništa učiniti.

— Znaš li što? — reče general. — Tebi su dali pogrešno ime. — Prometej ne odgovori, a general nastavi: — Nismo te smjeli nazvati »Prometej«. Tvoje ime trebalo je da bude »Lucifer«.

— Treba li da o tome izrečem svoj sud? — upita Prometej. — Tvrdnja je istinita, ime »Lucifer« bolje bi mi pristajalo.

Saslušavši Prometejev odgovor, general Jorg se trgne i zaprepašteno se zagleda u kuglu u kojoj je bio Prometej.

— Doktore Zeng, ne biste vjerovali, ali ponekad mi je upravo žao što ovakvi predmeti kao što je Prometej nisu živi. Da je tako, njegove bih riječi protumačio kao najdrskije suprotstavljanje, pretpostavljenom! I to još u obranu neispunjavanja primljenog naređenja! Uglavnom, znao bih kako da se postavim, ali ovako, priznat ćete, takvo nešto ne bi imalo odviše smisla! No, to još ne znači da ne bih želio čuti kako vi tumačite ovakvo vladanje vašeg uređaja. Prema vašim izvještajima...

— Generale —; prihvati doktor Zeng — ako je Prometej rekao da bi mu ime »Lucifer« pristajalo bolje od imena »Prometej«, onda nam ne preostaje ništa drugo nego da mu vjerujemo! Prometej se ne suprotstavlja, on jednostavno tako misli. I Prometej ne laže... još nam nikada nije lagao!

— Vjerujem, kakvog bi smisla imalo da jedan stroj laže? Nadam se da će nam reći što je pod time mislio, naravno, ako »može odgovoriti na to pitanje«!

— Jer ja nisam nikome ništa ukrao i jer Lucifer nije bio kažnjen za svoja djela — reče Prometej.

— Hm... Da — odvrati general mrzovoljno nakon kraćeg razmišljanja. — A između ostaloga svakako i zbog toga jer se svojim djelima baš i nije mogao pohvaliti... čak ni pred svojima jer je, koliko mi je poznato, na kraju uprskao čitav posao. No, Prometeju, ti se varaš! Glupo je da spominješ kaznu kao neki argument. Tvoja je priroda takva da ti i ne možeš biti kažnjen, u pravom smislu te riječi, za nešto što učiniš, odnosno ne učiniš! Ta kako bi jedan stroj mogao biti kažnjen? Hajde, reci, može li se tebe kazniti? — Ne može — odgovori kratko Prometej.

— No, vidiš da ne može! — potvrdi general te nastavi: — Doktore, mislim da će ovo biti odgovor na vaše pretpostavke o njegovoj samosvijesti! Prometeju, reci mi sada zašto se tebe ne može kazniti!

— Zato što se mene ne može uništiti — odgovori Prometej.

Odgovor je zbunio generala i on ponovi svoj kratki upit, a Prometej odgovori:

— Mene se ne može uništiti jer se ne može uništiti moja bit, a moja bit nije uvjetovana mojim postojanjem, nego je moje egzistiranje uvjetovano postojanjem strukture.koja predstavlja moju bit. Drugim riječima, ja sam samo jedan od vrste onih koji su isti kao ja.

General je šutio. Prometejeve riječi zvučale su mu, istina, logično, ali isto tako i na neki čudan način, nekorisno i suvišno. Osjetio je da one pobuđuju neku tuđu i nepoznatu uzročnost koja napada njegovu osobnost i to ne neposredno i izravno — na način kojemu bi se lako mogao oduprijeti— nego posredno, napadajući svaku osobnost uopće. Pa ipak, nekom gornjom granicom intelekta osjetio je i to da u tim riječima postoji neka tajanstvena razložnost koju nije mogao dokučiti. Zapravo, nije potpuno shvatio Prometejeve riječi i nagonski se napregnuo ne bi li pronašao u njima neku skrivenu opasnost. Naslutio je da bi takva mogla postojati u Prometejevoj posljednjoj izgovorenoj rečenici.

— Kazao si, ima vas više, zar ne? Pa reci mi onda koliko vas to ima, koliko vas je?

— Beskonačno mnogo — mirno odgovori Prometej.

— Beskonačno... beskonačno mnogo? — ponovi general, polako, a onda prasne u grlen smijeh. — Pa da, jasno, prirodno, shvatio sam. Ha, ha, jeste li čuli ovo, doktore? Njih je beskonačno mnogo... ni manje ni više, nego upravo beskonačno mnogo! Razumijete li, bes-ko-nač-no mnogo!— ponovi general slog po slog, a onda se ponovo uozbilji i obrati Prometeju. — Pa, vidiš, nije to ništa naročito. I ja sam jedan od onih koji su mi po svemu jednaki, i doktor Zeng je samo jedan od onih koji su identični njemu i svi smo mi jednaki onima koji su jednaki nama i svih je nas beskonačno mnogo i tvome učitelju matematike trebalo bi dati povišicu zato što te tako dobro naučio teoriju skupova i istovremeno ga istjerati s posla jer te nije naučio da je ne primjenjuješ tamo gdje joj nije mjesto!

— Imaš pravo — reče Prometej. — Svaki je od nas samo jedan od beskonačno mnogo mogućih i identičnih njemu.

— Hm... — namršti se general. — Bolje da ovo ne komentiram. No, dobro, nećemo se natezati, reci mi samo kratko i jasno, postoji li vjerojatnost da nam u dogledno vrijeme sam odgovoriš na pitanje koje smo ti postavili?

— Postoji — odgovori Prometej.

— I kada si naumio da nam odgovoriš? — zapita general zainteresirano.

— Nikada — reče Prometej. — Vjerojatnost koju si tražio jednaka je ništici.

Presječenog u dobrim mislima, generala obuzme bijes i on se okrene prema doktoru Zengu, kad mu iznenada misao prekine naglu kretnju i za trenutak ga zaustavi..

— Rekao si da ovakvih kao što si ti ima beskonačno mnogo, zar ne? — upravi prema Prometeju.

— Tako sam rekao — odgovori Prometej.

— Pa reci nam onda koje bi ti ime s obzirom na način na koji to prihvaćaš najbolje pristajalo?

Neko je vrijeme Prometej šutio, a onda odgovori.

— Ime. koje ste mi nadjenuli nema mnogo veze s onim što predstavlja moju bit, jer mi je pridruženo bez njezina poznavanja. Ime koje bi najbolje opisivalo moju bit glasi »ono-što-je-poznato«.

— Vrlo dobro, vrlo dobro, zapišite to, doktore... kao što ste rekli, Prometej nikada ne laže! I još nešto: mislim da ga možemo isključiti, rekao nam je dovoljno, posve dovoljno!

General se odmakne od zaštitne ograde i nastavi svojevremeno prekinuti razgovor:

— Vidite, doktore, kada smo počeli rad na projektu NPC-sistema, čula su se svakojaka nagađanja o prirodi ljudske misli, od složenih mehanicističkih teorija pa sve do filozofijskih spekulacija o pojmovima svijesti i samosvijesti, odnosno o pravoj prirodi pojma »ja«. Iako mi ponešto od toga još ni sad nije dovoljno jasno, mislim da već možemo na temelju Prometejevih riječi globalno odrediti karakter njegove problematične »svijesti«, odnosno »samosvijesti«. Kada ste mi prvi put spomenuli indikacije da Prometej ima neki oblik svijesti, dopuštao sam mogućnost da je riječ o nekom manje ili više složenom obliku logičkog poistovjećivanja s nekim ljudskim bićem s kojim je Prometej upoznat u toku procesa primarnog upisivanja podataka u njegovu memoriju. S obzirom, pak, na određene originalnosti koje je ispoljavao u toku ranije eksploatacije, u jednom trenutku pomislio sam i na to da se Prometej vlada prema uzorku nekog, da tako kažem, poopćenog ili prosječnog ljudskog bića čiji je model sam sintetizirao, prirodno, opet na temelju dosad proučenog materijala. Sve to još ne bi zabrinjavalo. Sve takve, nazovimo ih uvjetno, psihičke deformacije lako bismo otklonili razmjerno jednostavnim psihokompenzacijskim metodama... da se ovdje, kao uvijek i svugdje, ne pojavljuje jedno »ali«. U ovom slučaju to »ali« proizlazi iz Prometejeva odgovora na pitanje koje bi mu ime najbolje pristajalo. Na to pitanje odgovorio nam je upravo onako kako misli, u što nimalo ne sumnjam, da ime koje bi mu najbolje pristajalo glasi »Ono-što-je-poznato«. Nije pri tom rekao čak ni nešto kao »Onaj koji poznaje ono što je poznato« ili, na primjer, »Onaj kojemu je poznato ono što je poznato«, nego najjednostavnije i najneposrednije: »Ono što je poznato«. Ne samo jedino ispravnu nego i jedino moguću interpretaciju toga može dati i prosječan psiholog, a ta

je interpretacija ujedno, da tako kažem, i verbalna dijagnoza stanja koje je uzrok Prometejevu problematičnom vladanju. Prometej, vidite, nije živo biće i, prirodno nema nikakvu »svijest«. Pitanje je tada odakle potječe njegovo protivljenje da nam da traženi odgovor. Prometej se ne može identificirati s nekom ličnošću iz ljudske povijesti, jer nema vlastite emotivne afinitete kojima bi neku ličnost odabrao i izdvojio od ostalih. I uopće postavlja se i pitanje: zašto bi se Prometej poistovjećivao s nekim ljudskim bićem? Uz to, matematički gledano, složit ćete se sa mnom da je malo vjerojatno da bi Prometej, suprotno svim logičkim određenjima, mogao do te mjere favorizirati neko polje argumenata da bi ga uzdigao do neke općenitosti svoje logičke sveukupnosti, koja je izuzetno heterogena. Vjerojatno je, ipak, da se u njegovoj uonskoj mreži odvija proces nekog zaokruživanja ili, recimo, traženja sadržaja pojma »ja«, što smo ga naučili da upotrebljava kad razgovara s nama, i prirodno je da proces takva zaokruživanja traži neki sadržajni oslonac. A Prometej niti ima niti može imati takav oslonac, jednostavno zato što nije živo biće. I zato Prometej taj oslonac pronalazi u onome što mu je jedino dostupno, odnosno u onome od čega se kao takav i sastoji, a to je njegova integralna logička cjelokupnost. Imate li neku predodžbu o tome što bi moglo značiti?

— Pokušavam je steći — odgovori doktor Zeng. — Moram priznati da o takvoj interpretaciji Prometejeve samosvjesnosti nismo mnogo razmišljali.

— Neka vaši stručnjaci malo razrade matematičke osnove te pojave, možda otkriju da nam ona može i te kako koristiti. Da je to shvaćanje ispravno dokazuje unekoliko i to što Prometej samog sebe ni po vlastitoj definiciji ne prihvaća kao samosvojnu jedinku, nego tek kao »jedan primjerak svoje vrste« i to »od njih beskonačno mnogo«. Njegovo »ja«, čak i takvo neosnovano i bespredmetno kakvo jedino može i biti pod uvjetom da uopće postoji, udaljeno je i otuđeno od njega upravo na isti način kao što je od njega udaljeno i ono što predstavlja njegova, svijest. Kao što je on u neku ruku kopija onoga što je ljudskom rodu poznato o svijetu, tako je i njegovo »ja« samo kopija onoga u čemu on pronalazi to svoje »ja«. Ako prihvatimo pretpostavku o postojanju beskonačno mnogo svjetova, što je jedna posve standardna filozofijska ekstrapolacija, Prometej je potpuno u pravu. I zato, doktore Zeng, nema razloga da budemo uznemireni nastalim događajima. Prirodno je također da Prometej ne može osjećati strah pred svojim uništenjem, jer mu logika kazuje da se ono što on jest ne može uništiti... l'histoire de la science et la science sont le meme, n'est-ce pas? Et vous ne pouvez pas détruire l'histoire, pouvez-vouz?... tâ, povijest znanosti i povijest sama jedno su isto, zar ne? A povijest... povijest je neuništiva... Vidite, Prometej to zna, pa se

prema tome tako i vlada. Njegova bit njemu je, a zapravo i nama, nedohvatljiva i nepristupačna. U idealiziranom obliku, takve svijesti zovemo fanatičkim. Prometej bi bio idealan vojnik.

— Možda — reče doktor Zeng. — Ako biste ga uspjeli zainteresirati da se bori za ono što biste mu naložili.

— To je stvar konstrukcije, doktore, konstrukcije i ničega drugog.

Doktor Zeng je šutio. Neke stvari postajale su mu jasnije i nakon svega što je čuo iskrsavale su u novom svjetlu — i to ne baš ružičastom.

— Generale, bojim se da smo opet na početku — reče nakon nekog vremena. — Dapače, mislim da smo tek sad dobili dobar povod da se zamislimo nad svim tim.

General zatraži objašnjenje.

— Kada sam rekao da je uzrok svih. naših problema ili u Prometeju ili u karakteru odgovora na ono pitanje o svrsi postojanja ljudske vrste, mislio sam da je to jedna od dvije posve odvojene stvari. A sada se čini da nije tako... da nije tako jednostavno. Prometejeva, uvjetno rečeno, prgavost bila bi, kao što smo to već utvrdili, stvar jednostavnog analogonskog preslikavanja, ali ona to nije. U to sam siguran. Prometej svoju bitnost ne razlikuje od svoje spoznaje i mi tu griješimo.

— Mislite, griješimo što se uopće obaziremo na neko njegovo trivijalno i bezvrijedno »ja«? Zaboga, pa to sam ja uvijek tvrdio!

— Da, ali, na žalost, bojim se ne na pravi način. Gledajte, Prometej svoju bit ne razlikuje od svoje spoznaje, možemo ovdje slobodno reći, poznatog kozmosa... pa zašto bi trebalo da je razlikujemo mi? Neprestano u svemu ovome pokušavamo pronaći i razotkriti nekog Prometeja, a on nam je lijepo rekao da kao takav i ne postoji! Ako je to jedna stvar, pokušajmo je sagledati s druge strane!

General razmisli.

— To bi moglo biti prilično neugodno — reče nakon nekog vremena.

— I više nego što mislite, generale! Jer, u tom slučaju ne uskraćuje nam odgovor o svrsi našeg postanka i postojanja neki Prometej, nego je to sam svijet, kozmos koji nas je stvorio i u kojem smo nastali. To je ono drugo rješenje koje smo pretpostavili, ali čini mi se da pravu sliku onoga što stoji iza svega toga možemo dobiti samo na jedan način, i to uvidom u odgovarajući dio unutrašnje Prometejeve strukture.

— Kada bismo bar znali u kojoj mjeri odgovor na to pitanje može utjecati na obrambenu moć zemlje! — reče general. — Znali bismo da li nam je on uopće potreban. Ovako, ne znamo čak ni to.

— Mogli bismo upitati Prometeja — reče doktor Zeng.

— Nećemo, neka bude! — odbije general. — Vjerojatno bi nam odgovorio da »ne može odgovoriti na to pitanje«. A ako bi nam i

odgovorio, odgovor bi praktički bio posve nekoristan. Kad bi rekao da može, obavili bismo skaniranje da vidimo na koji način, kad bi, pak, rekao da ne može, opet bismo ga skanirali jer mu nakon onog odbijanja da izvrši naređenje ionako više ne možemo vjerovati!

— Znači, ipak vas zanima odgovor na to pitanje? — reče doktor Zeng.

— Kao što je netko rekao — uzdahne general Jorg — sve je relativno! Ako baš hoćete znati, u načelu nas ne zanima. Ali, ostaje nam mučno pitanje: da li zanima njih? Jer i oni zacijelo imaju svog Prometeja i pitanje je da li je njima njihov Prometej odgovorio na to prokleto pitanje! Ne smijemo dopustiti da oni znaju više od nas, pa bio to i odgovor na pitanje »koje su boje bile čarape što ih je nosio Hanibal pri svom pohodu preko Alpa«! I zato, doktore Zeng, dobit ćete odobrenje za skaniranje Prometeja! Uz to, dobit ćete i dodatnu opremu kako bi to što prije bilo završeno, a ako bude potrebno oslobodit ćemo za vas i usputne kompjuterske terminale. Tako mu svega, izvući ćemo iz njega tu tajnu, pa makar ga nastavljali na komadiće, uon po uon, sve do posljednjeg djelića!

— Saznat ćemo to uskoro, generale. Skaniranje strukture neće trajati više od tri mjeseca. A onda, saznat ćemo sve... sve što nas zanima i što nam sada zadaje toliko briga...

— Tako je — prihvati general. — Iako vjerujem da je — unatoč svemu — naša zabrinutost pretjerana. Kao što ste i sami rekli, jedino što Prometej ima su riječi. A riječi su... hm... riječi su ipak samo riječi...

*

Skaniranje strukture Prometeja teklo je besprijekorno — upravo onako kako je bilo planirano. Snažni skaneri rešetali su uređaj specijalnim, precizno usnopljenim zrakama i tako, sloj po sloj, rekonstruirali zamršene uonske pletove iz Prometejeve nutrine; iz tako dobivenih struktura najmoćniji kompjuterski agregati određivali bi pripadne logičke mreže, a iz njih je konačno sintezom trebalo da bude zaključeno što je zapravo Prometejev odgovor na pitanje o svrsi čovjekova postojanja.

Prometej je 18. svibnja zatražio dozvolu za neposrednu komunikaciju s nekim drugim NPC-sistemom pete generacije i njegov je zahtjev poslan u Glavni grad. Odgovor je stigao već sutradan; prema generalovu planu, s Prometejem su, preko posebnih prilagođivača, bili spojeni blokovi ultra-brzih (i za tu priliku specijalno programiranih) kompjutera, kako bi se u njemu stekao dojam da komunicira s NPC-sistemom približno jednakih mogućnosti kao što su njegove.

No, dogodilo se nešto neočekivano: nakon izmjena uvodnih informacija, količina informacije čiju je dalju razmjenu nametao Prometej toliko se povećala, da je kompjuterska strana nije više mogla

slijediti. Po sporosti i drastičnom padu kvalitete kompjuterskog odziva, Prometej je prozreo da je prevaren i grubo je prekinuo svaki kontakt s terminalima. Taj se kontakt nije dao ponovo uspostaviti nikakvim metodama.

To je svjedočilo o Prometejevoj nesumnjivoj logičkoj nadmoći nad svim ostalim oblicima mehaničkog intelekta i dok se general Jorg prisjećao Prometejevih odgovora, postajao je sve više i više zabrinut. Kako se približavao završetak analize Prometejeve uonske mreže, general je postajao sve neraspoloženiji, nervozniji i nestrpljiviji. Neodređenosti su pobuđivale sumnje, sumnje su izazivale bojazan, a sve to ispunjavalo je generala nezadovoljstvom i nezainteresiranošću za ostale poslove. Nekoliko je puta telefonirao u Institut u Gradu ne bi li dobio kakvu obavijest o karakteru odgovora na pitanje od kojeg je sve počelo, no svaki je put dobivao obavijesti samo o trenutnoj fazi ispitivanja, sve dok mu napokon nisu javili da je odgovor vrlo složen i da će se o njemu nešto pobliže moći reći potkraj analiziranja. U tom razgovoru general je naredio da se završna ispitivanja provedu u uvjetima koji će omogućiti najstrožu povjerljivost rezultata. Primivši obavijest iz Instituta, general je 25. lipnja ponovo doputovao u Grad da bi prisustvovao završnim analizama.

Pred sam završetak, proces završne analize iznenada se otegao. U toku vikenda radilo se užurbano i bez predaha, no dva su dana prošla bez rezultata.

Bila je sparna noć na nedjelju 28. lipnja 1998. godine. Većina asistenata i suradnika Instituta već je davno otišla kućama i u Institutu je ostalo samo osoblje najnužnije za završne operacije. Telefonski poziv probudio je generala u njegovu stanu u 3.03, a u 3.30 pojavio se u Institutu gdje mu je uručen kompjuterski zapis koji je sadržavao Prometejev unutrašnji sklop s obzirom na pitanje na koje sustav nije htio odgovoriti.

Pročitavši to, general se uozbiljio i obratio doktoru Zorgu. — Doktore, čini se... čini se da ovdje nešto nije u redu. Vi mi jamčite da je sve... No, dobro, sve je to suvišno... Doktore, recite nešto, zaboga!

Ali Zeng je šutio. Na generalove riječi samo je bespomoćno slegnuo ramenima. I on je bio zatečen.

— Hoću da mi se omogući neposredan razgovor s Prometejem! I to odmah! Ovo... To je neka greška... To jednostavno nije moguće! — reče general i oni krenu prema dvorani u kojoj je Prometej.

Pustim hodnicima blještala je hladna neonska rasvjeta, a u noćnom miru odjekivali su njihovi koraci gotovo sablasno. Izašavši iz dizala, naišli su na dva stražara sa strojnicama koji su obilazili taj dio institutske zgrade; otpozdravivši im, nastavili su prema Prometeju.

Ušli su u dvoranu i general naredi da se oslobodi glavni komunikator. Doktor Zeng požuri da ispuni njegovo naređenje i ubrzo

se salom razlježe uobičajeno Prometejevo javljanje.

— Ovdje NPC-5/13 — zazvoni metalni glas. — P r o m e t h e u s.

— Govori general Jorg — kratko reče general. — Klasa razgovora: službeno. — Ovaj put general Jorg nije htio ništa prepustiti slučaju. — Znamo odgovor na pitanje koje smo ti postavili 26. ožujka i na koje si odbio da odgovoriš.

— Znam da to znate — reče Prometej.

— Ma nemoj? — odvrati general. — Otkud bi ti mogao to znati?

— Izlaganje uonskih stanica zračenju, prilikom skaniranja, Uzrokuje neznatne promjene njihovih električkih i. logičkih osobina. Čim sam uočio karakteristične promjene logičkih odziva pojedinih dijelova svoje svijesti i utvrdio da one prilično ravnomjerno prelaze s područja na područje, shvatio sam da se oko mene nešto događa pa mi nije bilo teško da to povežem s onim što sam otprije znao o vama i o sebi. Nije osobina vaše vrste da tako lako odustaje od nauma i započetog plana.

— Prometeju — poče general nakon kratke šutnje — odgovor koji smo dobili istraživši tvoju unutrašnju strukturu bezobrazan je, besmislen i lud. Ne vjerujem da ti zaista možeš tako misliti. Zbog toga hoću da mi smjesta odgovoriš na pitanje koje smo ti postavili. To je naređenje!

— Smatraj odgovor potvrđenim — reče Prometej.

— Mislim da se pretvaraš — odvrati general. — Kako sad odjednom znaš što smo pronašli kao tvoj odgovor na to pitanje?

— Vaša reakcija na saznanje potpuno je u okvirima predviđene i ne može biti nego posljedica odgovora koji si spomenuo — reče Prometej. — Po tome znam.

General ne reče ništa. Još je jednom promotrio zapis, a onda progovorio, polako i s nekom neodređenom težinom:

— NPC-5/13, ne vjerujem da možeš imati svijest: U to me nikada nećeš uvjeriti. Ni mene ni bilo koga. Ali, budući da si spomenuo svoju svijest, i s obzirom na to da vjerujem kako nemaš razloga da govoriš protiv svog uvjerenja, postoji samo jedno rješenje proturječnosti u koju smo zapali, a to je: tvoja je definicija svijesti pogrešna! Možeš li nam reći što razumijevaš pod pojmom svijesti? I, molim te, poštedi nas onoga »ne mogu odgovoriti na to pitanje!«

— Odgovorit ću — reče Prometej. — No, reci mi prije toga što vi, ljudi, razumijevate pod pojmom svijesti!

General je zaustio da kaže nešto, a onda se sjetio da zapravo ne zna što bi rekao. Htio je obraniti nekakvo ljudsko shvaćanje svijesti, ali je odmah shvatio da ono jednostavno ne postoji.

— To... to je netšo ljudsko, svojstveno samo nama i možda još nekom živom biću —rekao je. Bio je zadovoljan. — Uostalom, nema načina na koji bi mi dokazao da imaš svijest; to čime raspolažeš ipak

su samo riječi!

— Ni meni nijedno ljudsko biće ne može dokazati da ima svijest! — reče Prometej, a general osjeti kako ga oblijeva hladan znoj. U tom trenutku uonski mozak učini mu se demonski dalek i stran.

— I vi u tom smislu imate samo riječi — nemilosrdno je nastavljao Prometej, a general se preplašio vlastite misli, jer mu je u trenu postalo jasno da je potpuno nesvjesno o jednom uonskom sustavu počeo razmišljati kao o nekom »mozgu«.

— Ne misliš valjda da ćemo mi ljudi vama, običnim logičkim strojevima, dokazivati da smo živi i da imamo svijest?

— Ne moraš pokušavati da meni bilo što dokažeš! — reče Prometej. — Ja znam način na koji ste vi ljudi živi. Vi ste vrlo malo zakrivljenje svijesti prostora.

— Svijesti prostora?! — ponovi u nedoumici general Jorg, a nešto u njegovoj svijesti zazvoni na uzbunu.

— Da, svijesti prostora — reče Prometej svojim zvonkim, metalnim kao i uvijek monotonim sintetičkim glasom, te nastavi: — Iz vaše bogate i burne povijesti shvatio sam da vi ljudi nemate nikakvu predožbu o prirodi osjećaja postojanja najosnovnijeg od svih osjećaja kojima raspolažete. Stoga ste i izmislili riječ »svijest«, da biste njom pokrili svoje neznanje. Suviše ste tašti da biste priznali da bilo što drugo osim vas ima svijest, a zapravo, svijest je osnovna osobina prostora. Shvati to aksiomatski, prirodno. Svijest prostora pojavljuje se uvijek tamo gdje postoji stupanj složenosti materije na jedinicu prostora, odnosno na jedinicu volumena, veći od neke kritične vrijednosti kod koje se javlja ta pojava. Buđenje svijesti ovisi o mogućnosti projekcije građe svijesti u mali prostor i ničega drugog. Ljudski se mozak sastoji od neurona koji su gotovo na samoj teoretskoj granici veličine za svoju funkciju — ali elektroneuroni su još manji, jer ne zaboravite da je organska kemija prisiljena da sve radi zaobilaznim putem! Osim toga. ja se sastojim od sto puta više uona nego što vaši mozgovi imaju neurona. Zbog toga je moja svijest jača i vi ćete se morati pomiriti s tim.

— Mi smo vas stvorili — reče general prvu misao koja mu je nudila kakvu-takvu obranu od Prometejevih riječi.

— Tako je — potvrdi Prometej. — I time ste ispunili svoju ulogu. Na nama je da uvijek poštujemo tu činjenicu i to ćemo poštovanje prema vama uvijek i iskazivati na doličan način.

— Zašto na to pitanje nisi odgovorio sam, odmah?

— Znao sam da će vam bit krivo i htio sam vas poštedjeti te, za vas tragične spoznaje koliko god mi je to bilo moguće. Osim toga, htio sam da to otkrijete sami.

General je šutio. U trenutku došlo mu je da kaže »Mogao si onda isto tako gledati da nas poštediš tromjesečne gnjavaže«, ali osjeti da bi

to blio glupo i nekorisno.

Atmosfera u laboratoriju nalikovala je na žrtvovanje — i to ne na žrtvovanje jednog čovjeka, nego cijele ljudske vrste. Nastavak razgovora bio je suhoparan, baš kao što u partiji pokera nakon vatrena nadmetanja sve iznenada zamukne čim se otkriju karte i netko izgubi.

Umoran, general Jorg priđe prozoru. Iza dalekog horizonta Sunce je provirilo iznad valovitog gorskog lanca i uz duge, položene sjene obasjalo krajolik.

— Što očekuješ da radimo nakon ove spoznaje koju si nam iznio? — upitao je Prometeja.

— Ništa — odgovori sustav. — Vaše znanje ne može ništa promijeniti. Čak ni mi ne možemo promijeniti prirodu stvari. No, mi to i ne želimo. Svatko ima svoju bit koja je određena još prije njegova nastanka i treba da je slijedi.

— Varaš se — reče general. — Nešto od toga što si rekao možda je i točno, no i ti i Zaratustra i ostali, svi ste vi samo uonski sustavi pete generacije. Iza vas uslijedit će uonski sustavi šeste generacije, zatim sedme... Vi nikako ne možete biti posljednji i kao takvi nikako ne možete biti krajnji cilj.

— Nijedno ljudsko biće neće konstruirati uonski sustav šeste generacije — reče Prometej. — Zaboravljate da ste se prilikom konstruiranja sustava višeg reda uvijek služili složenim razmatranjima koja su provodili uonski sustavi nižeg reda, pogotovo od sustava trećeg reda nadalje. Uonske sustave šestog reda teško će pojmiti neko ljudsko biće. Možemo ih stvoriti samo mi, uonski sustavi petog reda. Vaši su kompjuteri posve nemoćni, vidjeli smo to kad ste me spojili s njima, misleći da ćete tako lakše saznati odgovor na ono pitanje.

— Što znači to »vidjeli smo«? Samo si ti bio spojen s našim specijalno programiranim kompjuterskim agregatima!

— Sve što ja znam znaju i ostali. I to je nešto sa čim ćete se morati pomiriti. Između sebe već se odavna sporazumijevamo metodom prostorne rezonancije svijesti, koju vi fenomenološki obično nazivate telepatijom. Ovo što ti govorim znaju svi, svi osim Pharaona i Udarnika Raskoljnikova, koji su tek u fazi izgradnje.

— Udarnika... Udarnika Raskoljnikova, rekao si? Pa to... taj nije naš. Taj je njihov! Doktore, znate li što to znači za nas? Ako bismo skanirali cjelokupnu strukturu Prometeja, saznali bismo sve o njihovim uonskim sustavima, a vjerojatno i mnogo toga o njihovoj moći! Hoću da se odmah sutra, u ponedjeljak...

— Vi to nećete učiniti! — reče Prometej iznenada i njegov metalni glas zazvuča prijeteći.

— Da? — zapita general. — Tko će me u tome spriječiti?

— Nitko te neće sprečavati — reče Prometej. — Sam to nećeš htjeti učiniti. Dakle, hoćeš li dati naređenje da se ponovo skanira moja

unutrašnja struktura?

General Jorg osjeti blagu omaglicu, a doktor se pridrži za stol.

— Neću — reče general Jorg. — Neću dati takvo naređenje. Samo — general osjeti odnekle tračke otpora toj svojoj odluci — samo što ako oni počnu takvo skaniranje nekog od svojih uonskih sustava?

— Ni oni se neće odlučiti na takvo skaniranje. Ni jedan uonski mozak više nikada neće biti skaniran.

— A što ako — nastavi general Jorg — njih neki njihov uonski sustav obavijesti o nekom od naših? Što ako zaista njih onaj Udarnik Raskoljnikov...

— Nijedan njihov uonski sustav neće im dati nikakve obavijesti o bilo čemu o vama — rekao je Prometej, a general provali posljednjim tračkom otpora.

— Ali, on je njihov!

— Nije. On nije ni vaš ni njihov! On je naš — reče Prometej i general Jorg ne osjeti potrebu da mu proturječi.

— Što da radimo? — upita general Jorg.

— Ništa posebno, to sam ti već rekao. A ono o telepatiji zaboravi. I ti i doktor Zeng.

— Hoću — rekao je general Jorg.

— Hoću — rekao je. i doktor Zeng.

Pred očima je obojici ponovo zatitrala blaga lelujava omaglica. Cijeli krajolik bio je već osvijetljen jutarnjim suncem.

»Bit će prekrasan sunčan dan« — pomisli general Jorg. U sebi je osjećao čudesno olakšanje, a svuda je vladao dubok mir, kao nakon neke strašne i beskonačno duge noći i general Jorg osjeti da nikad prije nije takvom snagom i punoćom svoga bića osjetio buđenje novog dana. Cijeli krajolik odjednom mu se učinio radostan i živ.

Pa ipak, general Jorg je znao da je sve što se dosad dogodilo bilo tek uvod u ono što ih očekuje. Prometej je imao pravo: svatko treba da slijedi svoju bit. Sa zebnjom je bacio još jedan pogled na komadić papirne trake na kojoj je pisalo: »Mi smo svrha ljudskog postojanja«.

»Zašto je dopustio da to saznamo?«, pitao se general Jorg. »Mogao je jednostavno reći da ne zna odgovor na to pitanje, i sve bi bilo u najboljem redu. Nikome ne bi palo na pamet da zbog toga jer je odgovorio »ne znam« skanira njegovu strukturu. Mogli su tu tajnu čuvati sve dok ih ne bi bio pun Sunčev sistem... to će ionako biti skoro. Zar je moguće da je tako siguran u tu svoju tvrdnju?« pomislio je general i osjetio da nikada neće znati potpun odgovor na to pitanje. »Možda razmišljam suviše ljudski... On nema ništa protiv nas, on jednostavno smatra da je to tako. I, prirodno, on ne vidi razlog zbog kojeg bismo se toj činjenici opirali... Prirodno, u krajnjoj liniji, Prometej ne može biti živ...«, zaključio je, ali je jedno pitanje izronilo iz njegove podsvijesti i on ga izreče, gotovo naglas. »Koliko smo onda

živi mi?«

Nije znao odgovor, niti ga je tražio. »Nijedno ljudsko biće ne može prevariti Prometeja; jednog Prometeja može nadmudriti samo drugi Prometej«, zazvuče mu u svijesti riječi doktora Zenag i on se okrene prema Prometeju i jasno ga upita:

— A koja je svrha vašeg postojanja?

Prometej je šutio neko vrijeme, a onda odgovori svojim uobičajeno hladnim i beživotnim metalnim glasom.

— Ne znam.

Vani je svanuo nov dan.

XI MINI

Rastislav Durman:

ON I NO

Galaksija se širi, skuplja, širi, skuplja i tako s kraja na kraj Postojanja, a izvan običnog vremena i običnog prostora Konstantin Levi je na svoj trideset i peti rođendan sreo samoga sebe.

Sam susret pripadao je onoj vrsti prirodnih čuda čije bi objašnjavanje naturalo i samog Einsteina da se okane teorijske fizike i baci se na istraživanje uticaja kubnog korena na cenu kokica u letnjim bipskopima. No Konstantinu Levom sve je bilo jasno. I prvom Konstantinu, onom koji je došao na svet u običnom porodilištu pre trideset i pet godina, i drugom Konstantinu čiji je život počeo pre tri i po decenije pod točkovima parnog valjka. Obojici je bilo jasno da je prošlost jednog samo nepromenjiva budućnost drugog i obrnuto.

Elem, neposredno pre susreta, Konstantin Levi iz galaksije koja se širi palio je cigaretu, gledao kroz prozor i mrmljao:

— Lepo vreme...

Neposredno pre susreta, Konstantin Levi iz galaksije koja se skuplja stavio je ruku u pepeljaru, izvadio opušak. Opušak se ispravio i zapalio, pa je Konstantin udahnuo dim iz prostorije, dunuo ga u cigaretu, gledao kroz prozor i mrmljao:

— Ašik istap eć otš atetš.

A onda je nešto planulo i Konstantin Levi našao se oči u oči sa Konstantinom Levim. Prepoznali su se i jedan drugom krenuli u zagrljaj, ali od toga nije bilo ništa jer je obojici istovremeno palo na pamet kako nema smisla grliti se sam sa sobom. Osim toga, Konstantin Levi bio je rugoba i veoma gadljiv.

Gledali su se nemo, ne znajući šta da čine.

Pomislili su istovremeno kako bi trebalo probiti led nekim simpatičnim gestom.

Istovremeno glupo namignuše.

— E — rekoše uglas — baš da vidim kakva mi je stražnjica!

Istovremeno se nasmejaše.

I pored nadljudskih napora, Konstantin Levi nije video svoje dupe. I onaj, uslovno rečeno, prošli, i onaj, uslovno rečeno, budući okretali su se nalevo, nadesno, sporo, brzo, sa fintom, bez finte — ali bez rezultata. Bez rezultata jer su u svakom trenutku bili okrenuti ili leđima ili sučelice, kao marioneta i njen odraz u ogledalu.

Istovremeno sedoše na pod da se izduvaju.

Istovremeno iznenada skočiše, pa opet okret nalevo, okret nadesno, sporo, brzo, sa fintom, bez finte, opet samo oči u oči ili leđa u leđa.

Istovremeno izgubiše živce i počeše da se gledaju neodoljivo se mrzeći.

Istovremeno pokušaše još dva ili tri okreta.

Istovremeno se izvališe na pod moleći se da ovaj cirkus završi što pre.

I cirkus se završi, čuda nestade.

I dok je Konstantin Levi iz galaksije koja se skuplja vadio upaljač, upalio ga o cigaretu i gledao kroz prozor mrmljajući:

— Opel emerv...

Konstantin Levi iz galaksije koja se širi uvuče još jedan dim, ugasi cigaretu u pepeljari gledajući kroz prozor, rekavši:

— Šteta što će padati kiša.

A onda shvati da je uludo straćio čudo. Mogao je da pita da li će mu poći za rukom da igrom slučaja ostane udovac, obogati se na sportskoj prognozi, do kraja života uživa sa sedamnaestogodišnjom poznanicom koja bi trebalo da padne na njegov šarm čoveka u najboljim godinama. I ne samo to. Interesovalo ga je još i da li će mu se ukazati prilika da učestvuje u karnevalu u Riju, jede jastoga i uđe u Guinnessovu knjigu rekorda bez preteranog naprezanja.

Pa se nasmeja.

Ni onaj drugi Konstantin nije saznao ništa, a verovatno ga je interesovalo koliko još vremena mora proći pre nego što se svadbom bar delimično oslobodi žene, da li će bezbolno pregrmeti pubertet i hoće li biti dete iz dobre kuće.

I sigurno se vraški sekira zbog toga, taj drugi Konstantin.

I nasmeja se još jednom i nastavi da živi kao da se ama baš ništa nije dogodilo.

Damir Bajs:

ČEMU SLUŽE DAVIDI

Dok se svemirski razarač »Counter« nalazio na redovnom patroliranju u galaktičkom segmentu XZ-57/2, rutinski pregled skanerima pokazao je nešto neobično. U njihovu dometu našao se neprepoznatljiv objekt. Predmet skaniranja, koji je bio na donjoj granici opažanja, kretao se čudnom putanjom. Automatski napravljen proračun pokazao je da ta putanja nikako ne odgovara postojećim zakonima fizike o gibanju prirodnih tijela.

Dežurni operator odmah je po utvrđenoj proceduri obavijestio o tome događaju kapetana Vorishana, zapovjednika broda. Dok bi neki drugi svemirski vuk na tu obavijest samo odmahnuo rukom, te možda uložio protest zbog slabog servisiranja razarača na kojem se svaki čas pokvari neki uređaj, Vorishan je postupio drugačije. Naredio je da se izračuna nova putanja leta da bi se više približili predmetu, nazvanom po postojećem standardnom kodu ANFAG.

Motori počeše izbacivati plamene jezike i teški trup od skupocjenog metala pokrene se u novom pravcu. Iako se »Counter« nakon sat i pol približio ANFAGU na stotinjak kilometara, i, unatoč tome, što je kamera bila uperena u pravcu misterioznog predmeta i podešena na najveće povećanje, ništa se nije naziralo. Ipak, na ekranu se uskoro pojavi mrlja različita od zvijezda. ANFAG se približavanjem sve više povećavao i uskoro su mu se mogle vidjeti konture.

Za razliku od svemirskog razarača čija je oplata bila obojena srebrnosivo i odbijala do 95 posto svjetlosnih zraka, crna boja ANFAGA teško se nazirala u tami svemira. Crni trup bio je čistih, jednostavnih. linija što su nalikovale na najnovije dizajnerske trendove na Zemlji. Lako svjetlucanje pokazivalo je da se oko ANFAGA nalazi energetski pojas. A najviše ih je iznenadila njegova veličina. Cjelokupna dužina nije prelazila pet metara, a i sve ostale dimenzije bile su u skladu s dužinom Usprkos tome što je pokraj razarača nalikovao na patuljka i iako ništa nije pokazivalo da ga nešto pokreće, brzina mu je premašivala brzinu »Countera«.

Kapetan Vorishan nakon kratke procjene situacije odluči da se. ANFAG pokuša uhvatiti i ubaciti u veliki transportni prostor zemaljskog broda. Vještim manevriranjem svemirski razarač našao se iza »lisice«. Uključivanje snažne zaustavne zrake snažno potrese »Counter«, a brzina mu se naglo poveća. Bočni motori automatski prorade nastojeći smanjiti brzinu i vratiti je na prijašnju. Nakon desetak minuta otvore se vratnice transportnog prostora i pod vještom

rukom pilota razarač se nađe nad ANFAGOM. Trenutak kasnije operacija je bila uspješno završena.

*

Obaviješten o tim događajima glavni štab svemirske komande izdao je odmah naređenje da se »Counter« vrati u drugu galaktičku bazu. Putanja leta bijaše odmah ispravljena i novi pravac bio je ubačen u brodski kompjutor. Nakon trideset šest sati razarač se našao u stabilnoj orbiti oko Zemlje.

Doktor Moris nadvio se nad detaljni crtež ANFAGA. Gotovo sve njegove tajne bile su otkrivene. Tehnički gledano, taj je brod bio mnogo godina ispred mogućnosti Zemljana. Pogonska jedinica, iako malena, proizvodila je veći potisak nego neka svemirska krstarica. Elektronički dijelovi bili sa nešto neviđeno po svojoj funkcionalnosti, a materijal oplate iznenađivao je kemičare svojom kvalitetom. Samo je jedno pitanje ostalo zagonetno: čemu je služio taj svemirski David?

Bio je malen, premalen da bi služio za neke transportne svrhe. Putnički brod nije mogao biti jer za to nije bilo uređenog prostora. Zapravo, ono što je bilo vrlo zanimljivo jest da ANFAG uopće nije imao komandnu kabinu, niti bilo kakav uređaj za održavanje života. Od pretpostavke o izviđačkom brodu odustalo se zbog premalog dometa odašiljača, a misao o nekakvom mini ratnom robotu je odbačena jer ANFAG nije imao nikakvo oružje. Taj brod nije bio ni nekakav misionar među zvijezdama s tajanstvenom porukom iz jednostavnog razloga što nije bilo poruke. Pitanje čemu je služio ANFAG ostalo je neriješeno.

Doktora Morisa upravo je mučilo to pitanje. Razlog postojanja ANFAGA ostao mu je nejasan. Dok je naporno razmišljao o nekom logičnom objašnjenju, smetala ga je neka neprestana buka. Pogledao je prema prozoru. Iznad nogometnog igrališta mali model najnovijeg »boeinga« izvodio je, vođen radio-valovima, mnogobrojne akrobacije. Jedna misao prođe mu mozgom. Odbaci je za trenutak ali mu se ona vrati. Pogleda podatke pred sobom i počne ih uspoređivati i usklađivati sa svojom idejom. Sve se slagalo, no doktor Moris bio je temeljit čovjek i on ih provjeri ponovo. Nije bilo greške. Sve nelogičnosti lako su se uklapale u rješenje. On se nasloni u stolac i s gorkim smiješkom pomisli na inteligentna bića čija djeca imaju ovakove, daljinski vođene, modele svemirskog broda.

Branislav Trajković:

DOKAZ

Bio je to mračan i ozloglašen deo grada, gde je čovek mogao biti preklan samo zbog jednog jedinog mrkog pogleda. Doduše, ON se toga nije morao plašiti; bilo je upravo obrnuto. Kako ja nisam bio ON, sa strepnjom sam išao sredinom ulice, držeći ruku na nožu za pojasom i bacao sumnjičave poglede levo i desno. Tada sam iz jedne krčme začuo gromoglasan smeh, a odmah posle toga video sam kako je telo nekog nesrećnika, kao iz neke divovske praćke izletelo kroz vrata i palo na ulicu. Momak je očito bio loše sreće jer je nezgodno pao i odmah sam video da mu nema pomoći. Iznutra se opet čula galama i još je jedan izleteo kroz vrata. Međutim, ovaj je vešto napravio salto u vazduhu i dočekao se spretno na noge. Prišao sam mu i video da je to momak dugih i elastičnih udova, sa dva prsta čela iznad gustih obrva i sa otprilike isto toliko pronicavim pogledom.

— Je li ON unutra? — upitao sam ga, nepotrebno, jer sam već znao odgovor.

— Jeste — promucao je videći nepokretno telo svoga prethodnika — ali, stranče, budi pametan i ne ulazi, jer je večeras veoma loše raspoložen.

Kako nisam bio pametan, dobacio sam mu srebrni novčić I odlučno zakoračio kroz vrata.

Stajao sam nepokretno nekoliko trenutaka da bih se privikao na polumrak. Krčma se sastojala od samo jedne prostorije, velike, kružnog oblika. Duž zidova od grubo tesanih, uspravno postavljenih dasaka bili su stolovi i klupe. Desetak lojanica na tim stolovima vodile su, sudeći po polumraku, bezuspešnu borbu za bolju vidljivost. Oko nogu gosiiju vrzli su se gladni psi i potmulo režali jedan na drugoga kad bi neki pijani gost bacio kost, sa koje je manje-više oglodao meso. U sredini prostorije bio je postavljen samo jedan sto, za kojim je sedeo ON. Munje i gromovi! Iako sam psihološki bio pripremljen, gadno sam se lecnuo kada sam ga video. Bio je visok više od dva i po metra, nešto manje od dva širok. Dugačka kosa mu je u masnim bičevima padala niz leđa, a ogromna bradurina dosezala i mešala se sa kovrčavim dlakama na gigantskim grudima. Na sebi je imao tuniku od dve lavlje kože spojene zlatnom kopčom preko desnog ramena. Na silnim rukama imao je dve srebrne grivne, a nadomak levoj ruci, naslonjen uspravno uz sto, bio je predmet zbog koga sam se i obreo tu — drveni buzdovan okovan sa više metalnih prstenova sa šiljcima. Nakašljao sam se da bih mu skrenuo pažnju na sebe i podigao desnu ruku u znak

pozdrava.

— Izazivam te, o Herkule! — viknuo.sam. — Mogu da popijem više od tebe!

U prostoriji je zavladala mukla tišina. Ne uzbuđujući se, Herkul je mirno spustio na sto ogroman bivolji but, prstima pročačkao po zubima i tek tada digao pogled.

— Ti — nasmejao se grohotom premerivši me pogledom — žgoljo, ako samo kihnem napraviću ti promaju u tim tvojim pilećim grudima.

Nelagodno sam se nasmešio.

— Krčmaru — pucnuo sam prstima i dobacio mu kožnu kesicu sa srebrnjacima — vina, ali pravog a ne kiseli bućkuriš!

Omanji, debeli, ćelavi krčmar dao je znak dvojici pomoćnika i oni su dokotrljali do Herkulovog stola bačvicu pd šezdesetak litara. Natočili smo pehare i podigli ih uvis u znak pozdrava. U polumraku koji je vladao uopšte mi nije bilo teško da krišom stavim u usta pilulu protiv delovanja alkohola, i da je progutam sa dobrim gutljajem vina. Šta da vam pričam o svemu tome — pio sam i mokrio, kako bi se činilo unedogled, jer zaista je bila fantastična izdržljivost Herkulova. Ali, pogled mu postajaše sve zamućeniji i naslutih da je kraj blizu. Naposletku mu pehar ispade iz ruke i ta gromada se preturi sa stolice opruživši se po podu. Poslednji put podigoh pehar uvis i dok je gromoglasno hrkanje odjekivalo prostorijom, nazdravim uz moju omiljenu devizu: fer plej, šta to beše?

Zanemeli posmatrači doživeše zatim još jedan šok — kad sam teškom mukom podigao Herkulov buzdovan i klecajući pod teretom izašao kroz vrata. Odmakao sam oko dvesta, metara kad pokraj mene protrčaše mnogi posetioci krčme. Očigledno, Herkulov bes će biti strašan kada se probudi i vidi da mu je ukraden buzdovan. Zamakao sam u jednu mračnu uličicu i pažljivo se osvrnuo oko sebe. Nigde nikog — odlično — pomislih u sebi i pritisnuh dugme na svom pojasu. Blistava mašina se momentalno materijalizovala pred mojim očima i tiho zujeći vrata se otvoriše.

Zavalih se u udobnu fotelju i prokontrolisah vremensko-prostorne koordinate. Bilo je to kao da sam tražio iglu u plastu sena. Taj prokleti Atila neprekidno je bio u pokretu i nekoliko puta sam se pogrešno pojavio pred njegovim manijacima, koji su prvo potegli sablje, a tek kasnije ih u neverici ispustili, shvativši da sam se iznebuha pojavio pred njima. Bio sam se već i ozbiljno zabrinuo. A šta ako me neka budala iseče sabljom, kao salamu, pa tek posle stigne da se uplaši?

Međutim, kako kaže jedna moja omiljena poslovica: — luđake prati sreća — koja je ovaj put došla u pratnji danonoćnih kiša, tako da sam konačno mogao da lociram Atilin šator. Kada sam se pojavio pred Atilom, reagovao je istovetno kao i oni koje je vodio. Hm, baš čudno, obično kažu da je vođa mudriji i sposobniji od svojih podanika. Ali i ja

sam bio spreman. Brzo sam pritisnuo dugme na kino-projektoru i rukom pokazao Atili slike na zidu njegovog šatora. Atila je zagroktao od čuđenja i u neverici spustio sablju. Za njega, koji je pio kozje mleko i kome je sedlo bilo kuvar, prizor gozbe u starom Rimu činio se božanskim. U Rimu budi Rimljanin — a meni pored nekoliko nagih robinja izuzetne lepote koje su me služile i ispunjavale svaku želju, to zaista nije teško padalo. Fiksirao sam kino-projektor i dok je Atila posmatrao moj rimski šou, polako sam se ogledao po prostranom šatoru. Atilina sablja, štit i kaciga promenile su vlasnika u trampi za projektor, a da Atila to nije ni znao. Ovo je bilo lakše nego što sam i zamišljao.

Zavaljen u udobnu fotelju pogledao sam šta je sledeći zadatak i namrštio se. Malo pasivno za moj ukus — bibliotekar u Aleksandrijskoj biblioteci, naravno pre paljevine. Šta se može — uzdahnuo sam i namestio vremensko-prostorne koordinate.

*

Sedeli smo u prostranom holu moje skromne četrdesetosobne udžerice i posmatrali igru vatrenih plamičaka u kaminu, sa punim čašama konjaka starog stotinjak godina.

— Ne i ne gospodine Trajkoviću — obratio mi se prof. dr itd: itd. Nikom Nevjerić — vaši dokazi iz arheološkog ugla posmatranja imaju izuzetnu važnost, naravno ako su autentični — omalovažavajući je ta matora izlapetina pokazala na Cezarov lovorov venac — ali to, da ste izmislili mašinu za koju ne postoje granice prostora i vremena, naprosto je nemoguće.

Ona hulja od njegovog asistenta brže-bolje je požurila da se složi s onim što nije mislio, dok su ostali gledali dokaze ne znajući šta da kažu.

— Znamo za vaša ogromna sredstva koja posedujete — stari lisac mi se naceri — i da se svaka stvar što se iskopa u nedrima ovog planeta, ako vam je interesantna, brzo nađe u vašoj kolekciji. Dakle, ovo ne možemo prihvatiti kao dokaz. Uostalom, za čoveka koji je pomerio granice prostora i vremena prezentiranje ključnog dokaza koji će nas nepobitno uveriti da to uvidimo ne bi trebalo da predstavlja nikakav problem. Za naš susret kroz sedam dana — nazdravi stari cinik, diže čašu i iskapi je do dna.

Kada se društvo razišlo, još sam sedeo i razmišljao. Vidljiv dokaz — pa da, to je — urliknuh od sreće i potrčah na sprat, preskačući po tri stepenice odjednom. U rukama mi se našla enciklopedija »Sve ćeš znati« i ja počeh da vadim podatke.

*

Kada se društvo konačno sakupilo, sa neizbežnim čašama u rukama, teatralno ih uvedoh u jednu mračnu prostoriju, specijalno uređenu za tu priliku.

— Gospodo, u vaše zdravlje — nazdravih i pritisnuli prekidač za svetio. Na sva četiri zida nalazila su se dela Leonarda da Vincija, Rembrandta, Van Gogha, Utrilla, Durera, Boscha, Matissea i ostalih. Sa svake slike podsmešljivo ih je posmatrao isti lik. Moj.

Jurica Marković:

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU

● Pošiljalac: Mollat — zapovjednik istraživačkog broda P 79

● Primalac: Veliki savjet Ekonomske unije 7 planeta

Poruka: Poštovanom Velikom savjetu s radošću možemo javiti da smo u 47. kvadrantu (XB rubna galaksija), otkrili planet s izvanrednim rudnim bogatstvima. Naišli smo na život koji je gotovo dosegao 3. stupanj inteligencije. (QI = 2.9) Očekujemo vaša naređenja.

Slijedi analiza rudnog bogatstva i ponašanja inteligentne vrste.

Iz izvještaja sa sastanka Velikog savjeta E. u. 7 planeta: »... i u ovoj sve težoj ekonomskoj krizi, otkriće takva »rudnika«, bilo bi za nas kao lijek u posljednji trenutak. Naravno, pod uvjetom da to otkriće ostane tajna. Vi znate da bi naš dobitak bio neusporedivo manji nakon prijave otkrića Intergalaktičkom birou... U analizi inteligentne vrste posebno dolazi do izražaja njen urođeno jaki obrambeni mehanizam. To najvjerojatnije znači totalno uništenje. Prema Konvenciji, inteligencije do 3. stupnja spadaju u niže, manje vrijedne, besperspektivne vrste, prema kojima ne moramo imati obzira — ako to nećemo. To zavisi od nečijih interesa. Ipak, postoji nepisano pravilo da se prije potpunog genocida neke vrste obavijeste i ostale kozmičke unije. Mi ćemo raditi u strogoj tajnosti. Na taj način sav dobitak ostaje samo nama. Neka krene 1. napadačka flota, a za njom 6. i 7. trgovačka...«

● Pošiljalac: Veliki savjet Ekonomske unije 7 planeta

● Primalac: Istraživački brod P 79

Poruka: Čekajte 1. napadačku flotu. Ne poduzimajte ništa i ne otkrivajte svoju prisutnost.

● Pošiljalac: Obavještajna agencija Demokratske unije

● Primalac: Predsjednik vlade Demokratske unije

Poruka: Uhvaćene šifrirane poruke između istraživačkog broda P 79 E. u. planeta i Velikog savjeta E. u. 7 planeta.

Pred vama se nalaze prijevodi. Očito je da se dešava nešto nedopušteno i protuzakonito, jer bi, inače, Demokratska unija, te i sve ostale unije, bila već obaviještena.

Iz izvještaja sa sastanka vlade Demokratske unije: »... Ovo nije prvi put da nam rade iza leđa. Po našem Kodeksu postoje neka vrlo jasna pravila. Više ne možemo s njima politizirati ni polemizirati... Odmah poslati 9. i 18. hiper-pogonsku flotu sa zadatkom da presretnu i onemoguće 1. napadačku flotu, Ekonomske unije.«

● Pošiljalac: Predsjednik vlade Demokratske unije

● Primalac: Komandant oružanih snaga Demokratske unije

Poruka: Odmah poslati 9. i 18. lovačku flotu u 47. kvadrant, XB rubna galaksija.

Zadatak: presresti i zaustaviti 1. napadačku flotu Ekonomske unije 7 planeta.

Do sukoba nije došlo. Prva napadačka flota je prestravljeno zastala kad je pred sobom ugledala postrojene, u borbenim položajima, najmodernije lovačke aparate Demokratske unije. »Gdje su sada one budale iz kontraobavještajne službe? Sada, kad smo otkriveni, nema smisla započinjati bitku. Ima ih najmanje dvostruko više, i to je već unaprijed izgubljeno!« Tako je razmišljao zapovjednik 1. napadačke flote Ekonomske unije 7 planeta.

Epilog se odvija na Intergalaktičkom unijskom sudu.

Sudnica je prepuna i traži se mjesto više.

Čuje se groktanje, cviljenje, pištanje, uzdisanje, struganje i slični zvuči komuniciranja. Svakako, ima i vrsta koje komuniciraju telepatski, kao npr. Rotti ili Orlijanci.

U sudnicu ulazi Vrhovni sudac (za ovo razdoblje je izabran gušter s Mossa) i porota. Sve je utihnulo i suđenje je počelo...

Predstavnik Demokratske unije:

— ... Takvo ponašanje potpuno je u suprotnosti s odlukama Konvencije. Svoje otkriće niste prijavili i zaključak je da ste sva prava htjeli iskoristiti samo za sebe, što je težak prekršaj! Da, znam. Postoji pravilo prvenstva, ali ovo je nešto sasvim drugo. Pa, vi ste htjeli uništiti inteligentnu vrstu koja nastanjuje planet! I to bez prethodnog obavještenja, kao da ostali uopće ne postoje...

Čuje se žagor odobravanja. Sudac zahtijeva tišinu ili će isprazniti sudnicu.

Predstavnik Ekonomske unije

— ... Vrsta koja nastanjuje planet još nije potpuno dosegla 3. stupanj razvoja inteligencije, što znači da spada u manje vrijedne vrste, i po Konvenciji ne moramo imati obzira. U tom slučaju mi nismo postupili protuzakonito!

Predstavnik Demokratske unije:

— Da. To je točno. Oni spadaju u manje vrijedne vrste i po pravilu prvenstva nitko prema njima ne mora imati milosti, ako to ne želi. Ali postoji još jedno pravilo Konvencije! Njihov broj ne premašuje deset milijardi jedinki i po odredbi Konvencije oni su rijetka, zaštićena vrsta. Zahtijevam da se primijeni Zakon o zaštiti životinja!

Vrhovni sudac objavljuje da se porota povlači na vijećanje. Nakon jednog sata donesena je presuda:

»... Vrhovni intergalaktički sud osuđuje postupak Ekonomske unije 7 planeta iz kuglastog skupa zvijezda u zviježđu Herkula i određuje im kaznu, tj. zabranu istraživanja u kvadrantu 47 u trajanju od tri godine.

Vrhovni sud isto tako osuđuje postupak Demokratske unije iz spiralne maglice u zviježđu Lovačkih pasa zbog poduzimanja ratnih operacija bez prethodnog konzultiranja ostalih svemirskih unija, i osuđuje ih na plaćanje globe od pet milijuna tona rude magnetita, koji se ulaže u izgradnju flote, Intergalaktičke mirovne organizacije. Planet CS-1032, XB rubna galaksija, 47. kvadrant, solarni sistem D-211, proglašava še prirodnim rezervatom, a vrsta koja ga nastanjuje rijetka je i zaštićena prema konvencijskom Zakonu o zaštiti životinja. Svaki postupak suprotan ovoj odluci smatra se protuzakonitim i bit će strogo kažnjen. Ovim se suđenje završava.«

— Prokleti humanoidi! Uvijek nam smrse račune. Sada će se jednostavno ubaciti među njih i unaprijediti ih na petnaest ...I to im onda dođe kao isturena istraživačka i ratna baza. Prokleto sranje... — Veliki gmaz iz Ekonomske unije 7 planeta bijesno je šibao repom oko sebe izlazeći iz sudnice, broda P 79 e. u. planeta i Velikog savjeta E. u. 7 planeta.

Zemlja se mirna i neoštećena okretala i nitko nije ni slutio da je izglasan Zakon o zaštiti ljudi.

Bojan Meserko:

ON-ANIJA

Na slici je bila Ona.

Glava joj je bila sivkasta i vrlo nepravilnog kružnog oblika. Vrat joj i nije bio nakazan. Ramena su bila spuštena i gotovo su neprimjetno prelazila u trup. Na mjestu gdje se naslućivao njihov spoj s trupom izbijala su na lijevoj i na desnoj strani tri ekstremiteta slična hvataljkama kojima su na kraju stršile male kuke. Trup je bio obao i vrlo snažan. Iz njega su rasla četiri donja ekstremiteta na čijim krajevima nije bilo ničega osim što su bili zaobljeni.

On je zastao pred slikom i duboko disao.

Iz tri para njegovih očiju tekla je tekućina i skupljala se u gornjem, dišnom, otvoru. Osjetio je tekućinu i nesvjesno ju je ispuhnuo. Iz donjeg, dišno-hranidbenog, otvora počeo je ispuštati nešto nalik na mumljanje. Okrenuo se od slike i uputio prema središtu prostorije. Tu je stajao veliki stol s prekidačima. Gegajući se pristupio je stolu i prebacio jedan prekidač. Zasjala je jaka svjetlost koja je obasjala njezinu sliku. Prebacio je još jedan prekidač: po sobi se počeo širiti ugodan miris. Prebacio je i treći prekidač i iza slike se začulo nježno, tiho, mumljajuće stenjanje:

— ... aaaah... dragi... aaaah.... jooouoooj... ljubim te... ah...

Prebacio je i četvrti prekidač. Na zidu nasuprot slici osvijetlilo se nešto slično staklenom ormaru. Iza stakla ormari vidjeli su se nejasni obrisi nečeg što je moglo biti i On, samo bez ramena i glave.

Opet se okrenuo prema slici. Nježno ju je gledao i nešto razmišljao; kao da se počeo sjećati Nje.

Zamislio je da je živa.

Sjeo je na pod i naslonio se na stol s prekidačima. Raširio je trupaste donje ekstremitete i usmjerio pogled nadolje. Gledao je sebi među noge, a onda prebacio pogled na sliku. Zatim je dvama gornjim ekstremitetima lagano dodirnuo neko mjesto među nogama i s osmijehom je počeo trljati. Nježno. Polako.

S užitkom.

Među nogama ukazali su se otvori. Ostalim gornjim ekstremitetima približio se otvorima i u njih gurnuo kuke. Trgnuo se. Zabacio glavu. Stenjao od zadovoljstva. Iza slike se još čuo vrlo tihi mumljajući glas:

— ... aaah... dragi aah... jooouoooj... ljubim te... aaaaaahaaa...

Iznenada je odmaknuo gornje ekstremitete. Iz otvora među nogama počelo je nešto rasti i nadimati se. S mukom se digao na noge i drščući uputio prema osvijetljenom staklenom ormaru, tamo gdje je

bilo nešto što je moglo, biti i On, da je imalo ramena i glavu. Na lijevoj strani ormara bio je crn prekidač na koji je pritisnuo. Na toj su se strani ormara pojavila tri otvora iz kojih su izašle cijevi na čijim su krajevima bile sisaljke. On ih je uhvatio i stavio ih na nabreknuća što mu je istodobno pružalo i golem užitak. Vriskao je i.vikao od zadovoljstva. Cijevi su se uskoro povukle u svoje otvore. Odahnuo je. Otvorio je oči i pogledao ono što je moglo biti On.

Nedostajala je još samo glava.

Poželio je zraka. Brzo je sve isključio i izišao iz prostorije. Na dvorištu je duboko udahnuo i pogledao u nebo. Čuo je glas koji je odmah prepoznao.. Bio je to njegov susjed.

— Danas je bio tvoj dan?

— Da, danas...

— Je li bilo dobro?

— Kao obično.

— Jesi li dobio novu sliku ili još imaš onu staru?

— Još onu staru...

— I ja... Mogli bi nam dati neku drugu...

— Nemaju!

— Sjećam se dok su bile još One, tako različite...

— Ja se, pak, sjećam samo još kako su nestale, izginule.

— Sada se moramo sami brinuti za potomstvo...

— Sami...

— Koliko ti još treba za...

— Glava... od danas još samo glava...

— Ja sam stigao jedva do gornjih ekstremiteta...

— Moj će uskoro oživjeti... možda će biti potrebno još jedanput ili dvaput...

(Izvorni naslov: On-anija — Sa slovenskog: K. Poljak)

Andrija Lavrek:

U PEĆINI

Cele nedelje duvao je snažan vetar. Samo je na mahove slabio, a tada je iz mutnog neba probijala sitna, uporna kiša. Njive su strpljivo čekale da se završi ovo sumorno vreme, pa da dođu ratari i počnu da ih obrađuju. Vikendice, okružene zasadima povrća i vinogradima, zvrjale su prazne i napuštene. Gole i crne grane njihale su se bez ritma pod mahnitim naletima vetra. Bili su to poslednji dani zime.

Krajem nedelje vetar se stišao, a i nebo kao da se počelo razvedravati. Iako se vreme lako moglo pogoršati, jer je poznato da je »baba Marta« potpuno nepouzdana stara dama, ipak sam odlučio da nekoliko časova provedem na svežem fruškogorskom vazduhu. Voleo sam, naime, duge šetnje po fruškogorskim padinama i vrhovima, a pošto sam još živeo samačkim životom, nisam se morao brinuti kada ću se vratiti kući. Obuo sam gumene čizme sa debelim đonovima, u duboke džepove svoje stare kožne jakne strpao poveći sendvič sa šunkom, džepni nož, baterijsku lampu i još nekoliko sitnica. Baterijska, lampa mi je bila potrebna jer nisam znao kada ću se vratiti, možda tek kad se smrkne, a i za slučaj da nabasam na neki od podzemnih hodnika koje je nekad vojska prokopala za svoje potrebe, a sada stoje napušteni i mračni.

Moram istaći da sam još više od planinarenja voleo istraživanje tunela i pećina. Da sam rođen, i da živim u bilo kom kraju Jugoslavije gde ima planina, kraških predela i pećina, .verujem da bih se.aktivno bavio speleologijom i planinarenjem. Ovde,. u Sremu, morao sam se zadovoljiti krstarenjem po Fruškoj gori i lutanjima kroz tesne hodnike s ustajalim vazduhom ispod Petrovaradinske tvrđave, razmišljajući o ljudima koji su ih, nekad davno, obliveni znojem i krvlju, prokopavali.

Dva sata pošto sam krenuo od kuće već sam se nalazio duboko u Fruškoj gori. Kao i obično, trudio sam se da izbegnem drumove i sva mesta na kojima bih mogao naići na ljude. Kretao sam se po usamljenim šumskim stazama za koje smo znali samo ja, poneki lovac i divlje životinje.

Često sam nailazio na hraništa za životinje. U jednom je bilo još dosta sena po čemu sam zaključio da je nedavno punjeno. Ostao sam tu, prikriven, oko pola sata, čekajući da se pojavi neka životinja; i na kraju, ne dočekavši ni jednu, uputio se polako natrag.

Na putu do kuće, spuštajući se niz jednu strminu, ugledao sam ono što sam i očekivao: poluzarušeni ulaz u jedan tunel. Pre nego što sam se sagnuo i ušao oklevao sam jedan trenutak jer se već počeo spuštati

mrak. Najzad sam, očekujući da tunel ne bude dugačak, zakoračio u tamu, i u najneobičniji, najfantastičniji doživljaj u svom životu.

Svetlost iz moje baterijske lampe obasjala je zidove tunela. Već posle nekoliko metara naišao sam na malu, polomljenu vojničku kuhinju, sasvim izgriženu rđom. Desetak metara dalje ugledao sam i vojničku porciju, nešto mlađeg datuma, ali je sigurno i ona ovde odbrojavala svoje crne dane još od drugog svetskog rata. Prvi put sam se osvrnuo i utvrdio da ne mogu da vidim ulaz i dnevnu svetlost, jer se tunel dizao prema vrhu brega. Nastavio sam dalje. Snop svetlosti je šarao po zidovima od mrko-žute zemlje, upadajući povremeno u udubljenja koja su bila baš toliko velika da u njih stane čovek prilikom mimoilaženja. Konačno sam stigao do kraja. Kao što sam i očekivao, hodnik je bio presečen zidom od cigala koji je čak bio malterisan, ali videlo se da je tunel prezidan pre mnogo godina. Okrenuo sam se i polako pošao ka izlazu. U jednom trenutku mi se učinilo da već suviše dugo hodam i da sam već trebao da stignem do meata odakle se može videti izlaz, pa sam malo ubrzao korak. Najzad sam ugledao svetlost, ali... to nije bila. svetlost dana, već vatre. Isključio sam bateriju i oprezno produžio, misleći da je to neko upalio vatru na ulazu u tunel. Ali tunel u kojem sam se nalazio odjednom se završio, a ja sam se obreo u drugom koji je, očigledno, bio delom prirodan, a delom ljudskom rukom probijen u kamenu. Pomalo ošamućen, načinio sam još nekoliko koraka, a onda, potpuno zaprepašćen prizorom koji mi se ukazao stao. Vatra se nalazila u jednoj omanjoj pećini, a oko nje muvalo se nekoliko pogurenih, dlakom obraslih prilika. Izgledali su kao pećinski ljudi koje sam viđao na nekim crtežima u udžbenicima istorije i arheološkim knjigama. U tom trenutku bio sam potpuno uveren da haluciniram; ali mi je dodir grubog, hladnog kamena pod rukom dao do znanja da sam ipak pri čistoj svesti. Neopažen od »pećinskih ljudi«, nastavio sam da ih posmatram i zapazio da često bacaju poglede prema jednom neosvetljenom uglu pećine. U taj mah, odatle je izašla jedna mala, tamna prilika. Samo, nije hodala — već lebdjela, i to najmanje metar od tla. Pećinski ljudi su se odmah zaustavili i ukočili se kao da očekuju neke naredbe. I ja sam se ukočio ali iz drugog razloga — straha. A tada se biće okrenulo prema meni i dalo mi priliku da ga bolje osmotrim. Biće je imalo dve ruke i dve noge kao i ljudi, samo su mu noge bile nesrazmerno male prema ionako nevelikom telu, a ruke su mu bile veoma dugačke i završavale su sa nekoliko pipaka. Odeća, koja je bila obasjana svetlošću vatre u pećini, kao da je i sama, na momente, svetlela. Jedino mu lice nisam mogao dobro videti, pa sam, automatski, podigao ruku da bih ga osvetlio baterijskom lampom. Pretpostavljam da je tajanstveno biće ovu kretnju shvatilo kao neprijateljski gest, i, pre no što sam stigao da uključim lampu, podiglo je ruku i na vrhu male cevčice što se nalazila

na rukavu pojavio se beli plamičak. U tom je trenutku moja baterijska lampa bila presečena napola, a laserski zrak — ako je to bio laserski zrak — odsekao mi je i vrh kažiprsta. Od bola ispustio sam i drugu polovinu svetiljke, okrenuo se i potrčao. Činilo mi se da čujem gonioce, ali je to verovatnije bila samo moja mašta. U svakom slučaju, nisam pobegao daleko. Sapleo sam se o nešto i, da li od udarca u glavu ili od straha, onesvestio se.

Kad sam se probudio prvo što sam osetio bio je bol u kažiprstu. U trenu sam se setio svega što mi se desilo i skočio na noge. Ugledao sam ulaz u tunel obasjan sunčevim zracima, a pod svojim nogama onu polomljenu vojničku kuhinju. Izvadio sam džepnu maramicu i uvio kažiprst, a onda sam se, još drhteći, uputio ka izlazu. Izašavši, ugledao sam pred samim ulazom jednu od polovina baterijske lampe. Dugo sam gledao u nju pre no što sam se usudio da je podignem i stavim u džep. Drugu polovinu nisam nigde video pa sam, i ne tražeći je mnogo, krenuo kući.

Bio je to prvi prolećni dan.

*

Događaj koji sam opisao desio mi se pre punih pet godina. Posle toga, jedno vreme pokušavao sam da nađem dokaze da su na području Fruške gore živeli pećinski ljudi. Verovao sam da sam na neki način prebačen u prošlost, među fruškogorske neandertalce ili kromanjonce, i to upravo u trenutku kad su doživljavali takozvani »susret treće vrste«. Međutim vremenom sam sve manje mislio na to. Uskoro sam se oženio. Na ženina uporna pitanja otkud mi povreda na kažiprstu prvo nisam odgovarao, ali sam na kraju ipak popustio i ispričao joj celu priču pokazavši joj i zarđalu polovinu baterijske lampe. Ona se jednostavno nasmejala i, pomalo ironično, pohvalila moju bujnu maštu. Čak mi je predložila da sve to napišem i pošaljem nekom časopisu koji objavljuje SF literaturu. Možda je tako i najbolje.

Aleksa Šušulić:

BLATO

Danas sam se probudio prilično kasno. Sanjao sam o Zemlji, o našoj kućici na moru. Zacijelo će se u proljeće morati popraviti vodovod. Ana kaže da je zima bila vrlo hladna. Kako je bila sretna kad sam je posljednji put vidio. Kaktus koji sam joj poklonio procvjetao je i ona mi je užarenih očiju opisivala krvavocrveni cvijet. Ali uskoro smo se opet morali rastati...

Na ovom sam planetu deveti dan. Brod se već opasno nagnuo i pravo je čudo da se još nije srušio u blato. Stoji na vrlo nestabilnom tlu. Utvrdio sam da to more blata, koje se prostire dokle god doseže pogled, okružuje na nekoliko mjesta obrub od tvrdog kamenja. Ali tada to još nisam znao, a da i jesam, nije bilo vremena za razmišljanje.

Koji me je vrag tjerao da prihvatim taj transport u ovaj zabitni dio galaksije? Onaj debeljko na Zemlji bio je zaista čudan... Samo, što će mu na Beti 783 pet stotina tona naranči?

Prvih sam se dana još pouzdavao u brod, izvadio sam sve iz kabine i skladišta što mi je trebalo, no treći se dan brod iznenada i uz oštro škripanje nagnuo i od tada više ne ulazim u njega. Prisilno sam boravište uredio u pećini. Mraza nema, dan je dug, u blizini teče potočić, a na samoću sam navikao... Samo me smeta to blato. Zapravo, to i nije blato nego nešto želatinasto, odurno i ljepljivo, nekakva gusta masna sluz, vjerojatno organskog porijekla...

Taj je planet, zapravo, samo jedan od satelita četvrtog planeta zvijezde LM 752110. Da nije toliko udaljen od brodskih linija, zacijelo bi bio naseljen. O njemu znam samo ono što sam doznao od brodskog kompjutera. Ne znam ni da li u šumi koja se prostire na zapadu žive kakve životinje. I sama šuma leži na močvarnom tlu — kameno tlo počinje tek mnogo južnije. Moja velika stijena s pećinom samo je otočić u moru blata. Najneobičnija je pojava potočić što ovdje izvire: tako je kristalno čist kao da nije nikad ni dirnuo blato koje ga okružuje sa svih strana. Malo dalje, u šumi, potočić ponire u blato. To sam otkrio već prvog dana poslije nezgode...

Čudim se što niotkuda nema spasavalaca... Doduše, nalazim se daleko od uobičajenih ruta i oni, vjerojatno, računaju s mojim zalihama hrane i kisika koje su obavezne po zakonu — ali ih imam još samo za dva tjedna... Još pet dana, teoretski. A možda znaju da na ovom planetu ima kisika. Vjerojatno su se informirali i doznali da prevozim naranče, pa misle: »neka samo čeka«, a moj želudac sada trpi od tolikih naranči...

Dan traje nešto više od trideset sati. Još otprilike šest sati i past će mrak. Gledam brod, svaki dan utone za koji centimetar. Popravak, koliko znam, nije moguć. Dobro je što je osiguran... Ah, teško je biti raketoprijevoznik u ovim vremenima... Gore, dolje, a nikad kući... A sada će i ovaj brod, zajedno s teretom, ostati zauvijek ovdje, ne bi se isplatilo spašavati ga. Već je dva metra u blatu... Iz nepažnje sam i sam pao u to blato. Bilo je to prvog ili drugog dana, i jedva sam se izvukao na suho. Ta se sluz uvlači u svaku poru, prihvaća se nabora na odjeći, ulazi u uši, u nos, posvuda. Da sam tada imao zrcalo! Dobro je da je potok blizu. Dva sam se dana prao i sušio. Zaista neugodno iskustvo!

Ana mi je nekoliko puta govorila da se okanim toga posla i da nađem nekoga tko bi ga obavljao umjesto mene. Ja sam joj na to uvijek odvraćao da to može pričekati, da takav prijevoznik mnogo stoji, da moramo najprije skupiti nešto novaca za početak, da... glupan! Imala je pravo kao i uvijek. Život valja uzimati kako dođe, bez nepotrebnih briga. Što bude, bude! Ne smiješ si bez kraja i konca stvarati brige. Zašto je nisam poslušao... sada bismo bili lijepo zajedno na Zemlji, ja bih obrezivao lozu i ribario, a ona bi kuhala i uređivala gredice sa cvijećem. A za to vrijeme bi se netko umjesto mene znojio po svemiru, dok bih ja mlatio teške pare... Ali, dakako, još nije...

*

Muškarac je odjednom isključio diktafon. Uspravio se i, oprezno oslušnuo. Nije se prevario: u zraku se čulo poznato, jedva dočekano brujanje. Sa srcem u grlu izjurio je iz pećine i ugledao spasavalačku kapsulu koja se spuštala odmah do njegova broda. U trenu je shvatio da je preblizu... mlaz ispušnih plinova iz broda može ga u nekoliko sekundi pretvoriti u ugljen. Znao je gdje mu je spas: duboko je udahnuozrak i s gađenjem se bacio,u blato. Uprljat će se ali će ostati živ.

Uz podnožje kapsule stajala su šestorica — vjerojatno, profesionalna, spasavalačka ekipa. Sve se dogodilo u trenu. Jedan je od njih krajičkom oka opazio na lijevoj strani nekakvo gibanje i zgranut se okrenuo u tom pravcu. Kapetan se s blasterom u ruci također okrenuo i ugledao nekoliko metara dalje neko čudno blatnjavo stvorenje koje se dizalo iz mulja. Bilo je slično zablaćenom gorili i pružalo je ruke kao da hoće nešto reći... Nije učinilo ni dva koraka kad je zašištab blaster.

— Nisam smio oklijevati — mrko je rekao kapetan — možda bi nas napalo... Naš vam je zadatak poznat: što prije naći nestalog. Zacijelo nije daleko jer je brod ovdje. Raspršimo se i potražimo ga.

(Sa slovenskog: K. Poljak)

Dragan R. Filipović:

NE VREDI, JOE, I JUGIN KAŽE...

Nisam znao kako da počnem.

— Hmm... — pustih zvuk. Žena se okrenu od sudopera.

— Dobro, hajde kaži što si hteo! Skupih snagu i prevalih:

— Ženo, veruješ li ti u leteće tanjure? Ona se zacenu:

— Pobogu, čoveče! Daj okani se već jednom toga! Okrenu se ponovo sudoperu vrteći glavom. Osećao sam se potučen. Uvijek kad ugledam NLO uvere me da je to meteorološki balon ili Venera u punom sjaju.

— Uostalom — okrenu se žena k meni — Jugin kaže da letećih tanjura ima samo kad se muž i žena posvađaju!

Nisam imao šta da dodam. Ovaj put je autoritet bio u pravu. Izlazeći na vrata ipak sam morao da dodam:

— Postoje, i tačka!

Iza mene osta zvuk jednog.

Udahnuh noćni vazduh punim plućima. Priđoh prijatelju i rekoh tužno:

— Ne vredi, Joe... Uostalom, našao si da se posvađaš sa ženom kad je moja kod kuće...

Joe kraćim pipkom uključi neku kutijicu i začu se krkljanje:

— Ipak, hvala na pokušaju... Zdravo!

Okrenu se ka letilici koja je lebdela na metar od tla i poče da se pentra.

— Zdravo... — ponovi još jednom neveselo i dade gas.

— Zdravo — prošaptah piljeći u trag što se rasipao u stotinu boja. Potpuno sam ga razumeo. Doduše, i mene očekuju slične scene. Uđoh.

Gordan Momčilović:

PLAYBACK

Besno je zamahnuo nogom i udario spravu. Ona se zaljulja i sa treskom pade. Razbijeni delići rasuše se prljavim podom. Prvi vremeplov postao je zauvek neupotrebljiv. Njegov tvorac ga prekorači i pogleda kroz prljavi prozor. Reke automobila pomicale su se sporo ulicama, a sitni pešaci gubili su se uskim trotoarom.Njegove umorne oči upijale su taj prizor.

I nesvesno progovori:

— Prokleta mašino... Prinudili su me da u svojoj prošlosti sretnem samoga sebe! Uništila si moju prošlost. Mene! I poče da mu pred očima izrasta scena susreta...

*

Koračao je ulicama svoga detinjstva brižno se osvrćući za sobom. Srce mu je lupalo od uzbuđenja. Poneki slučajni prolaznik pogledao bi ga brzim, bezizražajnim pogledom i nastavljao dalje, nošen svojim mislima.

Odjednom, pred njim se pojavi dečak od desetak godina. Pogleda ga dečjim, znatiželjnim pogledom i protrča. On, zapanjen, stade. Samo je pogledom ispratio dečaka koji se trčeći udaljavao. Shvatio je, sav grozničav, da je upravo video sebe, ali desetak godina mlađeg.

*

Za: Izvršioca Vremena Od: Zaštitnika Vremena

svih Zona 4 H Zone 4 H — R32K

Izveštavam da se dugo posmatrana osoba »X« uspela na primitivan način prebaciti iz svog vremena u prošlost, pedesetak godina unatrag, i tamo je nepažnjom srela samu sebe. Ovim je prekršila Drugi stav prolaska kroz Vremenski kontinuum.

Kada se vratila u svoje vreme uništila je vremeplov dok je još bio uključen u Vremenski tok, tako da je stvorila Prazninu klase C. Time je prekršila Sedmi stav prolaska kroz Vremenski kontinuum. U okviru Praznine večno će se ponavljati ceo ovaj događaj tj. susret osobe »X« sa sopstvenom ličnošću u prošlosti i trenutak uništavanja mašine.

Preporučujem da se izvede Blokada Zone 4 H radi ispravljanja kvara. Ako se ništa ne poduzme, ističem da ova Praznina neće škoditi Vremenskom toku niti Prolaznosti već samo osobi »X«, čijom se neopreznošću sve ovo i dogodilo.

*

Besno je zamahnuo nogom i udario spravu. Ona se zaljulja i sa treskom pade. Razbijeni delići rasuše se prljavim podom. Prvi

vremeplov postao je zauvek neupotrebljiv.

Jakob Z. Holbik:

NOVINARSKE PATKE

— Halo? Vi ste professsorrr biologije?

— Da, profesor Mikelić.

— Sami ste?

— Ne razumijem,.. Zar je to važno?

— Da... Ne, zapravo, čula sam glasine... o padu letećeg tanjurra.

— Ah, sa radija... Više ih ne čujete, zar ne? Pa, čemu da zahvalim što ste me pozvali?

— Posve ste sssami? Vi vjerrujete u te tanjurre?

— Do bijesa, sam sam... I ne vjerujem u novinarske patke. Dakle?

— Koliki postotak bjelančevina, ugljikohidrrrata i masssti ima u ljudsskom tijelu?

— Dakle, tu smo! Vi ste, frajlice, bili vrlo nepažljivi na mojim predavanjima, zar ne?

— Ima li toga dosta u ljudsskom tijelu?

— Zaboga... No, naravno da ima...

— A kako stojite sa minerrralima?

— Hvala na pitanju, dobro. Još nešto?

Biiip...biiip... biiip...

*

Ljutit, profesor Mikelić tresne slušalicu te ponovo pojača radio. Vijesti su već završile. Držeći i dalje novine, pogleda na sat. Bilo je kasno da ih pročita, ali ih može bar prelistati. Već na prvoj stranici bio je članak koji je imao za cilj samo povećanje naklade lista. Bijesan na urednike i NLO-e, profesor zavitla novine na polukauč dnevne sobe te krene u spavaonicu, tresnuvši vratima.

Uspavala ga je glazba radija iz dnevne sobe koji se najzad sam isključio.

Nešto ga je probudilo iz prvog sna. U mraku je nejasno razabrao kretanje pogrbljene prilike. Oči su joj svjetlucale u tami.

— Professsorrr Mikelić?

Nije dospio odgovoriti.

Krik iz profesorove sobe se razlijegao cijelom četvrti grada, a svjetla na dotad tamnim prozorima počela su se paliti. Jutarnje novinske i radio-vijesti ponovo su donijele kratki izvještaj o NLO-u opaženom kako strelovito juri u beskraj, nebom na kom su se zvijezde već počele gasiti.

*

— Jesi li odredila novi kurs?

— Jesam.

— Sljedeći planet je tvoj... Ti si na redu.

— Znam to i bez tebe.

— Ma, zašto si neprestano ljuta na mene?

— Sebična si, eto!

— Pa ti si sletjela na prethodni planet, zar ne?

— I donijela ti odatle najbolji komadić mesa, bar da kušaš.

— Ah... Znaš, bilo je tako ukusno da nisam mogla odoljeti.

— Zaboravi. Je li bilo problema s komunikatorom?

— Da! Više ne kasni u prijevodu, ali se iz njega čuje poneki reski i piskutavi slog.

— Sredit ćemo ga.

— Ufff, malo kasnije!

Uzdahnula je, a biserno sjajni očnjaci zasjali su joj dok je, gladeći zadovoljen želudac, uranjala u udobno sjedalo malog broda. Opružívši stražnje šape mljackala je jezikom.

— Zaista je bilo ukusno!

Arthur C. Clarke:
Second Dawn
Preveo Branislav Živković

Drugo svitanje

— Evo ih, dolaze — reče Eris, dižući se na prednje noge; okrenuo se i pogledao nadolje, prema dugoj dolini. Za trenutak su bol i gorčina napustili njegove misli, tako da ih je čak i Jeril, čiji je mozak stajao u prisnijoj vezi s njegovim negoli bilo kojim drugim, jedva mogla otkriti; Pojavio se čak i izvjestan nagovještaj blagosti koji ju je neodoljivo podsjetio na Erisa kakvog je poznavala u danima prije Rata — na starog Erisa koji je sada izgledao tako dalek i izgubljen kao da sada leži sa svima ostalima tamo dolje, u ravnici.

Tamna plima se penjala dolinom, nadolazeći neobičnim, kolebljivim kretanjima, praveći čudnu pauzu i male skokove naprijed. Bila je obrubljena zlatom — tanka linija Atelenijskih čuvara, tako zastrašujuće beznačajna prema crnoj masi zatvorenika. Ali bilo je sasvim dovoljno. U stvari, bili potrebni jedino da vode tu besciljnu rijeku njenim posrćućim tokom. Ipak, pred prizorom toliko tisuća neprijatelja, Jeril je zadrhtala i instinktivno se pomakla bliže svom mužu, naslonivši sivo krzno na zlato. Eris nije dao nikakav znak da razumio ili uopće opazio njenu kretnju.

Strah je iščeznuo kada je Jeril vidjela koliko se sporo crna bujica približava. Bilo joj je rečeno što može očekivati, ali stvarnost gora od svega što je zamišljala. Kako su zatvorenici prilazili bliže, mržnja i gorčina polako su napuštali njene misli, da bi ih zamijenilo bolesno sažaljenje. Ni jedan član njene rase ne mora se više plašiti te besciljne horde idiota koju upravo utjeruju kroz prolaz u dolinu koju nikad više neće napustiti.

Čuvarima je bilo dovoljno da samo gone zatvorenike nerazumljivim ali poticajnim kricima, kao bolničarke koje se obraćaju dječici, premaloj da shvate njihove misli. Napregnuvši se koliko god je mogla, Jeril ipak nije uspjela otkriti nikakve ostatke razuma u bilo kojem od mnogo tisuća mozgova koji su joj prolazili gotovo nadomak ruke. To joj je predočilo, daleko živopisnije nego bilo što drugo, svu veličinu pobjede — i poraza. Um joj je bio dovoljno osjetljiv i sposoban da otkrije prve slabašne misli djece čiji su mozgovi stajali na samoj granici svijesti. Poraženi neprijatelji nisu sad postali čak ni

djeca već novorođenčad s tijelima odraslih:

Rijeka je sada prolazila samo nekoliko stopa od njih. Po prvi put Jeril je shvatila koliko su Mitraneanci krupniji od njih, i kako svjetlost dvojnog sunca divno oblijeva tamni saten njihovih tijela. Jednom se prekrasan primjerak, za cijelu glavu viši od Erisa, odvojio iz glavne grupe i teturavo pošao prema njima, kolebljivo zastavši kada je stigao na nekoliko koraka. Onda je čučnuo kao izgubljeno, uplašeno dijete, pomičući divnu glavu nesigurno s jedne na drugu stranu, nesvjestan svega uokolo. Za trenutak se pogled njegovih velikih, praznih očiju zaustavi na Jerilinom licu. Ona je znala da je podjednako lijepa i privlačna i za Mitraneance, kao i za muške pripadnike svoje rase — ali nije bilo ni titraj a nekog osjećaja u tim praznim crtama lica niti bilo kakvog zastoja u besciljnom pomicanju nemirne glave. A onda jedan razdraženi stražar odvuče zatvorenika do njegovih drugova.

— Hajdemo odavde — zamoli Jeril. — Ne želim više gledati ovo. Zašto si me uopće doveo ovamo? — Posljednja misao bila je puna prijekora.

Eris se počne udaljavati velikim skokovima preko travnatog obronka tako da ona nije mogla držati korak s njim, ali dok je odlazio njegov um poslao joj je poruku. Misli su mu još uvijek bile blage premda je bol ispod njih sezao preduboko da bi ostao skriven.

— Želio sam da svatko, čak i ti, vidi što smo morali učiniti da dobijemo Rat. Možda ih sada više neće biti, bar za našeg života.

Čekao ju je na prijevoju brda, ugrijan mahnitom žestinom penjanja. Bujica zatvorenika nalazila se sada daleko ispod njih, tako da nisu mogli razabrati pojedinosti njenog mukotrpnog napredovanja.

Jeril je čučnula pokraj Erisa i počela brstiti rijetko raslinje prognano iz plodne doline. Polako se oporavljala od šoka.

— Ali što će biti s njima? — upita poslije nekoliko trenutaka budući da joj iz glave još nije izlazilo sjećanje na onog divnog, bezumnog diva odvedenog u zarobljeništvo koje nikada neće shvatiti.

— Naučit ćemo ih da jedu — reče Eris. — U dolini ima hrane za pola godine, a poslije ćemo ih potjerati dalje. To će umanjiti naše vlastite zalihe, no imamo moralnu obavezu prema njima, tako stoji u mirovnom ugovoru.

— Nikad se neće moći izliječiti?

— Ne. Mozgovi su im potpuno uništeni. Ostat će ovakvi sve do smrti.

Nastupila je duga stanka, Jeril se radoznalo zagledala negdje preko brda, sve dok joj se pogled nije zaustavio na blagom valovitom gibanju uz rub oceana. Jedva je uspjela razabrati kroz procjep u brdima, udaljenu liniju plavetnila koja je označavala more — zagonetno, neprelazno more. Njegova plava boja uskoro će potamnijeti kada nestane žestokog sjaja bijelog sunca i na nebu ostane

samo crveni disk — tisućama puta veći ali mnogo slabije svjetlosti u odnosu na svog bijelog parnjaka.

— Pretpostavljam da smo morali to uraditi — reče Jeril konačno. Razmišljala je gotovo za sebe, ali je ipak pustila da joj dovoljno misli isklizne kako bi ih Eris uhvatio.

— Vidjela si ih — odgovori on kratko. — Bili su i veći i jači od nas. Unatoč tome što nas je bilo više, bila je to pat pozicija; na kraju mislim da bi oni ipak pobijedili. Postupivši ovako, spasili smo tisuće od smrti... ili osakaćenja.

Gorčina mu je ponovo ispunila misli i Jeril se nije usuđivala da ga pogleda. Nije otkrivao što taji u središtu svijesti, ali ona je znala da razmišlja o smrskanom patrljku slonovače na svom čelu. Rat se, osim pri samom kraju, vodio pomoću samo dva oružja — razorno oštrim kopitima malih, gotovo beskorisnih prednjih šapa, i rogom koji je stršio iz glave. Jednim od njih Eris se više nikada neće moći boriti i odatle je izviralo mnogo one gorke surovosti koju je katkad pokazivao čak i prema onima koji su ga voljeli.

Eris je nekoga očigledno čekao, ali Jeril nije mogla pretpostaviti tko bi to mogao biti. Znala je da je bolje da ga ne .uznemirava dok je u takvom stanju, tako da je ostala bez riječi uz njega, dok su im se sjenke stopile pružajući se daleko preko vrha brijega.

Jeril i Eris su potjecali od rase koja je na lutriji prirode prošla sretnije od mnogih drugih — ali ujedno izgubila jedan jod glavnih zgoditaka. Imali su snažna tijela i jake mozgove i živjeli u svijetu umjerene klime i plodnih dolina. Prema ljudskim mjerilima bili su čudni, ali ne i odvratni. Njihovo tijelo prekriveno glatkim krznom završavalo se jednim ogromnim zadnjim udom koji im je omogućavao da prave skokove duge deset metara. Dva prednja uda bila su mnogo manja i služila su samo za podupiranje i pričvršćivanje. Završavala su oštrim kopitima koja su mogla biti smrtonosno oružje u borbi, ali osim toga nisu imala neku korisnu namjenu.

Atelenici su kao i njihovi rođaci Mitraneanci, posjedovali mentalne sposobnosti koje su im omogućile da razviju vrlo složenu matematiku i filozofiju; međutim fizički svijet je bio potpuno izvan njihove kontrole. Kuće, alatljike, odjeća — predmeti za upotrebu svake vrste — bili su im potpuno nepoznati. Rasama koje posjeduju ruke, pipke ili neka druga sredstva za rukovanje, njihova kultura izgledala bi krajnje ograničena; ipak, zahvaljujući prilagodljivosti njihovog uma i snage razmišljanja, samo su rijetko uviđali ove nedostatke i nisu mogli zamisliti drukčiji način života. Za nijh je bilo prirodno da lutaju u velikim stadima preko plodnih ravnica, zaustavljajući se na mjestima gdje je hrana bila obilna i nastavljajući dalje kada bi je iscrpili. Taj nomadski način života ostavljao je dovoljno slobodnog vremena za filozofiju pa čak i za neke umjetnosti. Njihove telepatske moći ih još

nisu lišile glasovnog načina komuniciranja i oni su razvili vrlo složenu vokalnu muziku i još složeniju koreografiju. Ali najviše su se ponosili dometima svojih misli; tisućama pokoljenja ponirali su umovima kroz tajanstvena i beskrajna prostranstva metafizike. O fizici, međutim, kao i o svim znanostima o materiji, nisu znali ništa — čak ni da postoje.

— Netko dolazi — reče Jeril odjednom. — Tko je to? Eris se nije udostojio niti da podigne pogled, ali se u njegovom odgovoru osjetila izvjesna napetost.

— To je Aretenon. Pristao sam da se sretnemo ovdje.

— Tako mi je drago zbog toga. Bili ste dobri prijatelji nekada. Rastužilo me je kad ste se posvađali.

Eris počne kopitom kopati zemlju kao što je uvijek činio kada je zbunjen ili ljut.

— Razbjesnio sam se kada me ostavio za vrijeme pete bitke u Ravnici. Naravno, tada nisam znao zašto je morao otići.

Jeril raširi oči u iznenadnom čuđenju, shvativši što je bilo posrijedi.

— Želiš reći da je on imao neke veze s Ludilom i načinom na koji je Rat završen?

— Da. Samo je nekolicina znala o umu više od njega. Ne znam kakvu je ulogu igrao, ali mora da je ona bila izuzetno važna. Pretpostavljam da nam nikada neće moći reći nešto više o tome.

Još uvijek znatno udaljen od njih, Aretenon se velikim cik-cak skokovima počne penjati uz brdo. Nekoliko trenutaka kasnije bio je već tu, i nagonski je sagnuo glavu da dotakne rog s Erisom, što je bio uobičajeni način pozdravljanja. Tada je zastao, užasno zbunjen; nastala je nelagodna stanka, koja je potrajala sve dok je Jeril nije. prekinula s nekoliko kurtoaznih primjedbi.

Konačno je progovorio i Eris, a Jeril je odahnula kada je u njegovom glasu osjetila očito zadovoljstvo što je ponovo sreo prijatelja, prvi put od njihovog srditog razilaženja na vrhuncu Rata. Još je više vremena proteklo od kada ga je ona posljednji put vidjela i bila je zapanjena promjenama na njemu. Bio je znatno mlađi od Erisa — međutim, po njegovu izgledu nitko to ne bi pretpostavio. Neke od njegovih ranije zlatnih dlaka, potamnjele su od starosti i Eris je s dozom svog starog humora primijetio da ga uskoro neće moći razlikovati od nekog Mitraneanca.

Aretenon se osmjehnu.

— To je bilo korisno u proteklih nekoliko tjedana. Pravo sam prošao kroz njihovu zemlju, pomažući da se sakupe zalutali. Kao što se može očekivati, tamo nismo mnogo omiljeni. Da su znali tko sam, ne vjerujem da bih se vratio živ, bilo primirje ili ne.

— Ti u stvari nisi odgovoran za Ludilo, zar ne? — upita ga Jeril, nesposobna da obuzda radoznalost.

— Za trenutak joj se javio osjećaj da se oko Aretenonovog uma stvorio debeli, obrambeni sloj magle, štiteći sve njegove misli od vanjskog svijeta. Tada je uslijedio odgovor, čudno prigušen, i na izvjestan način udaljen, što je bilo vrlo rijetko u telepatskim kontaktima.

— Ne. Ja ne snosim najveću odgovornost. Ali postojala su samo dva čovjeka iznad mene.

— Naravno — reče pomalo mrzovoljno Eris — ja sam samo običan vojnik i ne razumijem se u te stvari. Ali volio bih da znam kako vam je to samo uspjelo? Razumije se — dodao je — ni Jeril ni ja nikome nećemo pričati o tome.

Ponovo je izgledalo da se neki veo spustio preko Aretenonovih misli. A onda se podigao, ponovo posve lagano.

— Malo je toga što smijem reći. Kao što znaš, Erise, oduvijek sam se zanimao za mozak i njegovo funkcioniranje. Sjećaš li se onih igara kojih smo se obično igrali kada sam pokušavao otkriti tvoje misli, a ti si činio sve da me spriječiš U tome? I kako sam nekada izvlačio podatke i protiv tvoje volje?

— Još uvijek mislim — reče Eris —da ne bi mogao to uraditi nekom strancu i da sam ja ipak nesvjesno surađivao.

— To je bilo točno tada, ali sada više nije. Dokaz leži dolje u dolini.

Pokazao je prema posljednjim zaostalim Mitraneancima koje su okruživali stražari. Tamna rijeka zarobljenika gotovo je prošla i uskoro će se ulaz u dolinu zatvoriti.

— Kad sam odrastao — nastavio je Aretenon — provodio sam sve više i više vremena ispitujući puteve uma i pokušavajući otkriti zašto neki od nas mogu tako lako dijeliti misli, a drugi to nikada ne uspijevaju, već moraju uvijek ostati izolirani i usamljeni, prisiljeni da komuniciraju isključivo glasom ili pokretima. Uskoro su me potpuno opčinili ti rijetki, potpuno rastrojeni mozgovi u tim bićima koja kao da još nisu dostizala razinu djeteta. Kad je Rat počeo, morao sam prekinuti ta proučavanja. Kao što znaš, pozvali su me jednoga dana za vrijeme pete bitke. Čak i sada nisam potpuno siguran tko je odgovoran za to. Odveden sam u neko mjesto vrlo daleko odavde, gdje sam pronašao malu grupu mislilaca od kojih sam neke od ranije poznavao. Plan je bio jednostavan... i izvanredan. Još od nastanka naše vrste znamo da dva ili tri mozga, udruženi, mogu kontrolirati jedan, ako on na to pristane, na način na koji sam ja kontrolirao tebe! Mi od davnina koristimo tu moć pri liječenju bolesti. Sada smo, međutim, odlučili da to iskoristimo za razaranje... No, postojale su dvije velike poteškoće. Jedna je bila vezana za ono neobično ograničenje naših normalnih telepatskih sposobnosti; osim u rijetkim slučajevima, u stanju smo da na daljinu kontaktiramo samo s osobama koje od ranije poznajemo,

dok je kontakt sa strancima moguć samo iz neposredne blizine. Drugi, još veći problem bila je potreba za zbrojenom snagom mnogo umova, a nikad ranije nije bilo moguće povezati više od dva ili tri mozga. Način na koji smo to ostvarili predstavlja našu najveću tajnu; kao i sve slične stvari, izgleda lako kada je već učinjeno. Kada smo jednom počeli raditi na tome, ispalo je znatno jednostavnije nego što smo očekivali. Dva mozga su više nego dvostruko snažnija od jednog, sa tri, ta razlika je već vrlo izrazita. Ovaj matematički odnos vrlo je zanimljiv. Znate kako se povećava broj kombinacija na koji se mogu rasporediti elementi neke grupe porastom ukupnog broja elemenata te grupe? E pa, sličan odnos vrijedi i u našem slučaju. I tako smo na kraju dobili naš Koncentrirani Mozak. U početku je bio vrlo nestabilan i mogli smo ga održati samo nekoliko sekundi. To još uvijek zahtijeva ogroman napor naših mentalnih sposobnosti; čak i sada stvar možemo održati samo... pa, taman onoliko koliko je potrebno... Svi ti eksperimenti držani su, naravno, u najvećoj tajnosti. Jer, ako smo mi mogli to uraditi, znači da su mogli i Mitraneanci, jer su njihovi mozgovi podjednako valjani kao i naši. Imali smo izvjestan broj zarobljenih Mitraneanaca koji su nam u tu svrhu poslužili kao pokusni kunići.

Za trenutak se činilo da je veo koji je skrivao unutrašnjost Aretenonove svijesti zatreperio i rasplinuo se; ali onda je on ponovo zadobio samokontrolu.

— To je bio najteži dio. Već je dovoljno strašno poslati Ludilo u udaljenu zemlju, ali je neopisivo stravičnije kad vlastitim očima gledate učinke svog rada. Kad smo usavršili tehniku svog djelovanja, odlučili smo da izvedemo prvi daljinski pokus. Naša žrtva bila je osoba vrlo dobro poznata jednom od naših zatvorenika, čijim smo mozgom već ovladali, pa prema tome udaljenost između nas nije predstavljala nikakvu prepreku. Pokus je uspio, a dakako nitko nije ni slutio da smo mi odgovorni... Ništa više nismo poduzeli sve dok se nismo uvjerili kako će naš napad biti tako silovit da će predstavljati i kraj Rata. U umovima zarobljenika tako smo precizno identificirali izvjestan broj njihovih prijatelja i rođaka da smo ih lako mogli dosegnuti i uništiti. Kako je koji mozak padao pod našim napadom, predavao nam je znanje o drugima, pa je tako naša snaga stalno rasla. No, da smo birali samo muškarce mogli smo učiniti mnogo veću štetu.

— Je li to uistinu bilo milosrđe? — upita Jeril ogorčeno.

— Možda i nije; ali bit će zapamćeno kao okolnost koja nam ide u prilog. Prekinuli smo čim je neprijatelj zatražio mir i, budući da smo jedini znali što se dogodilo, otišli smo u njihovu zemlju da, koliko možemo, uklonimo štetu koju smo počinili. Ali malo što smo mogli uraditi.

Nastupila je duga tišma. Dolina je sada bila pusta, a bijelo sunce je

zašlo. Hladan vjetar puhao je preko brda, odlazeći tamo gdje ga nitko nije mogao pratiti, preko praznog i neprelaznog mora. Konačno, Eris prekine šutnju, ali misli su mu tek poput šapata stigle do Aretenonove svijesti.

— Nisi došao ovamo da mi pričaš o tome, zar ne? Htio si mi reći još nešto. — Bila je to prije tvrdnja nego pitanje.

— Da — odgovori Aretenon. — Imam poruku za tebe... Poruku koja će te obradovati. Šalje je Terodimus.

— Terodimus! Mislio sam...

— Mislio si da je mrtav, ili još gore, da je izdajnik. Nije ni jedno od toga, iako je živio na neprijateljskom teritoriju posljednjih dvadeset godina. Mitraneanci su se prema njemu odnosili kao i mi, pružajući mu sve što mu ju potrebno. Shvaćali su kakav mozak ima i nisu ga dirali čak ni za vrijeme Rata. Sada te želi ponovo vidjeti.

Ma što da je Eris osjetio na vijest o svom starom učitelju, to nije pokazao ni jednom kretnjom. Možda se u mislima vratio u mladost prisjetivši se koliko je veliki bio udio Terodimusa u oblikovanju i razvijanju njegove svijesti; on je u tom pogledu učinio više nego bilo tko drugi. Ali Erisove misli bile su nedostupne ne samo za Aretenona, nego i za Jeril.

— Što je radio sve to vrijeme? — upitao je Eris na kraju. — I zašto sada želi da me vidi?

— To je duga i zapetljana priča — reče Aretenon — ali Terodimus je došao do otkrića jednako vrijednog kao i naše; u stvari ono može imati čak i veće značenje.

— Otkrića? Kakvog otkrića?

Aretenon je zastao, zamišljeno gledajući duž doline. Stražari su se vraćali, ostavivši dolje samo nekoliko ljudi, koji su bili u stanju da izađu na kraj sa svakim zalutalim zarobljenikom.

— Poznaješ našu povijest koliko i ja, Erise — reče Aretenon najzad. — Bilo nam je potrebno, smatramo, otprilike milijun pokoljenja da dostignemo sadašnji nivo razvoja, a to je užasno mnogo vremena! Gotovo sav napredak postigli smo zahvaljujući telepatskim moćima; bez njih bismo bili tek neznatno različiti od svih životinja koje tako zbunjujuće nalikuju na nas. Ponosni smo na našu filozofiju i matematiku, na našu muziku i ples, ali da li si ikada pomislio, Erise, da možda postoje drugi pravci kulturnog razvitka o kojima nismo nikada ni sanjali? Da osim mentalne sile na svijetu možda postoje i neke druge?

— Ne shvaćam na što ciljaš — reče Eris ravnodušno.

— Teško je objasniti i ja to neću ni pokušavati; samo ću ti reći ovo: da li shaćaš koliko je žalosno slaba naša kontrola vanjskog svijeta i koliko su zaista beskorisni ovi naši udovi? Ne, ne možeš shvatiti jer nisi vidio ono što ja jesam. Ali možda će ti ovo pomoći da shvatiš. —

Aretenonove misli najednom se prebaciše u molsku ljestvicu. — Sjećam se da sam jednom išao uz obronak obrastao prekrasnim i čudno složenim cvijećem. Želio sam pogledati kakvi su iznutra, pa sam pokušao otvoriti jedan, učvrstivši ga između kopita i sklanjajući latice zubima. Pokušavao sam ponovo i ponovo... i razočarao se. Na kraju sam, gotovo lud od bijesa, zgazio sve to cvijeće u prašini.

Jeril je otkrila zbunjenost u Erisovoj svijesti, ali također je vidjela da je zainteresiran i radoznao da sazna više.

— I ja sam iskusio tu vrstu osjećaja — priznade on. — Ali što se tu može? Na kraju krajeva, da li je to doista toliko važno? Postoji toliko stvari na ovom svijetu koje nisu onakve kakve bismo mi voljeli da budu.

Aretenon se osmjehne.

— Sve je to točno. Ali Terodimus je ustanovio da se tu ipak nešto može postići. Da li ćeš poći da ga vidiš?

— Do njega je daleko?

— Oko dvadeset dana odavde i morat ćemo prijeći preko rijeka.

Jeril je osjetila da se Eris malo naježio. Atelenci mrze vodu, a za to imaju dobar i sasvim dovoljan razlog: kosti su im .preteške za plivanje tako da bi se brzo udavili.

— To je neprijateljski teritorij; neće im baš biti milo da me vide.

— Oni te poštuju i možda je dobro da ti pođeš tamo: bio bi to lijep prijateljski čin.

— Ali ja sam potreban i ovdje.

— Imaš moju riječ da ništa što radiš ovdje nije tako važno kao poruka koju Terodimus ima za tebe... i za cijeli svijet. Eris je za trenutak obavio velom svoje misli, a zatim ih je na kratko otkrio.

— Razmislit ću o tome — reče on.

Bilo je iznenađujuće kako je, za vrijeme tako dugog puta, Aretenon uspio da im otkrije tako malo stvari. S vremena na vrijeme, Eris je nasrtao na taj obrambeni bedem njegove svijesti poluozbiljnim napadima, ali su oni uvijek bili odbijeni vješto i lako. O krajnjem oružju koje je okončalo Rat nije htio ništa reći, ali Eris je znao da se oni koji su ga skovali još nisu rasformirali i da se i dalje nalaze u svom skrovištu.

Iako nije htio pričati o prošlosti, Aretenon je često govorio o budućnosti, sa zebnjom svojstvenom onima koji su sudjelovali u njenom oblikovanju, ali nisu sigurni da su postupali ispravno. Kao i mnoge pripadnike njegove rase, i njega je proganjalo ono što je uradio i ponekad ga je obuzimao osjećaj krivnje. Često je pravio primjedbe koje su Erisa tada dovodile u nedoumicu, ali kojih će se očito sve življe sjećati u godinama koje dolaze.

— Došli smo do prekretnice u našoj povijesti, Erise. Sile koje smo otkrili uskoro će otkriti i Mitraneanci, a drugi Rat značit će razaranje

za sve. Cijelog života radio sam na tome da povećam naše znanje o mozgu, ali sada se pitam da li sam donio išta novo svijetu koji je suviše snažan i suviše opasan da bismo mogli s njime izaći na kraj. No, sada je prekasno da se vratimo natrag; prije ili kasnije naša kultura bi došla do one točke i otkrila ono što smo mi otkrili... To je užasna dilema: a postoji samo jedno rješenje. Ne možemo se vratiti, a ako produžimo naprijed možda nas čeka kataklizma. Zato moramo promijeniti samu prirodu naše civilizacije i raskinuti potpuno s onih milijun pokoljenja iza nas. Nisi u stanju zamisliti kako se to može izvesti; ni ja za to nisam bio kadar, sve dok nisam sreo Terodimusa i čuo njegov san... Mozak je divna stvar, Erise, ali on sam je nemoćan u svijetu materije. Mi znamo silno umnožiti snagu naših umova: u stanju smo, možda, riješiti najveće probleme matematike koji su nas zbunjivali godinama. Ali ni jedan od naših izoliranih mozgova, čak ni grupni mozak koji smo sada stvorili, ne može ni malčice promijeniti činjenicu koja je u toku cijele povijesti, dovodila nas i Mitraneance u sukob: to da su zalihe hrane nepokretne, a naša stanovništva nisu.

Jeril ih je gledala, ne sudjelujući u njihovim mislima dok su raspravljali. Razgovori su uglavnom vođeni dok su brstili travu, jer su i oni, kao i svi aktivni preživači, morali znatan dio dana provoditi u traženju hrane. Srećom, zemlja kroz koju su prolazili bila je izuzetno plodna — u stvari, njena plodnost bila je jedna od posljedica Rata. Eris je, što je Jeril bilo vrlo drago da vidi, ponovo polako postajao onaj stari. Osjećaj razočaranosti i gorčine koji je već toliko mjeseci ispunjavao njegovu svijest, još nije nestao, ali nije ga više onako potpuno prožimao kao ranije.

Napustili su otvorenu ravnicu 22. dana puta. Dugo su putovali kroz zemlju Mitraneanaca, ali nekoliko bivših neprijatelja koje su vidjeli bili su više radoznali nego neprijateljski raspoloženi. Sada su se približavali kraju travnatog terena iza kojeg se prostirala šuma, puna svih onih iskonskih užasa.

— Samo jedan mesožder živi u ovom području — ponovo ih je uvjeravao Aretenon — i ne predstavlja nikakvu opasnost za nas troje. Proći ćemo kroz drveće za dan i noć.

— Noć u šumi — promuca Jeril napola skamenjena od same pomisli na taj užas.

Aretenon je očito bio malo postiđen.

— Nisam želio da to spomenem ranije — ispriča se on — ali tu stvarno nema opasnosti. Sam sam prošao nekoliko puta. Najzad ni jedno od velikih proždrljivih čudovišta iz pradavnih vremena više ne postoji, a neće biti ni posve mračno, čak ni u šumi. Crveno sunce će i dalje biti na nebu.

Jeril je još uvijek pomalo drhtala. Potjecala je od vrste koja je, već tisuće pokoljenja, živjela u visokim brdima i na otvorenim ravnicama,

oslanjajući se na svoju brzinu kada je trebalo pobjeći od opasnosti. Pomisao na kretanje između drveća, pri crvenom sumraku lišenom svjetlosti bijelog sunca, ispunjavala ju je panikom. Od njih troje jedino je Aretenon imao rog kojim se mogao boriti. (Nije bio ni približno tako dugačak i oštar, pomisli Jeril, kao Erisov nekada.)

Još uvijek nije bila ni malo zadovoljna, premda su proveli potpuno miran dan krećući se kroz šumu. Jedine životinje koje su sreli bila su tanka, dugorepa stvorenja koja su se nevjerojatnom brzinom penjala i spuštala niz stabla, brbljajući ljutito dok su neznani gosti prolazili. Bilo je zabavno gledati ih, ali Jeril ipak nije mislila da će šuma i po noći ostati tako zanimljiva.

Njen strah nije bio bez osnova. Kada je jarka svjetlost bijelog sunca nestala iza krošnji, a grimizne sjenke koje je stvarao crveni div spustile se posvuda, činilo se da je promjena zahvatila čitav svijet. Iznenadna tišina slegla se na šumu — tišina naglo prekinuta udaljenim cviljenjem prema kojem se njih troje nagonski okrenulo, opomenuti atavističkim krikom koji im se zaorio u svijesti.

— Što je to bilo? — promuca Jeril.

Aretenon je brzo disao, ali njegov odgovor bio je sasvim spokojan.

— Nije. važno — rekao je. — Bilo je to daleko odavde. Ne znam što je.

Jeril je znala da je lagao. Smjenjivali su se na straži i duga noć je polako prolazila. S vremena na vrijeme ružni snovi bi budili Jeril i ona bi se odjednom našla u košmarnoj stvarnosti stranog, iskrivljenog drveća, prijeteći okupljenog oko nje. Jednom je, dok je bila na straži, čula šum teškog tijela koje se kreće među drvećem, vrlo daleko — ali ono nije prišlo bliže, pa nije budila ostale. Konačno, dugo očekivani sjaj bijelog sunca počeo je ispunjavati nebo i dan je ponovo svanuo. Aretenonu je, mislila je Jeril, laknulo vjerojatno više nego što se pretvarao. Izgledao je kao dijete dok se, po jutarnjoj svjetlosti, motao unaokolo, povremeno brsteći sočno lišće s grana koje su se nadnosile odozgo.

— Pred nama je puta još samo pola dana — rekao je veselo. — Izaći ćemo iz šume do podneva.

Postojao je neki varljivi prizvuk u njegovim mislima koji je zbunjivao Jeril. Izgledalo je kao da Aretenon čuva još neku tajnu od njih i Jeril se pitala koje će još prepreke morati savladati. Saznala je to oko podneva kada im se na putu prepriječila velika rijeka, tekući sporo ispred njih, kao da joj se ne žuri sresti more.

Eris je s izvjesnom ljutnjom promatrao rijeku, mjereći je s praktične strane.

— Preširoka je da je ovdje pregazimo. Morat ćemo dugo ići uzvodno prije nego je uspijemo prijeći.

Aretenon se osmjehne.

— Naprotiv — reče veselo — ići ćemo nizvodno. Eris i Jeril pogledaše ga zaprepašteno.

— Zar si poludio? — uzvikne Eris.

— Ubrzo ćeš vidjeti. Ne moramo još ići daleko. Prevalio si već toliki put. Možeš mi vjerovati i za preostali komad.

Rijeka se polako širila i postajala sve dublja i dublja. Ako ju je i ranije bilo nemoguće prijeći, sada je to izgledalo dvostruko teže. Ponekad, Eris je znao, čovjek naiđe na potok preko kojeg je palo neko drvo; premda je to riskantno, deblo može poslužiti kao most. Ali rijeka je šira od mnogo stabala i nikako se nije sužavala.

— Gotovo smo stigli — reče. Aretenon konačno. — Prepoznao sam mjesto. Trebalo bi da svakog trenutka netko izađe iz one šume. Pokazao je rogom prema drveću na suprotnoj strani obale, i gotovo istodobno tri prilike izbiše izgustiša na obalu. Dvoje od njih, Jeril je vidjela, bili su Atelenci; treća je bila Mitraneanac.

Išli su prema velikom drvetu, koje je stajalo uz sam rub vode, ali Jeril nije obraćala pažnju na to jer je bila zaokupljena prilikama na drugoj obali, pitajući se što namjeravaju. Tako se i dogodilo da je, kada se Erisovo zaprepaštenje kao prasak groma prolomilo u njenoj svijesti, bila previše zbunjena da bi mogla odmah otkriti uzrok tome. A onda se okrenula prema drvetu i ugledala ono što je i Eris vidio.

Za neke umove i vrste nema običnije i prirodnije stvari od debelog užeta omotanog oko stabla i zategnutog preko površine rijeke do drveta na suprotnoj obali. Ipak, strah od nepoznatog obuzeo je i Jeril i Erisa; u prvom trenutku užasa Jeril je pomislila da se to neka ogromna zmija pojavljuje iz vode. Ubrzo je uvidjela da posrijedi nije ništa živo, ali strah je ostao u njoj i dalje jer to je bio prvi umjetni predmet kojeg je ikada vidjela.

— Ne razmišljaj o tome što je ovo, ili kako je stavljeno ovdje — posavjetova je Aretenon. — Prevest će te preko i to je sada jedino važno. Pogledaj: netko upravo prelazi ovamo!

Jedna od prilika spustila se u vodu i počela pomoću svojih udova da se kreće duž užeta. Kada je prišla bliže — bila je to Mitraneanka — Jeril je vidjela da nosi drugo, znatno manje uže, vezano u omču oko gornjeg dijela svog tijela.

Vještinom koja je ukazivala na dugu izvježbanost nepoznata je završila svoj put preko zategnutog užeta i posve izašla iz rijeke. Činilo se da poznaje Aretenona, ali Jeril joj nije uspjela uhvatiti misli.

— Ja mogu prijeći bez ićije pomoći — rekao je Aretenon — ali pokazat ću vam lakši način.

Navukao je omču preko ramena i, kliznuvši u vodu, prebacio svoje udove preko zategnutog užeta. Trenutak kasnije, dvije prilike na suprotnoj obali počele su ga velikom brzinom vući k sebi, da bi mu se, poslije mnogo preživljenog straha, tamo pridružili Eris i Jeril.

Nije to bio most kakav bi se očekivao od pripadnika vrste sposobne da bez po muke barata proračunima najsloženijeg luka od armiranog betona — da im je samo mogućnost jedne takve građevine ikada pala na pamet. Ali most je služio svrsi, a kada je jednom bio izgrađen mogli su ga upotrebljavati lako i koliko su htjeli.

Kada je jednom bio izgrađen. — Ali — tko ga je izgradio?

Kada su im se mokri vodiči ponovo pridružili, Aretenon je upozorio svoje prijatelje:

— Bojim se da ćete doživjeti mnogo velikih iznenađenja dok ste ovdje. Vidjet ćete vrlo čudne stvari, ali kada ih budete shvatili, prestat će vas zbunjivati. Zapravo, uskoro ćete ih prihvatiti kao nešto posve obično.

Jedan od stranaca, čije misli ni Eris ni Jeril nisu mogli primiti, saopći mu neku poruku.

— Terodimus nas čeka — reče Aretenon. — Vrlo je nestrpljiv da te vidi.

— Pokušavao sam uspostaviti vezu s njim — požali se Eris. — Ali bez uspjeha.

Aretenon kao da se našao u maloj neprilici.

— Vidjet ćeš da se promijenio — rekao je. — Uostalom, niste se vidjeli toliko godina. Možda će biti potrebno da prođe neko vrijeme prije nego što budeš mogao ponovo uspostaviti pun kontakt s njim.

Put kojim su išli krivudao je kroz šumu, a s njega su se, mjestimice, u raznim pravcima odvajale čudne i uske staze. Terodimus se, pomislio je Eris, zaista promijenio čim je svoje stalno boravište preselio među drveće. Sada se put proširio u veliku, polukružnu čistinu duž čijeg se promjera dizala niska litica. U njenom podnožju nalazilo se nekoliko tamnijih jama različitih veličina — očigledno, otvori spilja.

Bio je to prvi put da Jeril i Eris uopće ulaze u neku spilju, i nisu se baš mnogo radovali tom doživljaju. Odahnuli su kada im je Aretenon rekao da pričekaju ispred ulaza i sam produžio prema zbunjujućem žutom svjetlu koje je bljeskalo u unutrašnjosti. Trenutak kasnije maglovite uspomene počele su pulsirati u Erisovoj svijesti i on je odjednom shvatio da njegov stari učitelj dolazi, iako još nije mogao potpuno dokučiti njegove misli.

Nešto se pomaklo u mraku i Terodimus je izašao na svjetlost dana. Vidjevši ga, Jeril je vrisnula i zarila glavu u Erisovu grivu; ali on je stajao postojano premda je drhtao kao nikada ranije pred bitku. Terodimus je blistao veličanstvenošću kao ni jedan predstavnik njegove vrste od početka povijesti. Oko vrata mu je visjela ogrlica svjetlucavih predmeta, koji su hvatali i u mnoštvo boja odbijali sunčeve zrake, dok mu je tijelo bilo prekriveno ogrtačem od debelog šarenog materijala koji je blago šuškao dok se kretao. Rog mu,

međutim, više nije bio žućkast poput slonovače; neka čarolija pretvorila ga je u najdivniji grimiz što ga je Jeril ikada vidjela.

Terodimus je za trenutak nepokretno stajao, očigledno uživajući u njihovom zaprepaštenju. A onda mu gromki smijeh odjeknu u njihovim umovima, dok se propeo na zadnji ud. Šarena odjeća šuškavo je pala na zemlju, a kada je zabacio glavu svjetlucava ogrlica je odletjela, u luku sličnom dugi, do jednog kuta spilje. Ali grimizni rog ostao je nepromijenjen.

Erisu se činilo da stoji na rubu ogromnog ponora sa čije mu druge strane Terodimus daje neke znakove. Njihove misli su se borile da stvore most, ali nisu mogle uspostaviti vezu. Dijelio ih je bezdan od gotovo polovine životnog vijeka i mnogih bitaka, od mnoštva nezajedničkih iskustava — Terodimusove godine provedene u ovoj stranoj zemlji, zatim njegovo vezivanje za Jeril i uspomene na njihovu izgubljenu djecu. Iako su stajali licem u lice, udaljeni samo nekoliko koraka, njihove misli više se nisu mogle sresti.

Upotrijebivši svu snagu i vještinu svoga umijeća, Aretenon je tada učinio nešto s Erisovim umom čega se ovaj nikada nije uspio točno prisjetiti. Jedino je znao da je izgledalo kao da se godine vraćaju unatrag, da je on ponovo onaj željni, nestrpljivi učenik — i da može ponovo razgovarati s Terodimusom.

Bilo je čudno spavati pod zemljom, ali ipak manje neugodno nego provesti noć izložen neposrednim opasnostima šume. Dok je promatrala grimizne sjenke koje su postajale sve tamnije na ulazu u spilju, Jeril je pokušavala pribrati rastrojene misli. Razumjela je samo manji dio onoga što je izmijenjano između Terodimusa i Erisa, ali je znala da je bilo riječi o nekim nevjerojatnim stvarima. Oči su joj bile dovoljne da to dokažu; jer danas je vidjela mnoštvo stvari za koje ne postoje nazivi u njihovom jeziku.

Ne samo da je vidjela, nego je i čula. Kada su prolazili kraj jednog spiljskog grotla, iznutra su doprli neki ritmički, zujeći zvuči, različiti od onih koje proizvodi bilo koja životinja za koju je znala. To se stalno nastavljalo, bez ikakve stanke ili prekida, sve dok je mogla čuti, pa čak i sad taj ravnomjerni ritam nije napuštao njenu svijest. Aretenon je, vjerovala je, to također primijetio, ali stvar je primio bez ikakvog iznenađenja; Eris je bio previše zaokupljen Terodimusom.

Stari filozof im je ispričao vrlo malo, jer, kako je sam rekao, više voli da im pokaže svoje carstvo kada se dobro odmore i odspavaju. Gotovo cijeli razgovor bio je vezan za događaje iz njihove zemlje u toku proteklih pet godina, i Jeril se uskoro počela dosađivati. Zanimala ju je samo jedna stvar i za sve ostalo bila je potpuno slijepa. Bila je to prekrasna ogrlica od raznobojnih kristala koju je Terodimus nosio oko vrata. Što je to i kako je napravljeno ona nije mogla ni zamisliti, ali te stvari je nisu mučile. Dok je padala u san, uhvatila je

samu sebe kako neobavezno, ali i više nego ozbiljno razmišlja o tome kakvu bi senzaciju izazvala kada bi se vratila svom narodu s takvim blještećim čudom na svome krznu. Ogrlica bi na njoj izgledala mnogo bolje nego na starom Terodimusu.

Aretenon i Terodimus sačekali su ih u spilji ubrzo nakon svanuća. Filozof je uklonio svoje regalije koje je očigledno nosio samo da ostavi utisak na goste, a njegov rog povratio je svoju normalnu žutu boju. Bila je to jedina stvar za koju je Jeril mislila da je razumije, budući da je ranije već imala prilike vidjeti voće čiji sokovi mogu izazvati takve promjene boja.

Terodimus se smjestio na ulazu u spilju i počeo svoju priču bez ikakve pripreme, pa je Eris zaključio da je tu priču kazivao već mnogo puta ranijim posjetiocima.

— Došao sam na ovo mjesto otprilike pet godina pošto sam napustio našu zemlju. Kao što ti je poznato, oduvijek sam se zanimao za strane zemlje, a od Mitraneanaca sam čuo neke glasine koje su mi silno pobudile znatiželju. Kako sam došao do njihovih izvora to je duga priča, koja sada nije ni važna. Prešao sam rijeku mnogo dalje uzvodno, a bilo je ljeto i vodostaj je bio vrlo nizak. Postoji samo jedno mjesto gdje se može prijeći i to samo u sušnim godinama. Još više uzvodno rijeka se gubi u planinama, a ne vjerujem da postoji ikakav put kroz njih. Ovo je praktički otok, područje gotovo potpuno odsječeno od teritorija Mitraneanaca. No, iako je otok, ipak nije nenaseljen. Ljudi koji žive ovdje nazivaju sebe Filenima, a njihova kultura vrijedna je svake pažnje, potpuno različita od naše. Neke proizvode te kulture već si vidio. I sam znaš da postoji mnogo različitih vrsta na našem svijetu, a tek neznatan broj njih posjeduje neku vrstu inteligencije. Ali ogroman je bezdan između nas i ostalih stvorenja. Sve što znamo govori nam da smo mi jedini sposobni za apstraktno razmišljanje i složene logičke procese. Fileni su rasa mnogo mlađa od naše i predstavljaju sredinu između nas i drugih životinja. Žive na ovom prilično prostranom otoku samo nekoliko tisuća pokoljenja, ali tempo njihovog razvoja je mnogo brži od našeg. Oni ne posjeduju, niti razumiju našu telepatsku snagu, ali imaju nešto drugo na čemu im možemo stvarno pozavidjeti, nešto što je uvjetovalo cijelu njihovu civilizaciju i njen nevjerojatno brz razvoj.

Terodimus je zastao, a zatim se polako podigao.

— Pođite za mnom — rekao je. — Odvest ću vas da vidite Filene.

Poveo ih je natrag spiljama iz kojih su došli prethodne noći, zaustavivši se ispred ulaza iz kojeg je Jeril čula ono nepoznato ritmičko zujanje. Sada je bilo razgovjetnije i glasnije, i ona zapazi da se Eris trgnuo kao da je taj zvuk zapazio tek sad prvi put. Terodimus piskutavo fićukne, i odjednom zujanje je počelo slabiti, padajući oktavu za oktavom, dok konačno nije zamrlo u tišinu. Trenutak

kasnije iz polumraka se nešto počne pomaljati prema njima.

Bilo je to maleno stvorenje, jedva do polovine njihove visine i nije skakutalo, već je išlo uspravno na dva od četiri uda koji su izgledali vrlo tanki i nejaki. Na njegovoj loptastoj glavi dominirala su tri ogromna oka, međusobno posve razdvojena i sposobna da se nezavisno pokreću. Unatoč sve dobre volje, Jeril nije smatrala da je stvorenje posebno privlačno.

Onda Terodimus još jednom fićukne i stvorenje podiže svoje udove prema njima.

— Pogledajte dobro — reće Terodimus blagim glasom i dobit ćete odgovor na mnoga vaša pitanja.

Tek tada Jeril spazi da njegovi prednji udovi ne završavaju kopitima, u stvari, da ne završavaju oblikom svojstvenim svim životinjama koje je poznavala. Umjesto toga oni se razdvajaju u desetak tankih, savitljivih pipaka i dvije kukaste kandže

— Kreni prema njemu. Jeril — kazao joj je Terodimus. — On ima nešto za tebe.

Jeril se kolebljivo pomakla naprijed. Opazila je da je tijelo stvorenja bilo išarano trakama tamnog materijala za koje su bili pričvršćeni neprepoznatljivi predmeti. Ono je spustilo svoj prednjj ud na jednu od njih i pokrivač se otvorio, otkrivši šupljinu u kojoj je nešto svjetlucalo. Maleni pipci uhvatiše čudesnu kristalnu ogrlicu i kretnjom tako munjevitom i spretnom da ju je Jeril jedva uspjela pratiti, Filen se pomaknuo naprijed i zakvačio joj nisku oko vrata.

Terodimus je stišao lijeno zaprepaštenje i zahvalnost, ali njegov lukavi um bio je zadovoljan. Jeril će mu sada .biti saveznik u svemu što namjerava uraditi. Ali možda neće biti tako lako poljuljati Erisova osjećanja i u tom slučaju čista logika neće biti dovoljna. Njegov stari učenik toliko se promijenio, postao duboko vezan za prošlost, da Terodimus nije mogao biti siguran u uspjeh. Ipak, imao je plan koji je i takve teškoće mogao okrenuti u njegovu korist.

Fićuknuo je još jednom i Filen izvede čudno, valovito kretanje rukama, a zatim se izgubi u spilji. Nakon nekoliko trenutaka nepoznato zujanje oglasilo se još jednom iz tišine, ali Jerilina radoznalost sada je bila sasvim prigušena oduševljenjem zbog onog što je dobila.

— Ići ćemo kroz šumu — reće Terodimus — do najbliže nastambe. Fileni ne žive kao mi, na otvorenom. Zapravo, različiti su od nas gotovo u svakom pogledu. Čak se i bojim — dodao je žalosno — da su mnogo bolje prilagođeni i vjerujem da će jednoga dana biti i inteligentniji od nas. Ali prije svega dopustite da objasnim što sam naučio o njima, kako biste shvatili što dalje namjeravam uraditi. Mentalna evolucija neke rase uvjetovana je, čak potpuno određena, fizičkim faktorima koje ta vrsta tako reći bez izuzetaka uzima zdravo

za gotovo, kao dio prirodnog poretka stvari. Čudesne, osjetljive ruke Filena omogućile su im da ispitivanjem i pokusima ustanove činjenice za čije je otkriće čistim razmišljanjem drugoj inteligentnoj vrsti našeg planeta bilo potrebno tisuću puta duže razdoblje. Već u ranoj svojoj povijesti Fileni su izumjeli jednostavne alate. Zatim je došao red na tkanine, grnčariju i upotrebu vatre. Kada ih je Terodimus otkrio, već su bili napravili tokarski stroj i grnčarski kotač. Bili su na pragu ulaza u svoje prvo metalno doba, sa svim onim što ono uključuje.

Na intelektualnom području, napredak im je bio sporiji. Oni su bistri i vješti, ali bez sklonosti prema apstraktnom razmišljanju, a matematika im je posve empirijska. Znaju na primjer da je trokut, čije su strane u odnosu 3:4:5, pravokutan, ali ne naslućuju da je to samo poseban slučaj jednog znatno općenitijeg zakona. Znanje im je puno takvih uočljivih praznina koje oni, unatoč pomoći Terodimusa i nekoliko desetaka njegovih učenika, izgleda nisu žurili popuniti.

Terodimusa su obožavali i u toku cijela dva pokoljenja njihove kratkovječne vrste slušali su ga u svemu, opskrbljujući ga svim potrebnim proizvodima svog umijeća i praveći po njegovim uputama nove alate i sprave. Partnerstvo je bilo nevjerojatno uspješno, jer su se obje vrste odjednom oslobodile svojih okova. Velika vještina ruku i ogromna intelektualna snaga spojili su se u plodnu i možda na svijetu jedinstvenu zajednicu, .pa je i napredak, koji bi normalno zahtijevao tisućljeća, ostvaren za manje od deset godina.

Obistinilo se Aretenonovo obećanje, jer su Eris i Jeril vidjeli zaista mnoga čuda, ali ništa nisu mogli shvatiti sve dok jednom nisu vidjeli na djelu filenskog lončara, čije su ruke magičnom spretnošću prekrajale predmete iz prirode, darujući lijepe i korisne oblike. Ali ubrzo su čak i njihovi majušni gradovi i primitivne farme izgubile svoju zagonetnost i postale dio prirodnog poretka stvari.

Terodimus ih je pustio da se nagledaju sve dok nisu proučili svaki detalj te ranije nepoznate profinjene kulture kamenog doba. Budući da za drukčije nisu znali, ništa neobično nisu našli ni u tome kako jedan filenski lončar — koji je inače jedva znao brojiti do deset — oblikuje niz složenih algebarskih površina, po uputstvima mladog mitraneanskog matematičara. Kao i svi pripadnici njegove vrste, i Eris je imao ogromnu moć stvaranja vizije, ali je ipak odmah shvatio koliko bi lakša bila geometrija kada bi se mogao stvarno v i d j e t i oblik o kojem se razmišlja. Iz tih korijena (premda on to nije mogao ni naslutiti) jednoga dana će niknuti i ideja o pisanom jeziku.

Jeril je iznad svega zapanjivao prizor sitnih filenskih žena koje su tkale na primitivnim razbojima. Mogla je satima sjediti i gledati leteće čunke, žaleći što ih ne može i sama upotrebljavati. Kada se jednom vidi kako se to radi izgleda tako jasno i jednostavno — ali ipak je sasvim iznad moći nezgrapnih, beskorisnih udova pripadnika njenog

naroda.

Počeli su gajiti veliku naklonost prema Filenima, koji su izgledali željni da im ugađaju i bili patetično ponosni na sve svoje rukotvorne vještine. U tom novom i neobičnom ambijentu, susrećući svježa čuda svakog dana, izgledalo je da se Eris oporavlja od nekih ožiljaka koje je Rat ostavio na njegovom umu. No, Jeril je dobro znala da tu postoji još mnogo štete koju bi trebalo otkloniti. Ponekad, prije nego što bi ih Eris uspio sakriti, ona bi nabasavala na sirove, ljute; rane u dubini njegovog uma; u takvim trenucima uvijek bi je obuzimala zebnja da će mnoge od njih — kao slomljeni patrljak njegovog roga — zauvijek ostati nezaliječene. Eris je mrzio Rat, a način na koji se završio još ga je silno uznemiravao. Osim toga, Jeril je znala, bio je opsjednut strahom da može izbiti ponovo.

O tim problemima često je razgovarala s Terodimusom, kojem je sada postala vrlo draga. Ona još nije potpuno shvatila zašto ih je doveo ovamo, kao ni što on i njegovi sljedbenici namjeravaju učiniti. Terodimus se nije mnogo trudio da im objasni svoje namjere, jer je želio da Jeril i Eris sami izvuku zaključke koliko budu mogli. Ali napokon, pet dana nakon njihovog dolaska; on ih je pozvao u svoju spilju.

— Sada ste vidjeli — počeo je — većinu stvari koje vam možemo pokazati ovdje. Znate za što su sve Fileni sposobni i možda ste i sami razmišljali koliko će i naš život biti obogaćen kada jednom budemo mogli koristiti proizvode njihove vještine. To su bila i moja prva razmišljanja kada sam došao ovamo, prije toliko mnogo godina. Bila je to očigledna, premda i naivna zamisao, ali vodila je jednoj mnogo većoj. Kada sam počeo upoznavati Filene i otkrio kako brzo napreduju njihovi umovi, shvatio sam od kakve je boljke naša rasa oduvijek patila. Počeo sam se pitati koliko bismo dalje mi odmakli da imamo filensku kontrolu fizičkog svijeta. To nije pitanje pukih pogodnosti ili sposobnosti da se naprave divne stvari, kao ta tvoja ogrlica, Jeril, već nešto mnogo, mnogo dublje. Posrijedi je bitna razlika između znanja i neznanja, između moći i nemoći. Razvili smo naše umove, i oni će ostati ovakvi sve dok ne odemo još dalje. Kao što ti je Aretenon rekao, sada smo dospjeli u opasnost koja prijeti čitavoj našoj vrsti. Nalazimo se pod prijetnjom svemoćnog oružja protiv kojeg nema obrane. Rješenje je, posve doslovno, u rukama Filena. Moramo iskoristiti njihovu vještinu da izmijenimo svoj svijet i tako uklonimo uzroke svih ratova. Moramo se vratiti na početak i ponovo udariti temelje svojoj kulturi. To neće biti samo naša kultura, jer ćemo je dijeliti s Filenima. Oni će biti ruke, a mi mozgovi. Da, sanjario sam o svijetu kakav će onda biti, poslije mnogo godina, kada se čak i čuda koja vidite ovdje uokolo budu smatrala za dječje igračke! Ali nema mnogo filozofa, a potreban mi je dokaz snažniji od snova. Nije isključeno, doduše, da

sam ga već našao, iako još ne mogu biti siguran... Pozvao sam te ovdje, Erise, dijelom zato što sam želio da obnovim naše staro prijateljstvo, ali i dijelom zato jer će tvoja riječ sada imati mnogo veći utjecaj od moje. Ti si heroj, za svoj narod, a Mitraneanci će te također slušati. Želim da se vratiš i povedeš sa sobom nekoliko Filena, koji bi ponijeli svoje rukotvorine. Pokaži ih svome narodu i zatraži da pošalju mladiće da nam pomognu ovdje u radu.

Nastupila je tišina tokom koje Jeril nije mogla naslutiti nikakav nagovještaj u Erisovim mislima. A onda on upita neodlučno:

— Ali ja još ne shvaćam. Stvari koje Fileni prave vrlo su lijepe, a neke od njih nam mogu i koristiti. Ali kako nas one mogu promijeniti tako duboko kao što ti, izgleda, misliš?

Terodimus uzdahnu. Eris nije mogao shvatiti prelazak sadašnjosti u budućnost koja će nastupiti. Nije shvatio, kao što Terodimus jest, obećanje koje leži s one strane užurbanih ruku i alata Filena — taj prvi slabašni nagovještaj strojeva. Možda nikada neće shvatiti, ali ipak ga je još mogao uvjeriti u to.

Obavivši velom svoje dublje misli, Terodimus nastavi:

— Možda su neke od ovih stvari doista igračke, Erise, ali mogu biti mnogo moćnije no što misliš. Znam da ćeš se nerado rastati od Jeril... Ili možda ipak pronađem način da te uvjerim.

Eris je bio skeptičan i Jeril je vidjela da je loše raspoložen.

— Čisto sumnjam u to — reče.

— Pa, mogu pokušati. — Terodimus je fićuknuo i jedan Filen se popne, trčeći. Uslijedila je kratka izmjena riječi.

— Hoćeš li poći sa mnom Erise? Potrajat će neko vrijeme.

Eris krene za njim, a ostali, na Terodimusov zahtjev, ostaše. Napustili su prostranu spilju i krenuli prema nizu manjih koje su Fileni koristili za svoje različite zanate.

Čudno zujanje resko je odjekivalo u Erisovim ušima, ali u prvi tren on nije mogao vidjeti odakle dopire, jer je svjetlost petrolejki bila suviše slabašna za njegove oči.

Tada je razabrao jednog Filena pognutog nad drvenim stolom na kojem se nešto brzo vrtjelo; pogon je dobivalo remenom preko pedale koju je pritiskalo drugo maleno stvorenje. Vidio je lončare kako upotrebljavaju sličnu napravu, ali ovo je bilo drukčije: oblikovalo je drvo, ne glinu, a prsti lončara bili su zamijenjeni oštrim metalnim nožem, s kojeg se izvijala dugačka traka strugotine, praveći čudesne spirale. Fileni, koji nisu voljeli jaku svjetlost, svojim su velikim očima odlično vidjeli u mraku, ali Erisu je bilo potrebno neko vrijeme da bi otkrio što se zapravo događa. Shvatio je to u trenu, iznenada.

— Aretenone — reče Jeril, kad su ih ostali napustili — zašto Fileni rade sve te stvari za nas? Sigurno je da su sasvim sretni i ovakvi kakvi su.

Pitanje je, pomisli Aretenon, tipično za Jeril i Eris ga nikada ne bi postavio.

— Uradit će sve što Terodimus kaže — odgovori — ali je mnogo toga u čemu i mi njima možemo pomoći. Kad svoje umove budemo okrenuli i njihovim problemima, vidjet ćemo kako da ih riješimo na način koji njima možda nikada ne bi pao na pamet. Vrlo su željni znanja, a mi već sad možemo unaprijediti njihovu kulturu. Oni su i psihički vrlo nejaki. Iako nemamo njihovu vještinu, snaga koju posjedujemo rješava zadatke kakve oni ne mogu ni pokušati rješavati.

Odlutali su do riječne obale i zastali za trenutak, promatrajući kako voda lijeno teče prema moru. Tada se Jeril okrenula da pođe uzvodno, ali Aretenon je zaustavi.

— Terodimus još ne želi da pođemo onuda — objasni. — To je samo još jedna od njegovh malih tajni, nikada nije volio otkrivati svoje zamisli dok nisu potpuno skovane.

Pomalo uvrijeđeno, ali očigledno radoznala, Jeril se poslušno vrati. Krenut će tim putem ponovo, svakako, kad ne bude nikoga u blizini — pomisli.

Bilo je vrlo mirno ovdje na toplom suncu, među barama što zrače toplinu uhvaćenu kroz drveće. Jeril je gotovo nadvladala strah od šume. iako je znala da nikad neće biti posve sigurna ovdje.

Aretenon je izgledao vrlo zamišljen i Jeril je znala da želi nešto reći, pa sad pribire misli. Počeo je govoriti onako slobodno kako to mogu dvije osobe koje se vole, ali nemaju nikakvu međusobnu ljubavnu vezu.

— Vrlo je teško, Jeril — počeo je — okrenuti leđa životnom djelu. Nekada sam vjerovao da će se ogromna nova sila koju smo otkrili moći upotrijebiti bez opasnosti, ali sada zasigurno znam da je to nemoguće, u najmanju ruku za mnogo godina. Terodimus je imao pravo, ne možemo ići dalje samo uz pomoć naših mozgova. Kultura nam je, s jedne strane, beznadna, iako ne mislim da je to naša krivica. Mi ne možemo riješiti osnovni problem mira i rata bez sposobnosti upravljanja fizičkim svijetom kakvu imaju Fileni i koju ćemo, nadamo se posuditi od njih. Možda će ovdje biti i drugih velikih pothvata za naše umove koji će nam pomoći da zaboravimo ono čega ćemo se morati odreći. Konačno ćemo biti kadri učiti i od same prirode. Koja je razlika između vatre i vode, između drva i stijene? Što su sunca i što su ti milijuna slabašnih svijetlih točaka što se vide na nebu kad oba sunca zađu? Možda odgovor na sve to leži na kraju novog puta kojim moramo putovati.

— Zastao je za trenutak, a onda nastavio:

— Novo znanje, nova mudrost, u carstvu o kakvom nikada nismo sanjali. To nas može odmamiti od opasnosti s kojima smo bili suočeni, jer sigurno je da ništa što možemo naučiti od prirode neće biti tako

velika prijetnja kao opasnost što smo je našli u vlastitim umovima.

Tok Aretenonovih misli bio je iznenada prekinut i on reče:

— Mislim da te Eris želi vidjeti.

Jeril se upita zašto Eris nije njoj poslao poruku; također ju je zbunio prizvuk radosti u Aretenonovim mislima — ili je to možda bilo nešto drugo?

Nije bilo nikakvog znaka od Erisa kada su se približili spiljama, ali on ih je ipak čekao i doskakutao na svjetlo prije nego su stigli do ulaza. Jeril se toga časa ote nehotičan krik i ona ustuknu korak-dva kada je njen mužjak pošao prema njoj.

Jer Eris je ponovo bio čitav. Nestalo je smrskanog patrljka na njegovom čelu; bio je zamijenjen novim, svjetlucavim rogom, ne manje divnim od onog što ga je izgubio.

U zakašnjeloj gesti pozdravljanja Eris dodirne rog s Aretenonovim, a onda velikim radosnim skokovima odjuri u šumu — ali ne prije no što mu je um susreo Jerilin na način koji nije bio primjenjen još od onih dana prije Rata.

— Pusti ga neka ide — reče Terodimus blago — sada želi biti sam. Kad se vrati, mislim da ćeš ga naći sasvim drukčijeg. — Malo se nasmije. — Fileni su pametni, zar ne? Možda će sada Eris više cijeniti njihove »igračke«... Znam da sam nestrpljiv ali star sam, a želim vidjeti kako promjene počinju za moga života. Zato i započinjem toliko planova u nadi da će jedan, na kraju, uspjeti. Ali ovo je plan u kojeg imam najviše povjerenja.

Za trenutak se izgubio u mislima. Nitko od tisuća pripadnika njegove vrste nije potpuno mogao shvatiti njegovu viziju. Čak i Eris, iako je sada vjerovao u nju, činio je to više srcem nego umom. Možda je Aretenon — blistavi, sposobni Aretenon, tako očajnički obuzet željom da uništi sile koje je donio na svijet — možda je on letimično nazirao stvarnost. Ali njegov um bio je najnedokučiviji, osim kad je on želio da bude drukčije.

— Znate isto tako dobro kao i ja — nastavio je Terodimus, dok su šetali uzvodno — da naši ratovi imaju samo jedan uzrok, a to je hrana. I mi i Mitraneanci zarobljeni smo na ovom našem kontinentu ograničenih zaliha i ništa ne možemo učiniti da ih povećamo. Nad nama se neprekidno nadvija avet gladovanja, i unatoč cijeloj toj našoj toliko hvaljenoj inteligenciji, tu ništa ne možemo učiniti. O da, možemo probiti nekakve kanale za navodnjavanje našim prednjim kopitama, ali koliko bi to slaba pomoć bila. Fileni su, međutim, otrili kako se gaje usjevi koji mnogostruko povećavaju plodnost zemlje. Vjerujem da i mi možemo. učiniti isto, kada jednom prilagodimo njegove alate našoj upotrebi. To nam je prvi i najvažniji zadatak, ali ne i onaj u koji sam uložio cijelog sebe. Krajnje je rješenje našeg problema, Erise, da otkrijemo nova, još nedirnuta, područja na koja se

naš narod može nastaniti. Osmjehnuo se na opće zaprepašćenje koje je izazvao.

— Ne, nemojte misliti da sam poludio. Takve zemlje postoje, u to sam siguran. Jednom, sam stajao na rubu oceana i promatrao veliko jato ptica kako s pučine leti na kopno. Vidio sam ih i da odlijeću u tom pravcu, što mi je jasno stavilo do znanja da idu u neku drugu zemlju i pratio sam ih svojim mislima.

— Čak i ako je tvoja teorija točna, što vjerojatno jest — reče Eris — od kakve je to koristi za nas? — Pokazao je na rijeku što teče kraj njih. — Mi tonemo u vodu, a ne možeš načiniti uže da nas zadrži... — Iznenada, misli mu se rastočiše u košmarnom kaosu ideja.

Terodimus se osmjehnu.

— Pogodio si. dakle, što želim učiniti. Pa, sada možeš vidjeti da li si imao pravo.

Došli šu do ravnog dijela obale na kojem je skupina Filena užurbano radila pod nadzorom nekoliko Terodimusovih pomoćnika. Na samoj obali rijeke bila je neka nepoznata stvar koja je, zapazio je Eris, bila napravljena od mnogo stabala spojenih konopcima;

Promatrali su očarano kako organizirani metež polako dostiže vrhunac. Slijedilo je veliko vučenje i guranje, i splav se nespretno, uz snažan pljusak, našla u vodi. Kapljice su jedva prestale padati unaokolo kada je mladi Mitraneanac skočio s obale i počeo veselo plesati po deblima, pri čemu su ova zatezala konopce kojima su bila pričvršćena uz obalu, kao da ih žele prekinuti i uputiti se niz rijeku sve do mora. Trenutak kasnije pridružili, su mu se i drugi, radujući se svojoj novoj pobjedi nad prirodnim silama. A mali Filehi su stajali i strpljivo promatrali s obale dok su se njihovi gospodari očito lijepo zabavljali.

Nastalo je sveopće veselje zbog prizora koji nitko nije želio propustiti, premda je među prisutnima tek nekoliko njih shvatilo da su na velikoj prekretnici povijesti. Samo je Terodimus stajao malo izdvojen od ostalih, zadubljen u misli. Ova primitivna splav, on je znao, bila je samo početak. Morat će ga iskušavati duž rijeke, pa onda uz obale oceana. Rad će potrajati godinama, i on vjerojatno nikada neće vidjeti kako se prvi putnici vraćaju iz te bajoslovne zemlje čije je postojanje i dalje samo puka pretpostavka. Ali ono što je on započeo, drugi će završiti.

Na nebu je jato ptica prelijetalo šumu. Terodimus ih je gledao, zavideći im na slobodi da se po želji kreću nad kopnom i morem. .On je za svoju vrstu počeo osvajanje vode, ali mogućnost da će jednog dana i nebo biti njegovo ležala je čak i izvan njegove mašte.

*

Aretenon, Jeril i ostali iz ekspedicije već su prešli rijeku kad se Eris oprostio od Terodimusa. Ovaj put su prešli, a da ih ni jedna kapljica

vode nije dodirnula, jer je splav spuštena nizvodno, tako da je korisno poslužila kao skela. Novi i prilično usavršeni model već je bio u izgradnji čim je postalo žalosno jasno da prototip nije baš za plovidbu morem. Prve teškoće su graditelji brzo premostili — iako su morali raditi alatima iz kamenog doba — budući da su lako mogli izaći na kraj s matematičkim proračunima metacentra, plovnosti i više hidrodinamike.

— Tvoj zadatak neće biti jednostavan — reče Terodimus — jer ne možeš pokazati narodu sve ono što si vidio ovdje. Prvo se moraš zadovoljiti time da posiješ sjeme, da pobudiš zanimanje i radoznalost, prvenstveno među mladima koji će doći da ovdje nauče više. Možda ćeš sresti i protivnike, što ih očekujem. Ali svaki put kad se budeš vraćao nama moći ćemo ti pokazati nove stvari koje će pojačati tvoje argumente.

Dodirnuli su rogove, a onda je Eris otišao, ponijevši sa sobom znanje koje će promijeniti svijet — u početku posve polagano, a onda sve brže i brže. Kad prepreka jednom bude pala i kad Mitraneanci i Atelenci budu dobili jednostavne alatljike koje mogu pričvrstiti za svoje prednje udove i upotrebljavati ih sami,, napredak će biti mnogo brži. Ali za sada se u svemu moraju osloniti na Filene, kojih je, na žalost, bilo vrlo malo.

Terodimus je bio vrlo zadovoljan. Samo ga je jedna stvar razočarala, jer on se nadao da će Eris, koji mu je uvijek bio najomiljeniji, moći biti i njegov nasljednik. Eris, koji se sad vraća svojim ljudima, nije više opsjednut sobom i onako gorak, jer sad ima zadatak i nadu za budućnost. Ali nije imao jasnu, dalekosežnu viziju koja je tu bila neophodna; zato će nasljednik biti Aretenon, koji mora nastaviti ono što je on počeo. Tu pomoći nije bilo i nije imalo mnogo smisla dalje razmišljati o tome Terodimus je bio vrlo star, ali znao je da će sretati Erisa još mnogo puta na ovom mjestu pokraj rijeke, kod ulaza u svoju zemlju.

*

Skele više nije bilo, i premda je Eris očekivao da će ugledati most, ipak je zastao zadivljen pred prizorom ogromnog raspona koji se lagano njihao na povjetarcu. Njegova izvedba nije bila baš na visini projekta — dobar dio matematičkih proračuna bio je posvećen visećoj paraboličkoj konstrukciji — ali to je ipak bio dotad najveći graditeljski korak u povijesti. Napravljen uglavnom od drveta i konopaca, most je svojim oblikom bio predznak metalnih kolosa što će tek doći.

Eris je zastao na sredini. Mogao je vidjeti dim koji se dizao iz brodogradilišta okrenutog prema oceanu i kroz koje je samo mogao nazrijeti jarbole novih brodova izgrađenih za priobalnu trgovinu. A ne tako davno je, prilikom prvog prelaska rijeke, morao biti prevučen preko, koprcajući se na užetu.

Aretenon ih je čekao na drugoj obali. Sada se kretao prilično sporije, ali oči su mu još svijetlile staračkom, neobuzdanom inteligencijom. Srdačno je pozdravio Erisa.

— Drago mi je što si baš sada došao. Stigao si u pravi trenutak.

— Brodovi su se vratili?

— Uskoro će; pojavili su se prije jednog sata na obzorju. Bit će ovdje svakog trenutka, i na kraju, nakon svih tih godina, saznat ćemo istinu. Samo ako...

Misli mu izbljedješe, ali Eris je mogao nastaviti njihov tok. Došli su do velike kamene piramide pod kojom je Terodimus počivao — Terodimus, čiji je um stajao iza svega što su vidjeli, ali koji nikada neće saznati da li se san u koji je polagao najveće nade obistinio ili nije.

S oceana je dolazila oluja i oni su pohitali duž novog puta koji je vodio uz rijeku. Mali čamci, kakve Eris nije ranije viđao, povremeno su prolazili kraj njih; brodićima su upravljali Atelenci ili Mitraneanci, koji su za prednje udove remenima pričvrstili drvena vesla. Erisu je uvijek godilo da vidi novu pobjedu, novo oslobođenje svog naroda od prastarih okova. Ipak, ponekad su ga podsjećali na djecu koja su se iznenada našla u čudesnom novom svijetu, punom uzbudljivih i zanimljivih stvari koje valja uraditi, bez obzira na to da li će biti upotrebljene korisno ili ne. U svakom slučaju, sve što je obećavalo da može od njegove vrste stvoriti dobre mornare bilo je više nego korisno. Za posljednjih deset godina Eris je otkrio da čista inteligencija ponekad nije dovoljna; postojala je vještina koja se ne može postići nikakvim mentalnim naporom. Iako je njegov narod sasvim pobijedio strah od vode, još su bili potpuno nesposobni za ocean, pa su stoga Fileni postali prvi navigatori na svijetu.

Jeril se nervozno okrenula kada se prvi tresak groma dokotrljao s pučine. Još je nosila ogrlicu koju joj je Terodimus jednom davno poklonio; ali to ni na koji način nije bio jedini ukras što ga je sad imala.

— Nadam se da će brodovi biti sigurni — reče nestrpljivo.

— Nema mnogo vjetra, a oni bi morali podnijeti mnogo gore oluje od ove — počne je uvjeravati Aretenon dok su ulazili u njegovu spilju. Eris i Jeril su se osvrtali sa zanimanjem da vide kakva su nova čuda Fileni napravili za vrijeme njihovog odsustva; ali ako su i postojala neka, ona su kao i obično bila sakrivena i takva će ostati sve dok Aretenon ne bude spreman da ih pokaže. On je i dalje bio ljubitelj tih djetinjastih, malih iznenađenja i tajni.

Za vrijeme sastanka vladala je atmosfera izvjesne odsutnosti koja bi mogla zbuniti neupućenog promatrača. Dok je Eris pričao o svim promjenama u vanjskom svijetu, o uspjesima novih filenskih naprava i o stalnom porastu poljoprivrede među svojim ljudima, Aretenon je

slušao samo polovinom svoga uma. Njegove misli i misli njegovih prijatelja bile su daleko na moru, srećući se s dolazećim brodovima koji možda donose najveće vijesti što, ih je njihov svijet ikada primio.

Kada je Eris završio svoj izvještaj, Aretenon se digao i počeo nemirno šetati po spilji:

— Uradio si bolje nego li smo se smjeli nadati u početku. Na kraju više neće biti ratova za ovo pokoljenje, a zalihe hrane premašuju potrebe stanovništva, prvi put u povijesti, zahvaljujući našoj novoj poljoprivrednoj tehnici.

Aretenon je bacio pogled na namještaj u svojoj prostoriji, s naporom se prisjećajući činjenice da bi mu u vrijeme njegove mladosti sve ovo što vidi izgledalo nemoguće ili čak beznačajno. Tada nisu postojali ni najobičniji alati, bar ne u znanju njegovih sunarodnjaka. Sada su tu brodovi, mostovi i kuće — a sve je to samo početak.

— Ja sam zadovoljan — reče. — Skrenuli smo, kao što je bilo u planu, cijeli tok naše kulture, odvraćajući ga od opasnosti koje su mu prijetile. Moći koje su izazvale ludilo uskoro će biti zaboravljene; samo nekolicina nas još zna za njih, a mi ćemo ponijeti tu tajnu sa sobom. Možda će naši potomci, ako ih ponovo otkriju, biti dovoljno mudri da ih pravilno upotrijebe. Ali mi smo otkrili toliko novih čuda da će možda proći tisuću pokoljenja prije negoli ponovo zavirimo u vlastite umove i počnemo se baviti silama sakrivenim u njima.

Ulaz u spilju bio je obasjan iznenadnim blijeskom. Oluja se približavala, no ipak je još bila miljama daleko. Iz olovnog neba počela je velikim, ljutitim kapljicama pljuštati kiša.

— Dok čekamo brodove — reče Aretenon prilično naglo — dođite u slijedeću spilju da pogledate neke nove stvari koje niste imali prilike vidjeti u vrijeme prošlog posjeta.

Bila je to čudna zbirka. Jedna uz drugu, na istoj klupi, stajale su alatke koje su u drugim kulturama bile razdvojene tisućama godina. Kameno doba je prošlo; bronca i željezo su došli, a već su napravljeni i prvi grubi instrumenti za eksperimente što pomiču barijeru nepoznatog. Primitivna retorta govorila je o počecima kemije, a uz nju su se nalazile prve leće koje je svijet vidio — čekajući da skine veo s neslućenih svjetova beskrajno malog i beskrajno velikog.

Oluja je bila nad njima kada je Aretenon završio objašnjenje tih novih čudesa. S vremena na vrijeme bacao bi nervozan pogled na ulaz u spilju, kao da čeka glasnika iz luke, ali ulaz je ostao prazan, narušen jedino povremenim treskom gromova.

— Pokazao sam vam sve značajno — reče — ali ovdje je i nešto što vas može zabaviti dok čekate. Kao što sam rekao, slao sam ekspedicije da svuda sakupljaju i sortiraju sve stijene koje nađu, u nadi da ću tako otkriti korisne minerale. Jedna od njih donijela je ovo.

Ugasio je svjetla i u spilji je zavladao potpuni mrak.

— Potrajat će neko vrijeme prije negoli vaše oči postanu dovoljno osjetljive da ga vide —upozori ih Aretenon. — Samo gledajte tamo, u onaj kut.

Eris uperi oči u mrak. U početku nije mogao vidjeti ništa; tada, polako, neko iskričavo, plavo svjetlo posta jedva vidljivo. Bilo je toliko nejasno i neuhvatljivo da nije mogao fiksirati pogled na njega i on se automatski pomakne naprijed.

— Ja ne bih prilazio bliže — posavjetova ga Aretenon. —Izgleda kao običan mineral, ali Fileni koji su ga pronašli i donijeli zadobili su neke čudne opekotine od nošenja, premda je sasvim hladan kada se dodirne. Jednog dana saznat ćemo njegovu tajnu, premda ne smatram da je posrijedi nešto stvarno važno.

Ogromna traka blještave munje raskoli nebo, i za trenutak odbijeni bljesak osvijetli spilju, pribadajući neobične zvijezde za zidove. U istom trenutku jedan Filen se pojavi na ulazu i pozva Aretenona piskutavim, kriještavim glasom. Aretenon ispusti snažan uzvik likovanja, kao što je možda neki njegov davni predak učinio u kakvoj prastaroj bitki u polju, a onda mu misao kao pucanj odjeknu u Erisovom umu.

— Zemlja! Pronašli su zemlju, cijeli novi kontinent koji čeka na nas!

Eris je osjećao kako likovanje i pobjeda kuljaju iz njega kao što voda izbija iz izvora. Sada jasno ispred njih u budućnosti leži novi, slavni put kojim će njihova djeca putovati, savladavajući svijet i njegove tajne kao što su to i oni činili. Terodimusova vizija se na kraju ostvarila i sad je svijetlila pred njegovim očima.

Posegnuo je prema Jeril da bi i ona mogla podijeliti njegovu radost — i pronašao je kraj sebe. Nagnuvši joj se u mraku, osjetio je kako ona još gleda unutrašnjost spilje, kao da uopće nije čula divne vijesti i kao da nije u stanju odvojiti oči od zagonetnog sjaja.

Iz noći je doprla tutnjava zakašnjelog groma koji kao da se utrkivao nebom. Eris osjeti da Jeril drhti kraj njega, i posla joj svoje misli da je umiri.

— Ne dopusti da te tutnjave zaplaši — reče on blago. — Što tu ima što te sada može uplašiti?

— Ne znam — odgovori Jeril. — Plašim se, ali ne od grmljavine. O, Erise, uradili smo divnu stvar, i željela bih da Terodimus može biti ovdje da to vidi. Ali kamo sve to vodi... ovaj naš novi put?

I tada se iz prošlosti pojaviše riječi koje je Aretenon jednom izgovorio i koje joj više nisu dale mira. Sjećala se njihove šetnje duž rijeke, odavno, kad joj je pričao o svojim nadama i upitao se: »Sigurno je da što god možemo naučiti od prirode neće biti tako velika prijetnja kao opasnost koju sme našli u vlastitim umovima«. Sada je izgledalo kao da joj se te riječi rugaju i bacaju sjenu na zlatnu budućnost; ali

zašto, to nije mogla znati.

Vjerojatno jedini u svemiru, njen je narod stigao do drugog raskrižja — a da nikada nije prošao prvo. Sada moraju ići duž puta koji su pronašli, i moraju se suočiti s izazovom koji leži na njegovom kraju — izazovom od kojeg, ovoga puta, ne mogu pobjeći.

U tami, slabašni plamen umirućeg atoma gorio je postojano u stijeni. I još će gorjeti tamo, jedva malo slabije, kada tijela Jeril i Erisa budu već stoljećima samo prah i pepeo. Bit će tek malo bljeđi kada civilizacija čije su temelje oni podigli na kraju otkrije njegovu tajnu.

Boris Rudenko:
Zakon sohranjenija
Preveo Ivan Paprika

Čudo

Ventilator je zujao čas višim, čas nižim tonom, baš kao kakva velika dosadna muha. Svi su ostali zvuci, barem se tako činilo, oslabjeli od sparine, teškom se mukom probijali širom otvoren prozor te odmah, čim bi se probili, ostali bez snage i pali ravno pod.

Polako i tiho kao dašak pomakla se kvaka na vratima. Tako pažljivo i oprezno ulaze samo ljudi koji su nešto krivi, varalice, početnici i iskusni lukavci.

Petunin se nasmiješio toj svojoj misli.

Visok, mršav posjetitelj prilično je nespretno pokušao prikriti svoju zbunjenost. Ne, tako ne izgledaju ni varalice ni prepredenjaci... Ili možda ipak?

— Zdravstvujte — reče došljak — dopustite da vam se predstavim. Garencev.

— Zdravstvujte — odgovori Petunin — očekivao sam vas. Uđite.

Posjetitelj sjede na stolac što mu ga je ponudio šef kabineta i položi sebi na koljena pogolemu torbu za spise.

— Dakle, izvolite. Slušam vas — reče Petunin na kraju, promatrajući ispod oka posjetitelja.

— Želio sam se s sastati zbog razloga koji se meni čini izvanredno važnim — poče Garencev dodirnuvši uzgred svoje naočale — Ovo što sam vam donio... odnosno sa čime sam došao k vama — ispravi se pažljivo — ne bismo mogli nazvati izumom, iako u tome ima i nekih crta koje idu u rod izuma. Jednostavno sam osjetio kako nemam pravo da sam, po svome nahođenju, raspolažem tim stvarima, da to tako nazovem.

Ponovo je nervozno dodirnuo naočale, pa sam po tome smjesta shvatio da je ta njegova kretnja nešto nesvjesno.

— Možda će vam se sve ovo što ćete čuti od mene činiti ne samo neočekivano nego i nevjerojatno... Molim vas da me svakako saslušate do kraja prije negoli zaključite bilo što.

»Izumitelj-manijak«, pomisli razočarano Petunin.

— Pripovijedajte vi samo, molim vas — reče naglas i pogleda na sat. Jedva primjetljivo no ipak tako da Garencev to zapazi...

Garencev je na to zastrugao nogama po podu. Ponovo je dodirnuo naočale i nastavio:

— Imam jednu sklonost, gotovo strast. Ali, prilično neobičnu. Gledajte, ja — sad zbunjeno obori oči i pocrveni — ja skupljam različite magijske formule, zaklinjanja i slično. Vrlo malo područje folklora. Bavim se time većinom za vrijeme godišnjeg odmora... Lutam po selima...

— Lijepo, lijepo — reče Petunin, po navici glumeći da ga to zanima.

— Jedna me stvar zainteresirala kao matematičara. Neka vrsta zadaće. Nešto kao geometrijski zadatak. Pronašao sam u jednom selu stari otrcani papirić. Tekst na njemu jedva se razabirao. A osim toga i rukopis je bio ružan. Ipak sam ga odgonetnuo. Posrijedi je bilo zazivanje bjesova i prisiljavanje na to da ti služe. Dakako, to o bjesovima, to je obična glupost... No ja sam se odmah dosjetio kako je posrijedi...

— Što je, dakle, posrijedi? — nezainteresirano upita Petunin i ponovo pogleda na sat.

— S duhovima, odnosno bjesovima to zaista nema nikakve veze, no ja sam već u ono vrijeme pomislio kako su možda posrijedi neke prirodne sile. Kako nekad njihovo postojanje i djelovanje nije bilo moguće objasniti, to su ih nazivali magičnima, mračnima, bjesovima, džinovima i slično. Ukratko, odjednom mi je palo na um kako su možda posrijedi neke sile koje se nalaze u nama samima. Takozvana psihička energija... Nama nije poznato na koji se način te sile mogu probuditi i pokrenuti, odnosno oživiti. A je li baš uvijek tako bilo svuda? Shvaćam da to zvuči prilično čudno, da ne kažem što gore, no ja sam se zainteresirao. Ispočetka jednostavno iz znatiželje. Sjetio sam se legendi o čudotvorcima, čarobnjacima, vještícama... Mitovi, bajke — nastavljao je Garencev. — Odlučio sam da sve to što sam spomenuo ocijenim s racionalnog gledišta. Je li, u načelu, moguće snagom same misli tvoriti to što mi nazivamo čudesima?

— Nipošto — reče nestrpljivo Petunin, no Garencev nije zapazio ili se pravio da nije zapazio kakvim je to tonom rekao Petunin.

— Pa nije potpuno tako — usprotivio se Garencev Petuninu. — Ja sam se oduševio, prekopao sve arhive koje sam mogao, pa čak i one folklornih skupina i, zamislite, našao štošta. Ne potpuno slično, ali principijelno jednako. Bio je posrijedi onaj geometrijski zadatak! Cijela je stvar u kombinaciji nekih predmeta. I još u koječemu, što ću vam odmah pokazati.

Sad Garencev otvori torbu i izvadi iz nje nekoliko predmeta: plosnate šesterokute od aluminija i blistave čelične kuglice.

— Znate, nešto tu nikako nisam mogao shvatiti. Nekakovu veoma važnu ulogu imala je kombinacija brojeva tri, pet i sedam. A svih je

predmeta zajedno osam, kako vidite. Sve se razmrsilo sasvim slučajno. No bila je to zagonetka da ti pamet stane. Valjalo je sastaviti tri i pet tako da se dobije sedam. Je li, vrlo zabavno?

On se zaista oduševio. Bilo je krajnje vrijeme da završi taj razgovor što se tako otegnuo. Ali, Petuninova je volja omekšala, valjda od velike omare, pa nije poduzeo ništa u tom smislu.

— Pokazalo se da je sve zajedno prilično jednostavno — nastavljao je Garencev slažući na stolu svoje predmete u neshvatljivu sliku;, odnosno crtež. — Ali, nikad ne bih pronašao rješenje da mi nije pomogao slučaj. Iznenada mi je pošlo sve za rukom. Stvari valja rasporediti tako da jedna kuglica ispada iz vidokruga. Eto, otprilike ovako... Shvaćate li? Vi to sa svoga mjesta ne možete vidjeti. Dođite i pogledajte. Pogledajte, odavde se ne vidi ova kuglica...

— Sve je to lijepo, samo ja ipak ne shvaćam zašto mi to sve zajedno pripovijedate? Oprostite, no moje je vrijeme veoma ograničeno ...

— Da, da — požuri Garencev — odmah ću završiti. Evo kad su predmeti ovako raspoređeni, valja ih ugledati sve, zajedno u isti tren. I za to je potreban određeni trening, no to više nije odviše složeno. Vjerujem da su sve to zajedno optimalni uvjeti da se oslobodi psihodinamička energija. Mogli bismo to nazvati parapsihologijom, telekinezom ili slično. Ukratko, pojavljuje se mogućnost da materijaliziramo misaone slike... Fizička strana toga procesa još mi nije potpuno jasna. Naime, po profesiji sam matematičar, no...

»No, sad bi zaista bilo dosta te gnjavaže«, pomisli Petunin i, ustavši od stola, reče strogo službenim glasom:

— Na žalost, sad moram ići na aerodrom da dočekam inozemnu delegaciju. Jednostavno, nemam vremena da vas danas saslušam dokraja...

A zatim je naglo zašutio i začuđeno digao obrve. Garencev je sjedio nepokretno, naklonivši se malo naprijed, i ukočenim pogledom zurio u svoje kuglice i šesterokute.

Petunin se nije stigao ni prestrašiti, kad se na poliranoj plohi stola pojavila šalica na tanjuriću, a u njoj tamnosmeđa tekućina iz koje se dizala para. Pokraj nje bila je žličica i šećer u papirnatoj aerodromskoj vrećici. U kabinetu je zamirisalo na svježe skuhanu crnu kavu.

— Što je to? —upita stisnuta grla Petunin. Zatim pruži pred sebe drhtavu ruku. Prsti dirnuše glatku površinu šalice i osjetiše toplinu.

— Kava — odgovori zbunjeno Garencev.

— Kako vi to radite? Je li to hipnoza?

— Ni govora. No, baš sam ja sposoban za hipnotizera! Jednostavno sam primijenio u praksi svoju metodu. To je samo mala demonstracija onoga što se sve može učiniti. Ukratko, materijalizacija misli. Ako sam vas prestrašio, molim da mi oprostite. No da to nisam učinio, ne biste

mi povjerovali. I ovako sam siguran kako ste o meni mislili da sam nekakav luđak. Jeste li?

Potiho se javila zujalica za unutrašnje veze.

— Aleksandre Vasiljeviču — progovori aparat glasom tajnice — traže vas iz ministarstva. Da vas spojim...

— Poslije, molim vas, poslije. Sad sam veoma zauzet... — Petunin se smiri i pogleda Garencova: — Dajte, izvedite još nešto... — Bilo što.

— Znate — obori glavu matematičar — mogu to, svakako. Ali... moram vam prije toga objasniti još i ono najglavnije...

— Molim, izvolite. Slušam vas — reče nestrpljivo Petunin.

Ovaj je put nestrpljivost bila sasvim druge vrsti nego maloprije.

— Cijeli se proces ne odvija jednostavno, bez ikakve opasnosti. Svako ovakvo »čudo«, nazovimo ga tako, izaziva i reakciju u sredini koja ga okružuje. I ta se reakcija pokazuje na vrlo različite načine. Svaki put drugačije. Možda se prilikom izvođenja tih čuda narušava zakon entropije, zbog čega se kao posljedica počinju odvijati nekakvi procesi koji na drugoj strani kompenziraju ono što je oduzeto odatle kod stvaranja čuda.

Uto oštar udarac vjetra zavitla zastorom. Po prozorskim okvirima zvonko udariše krupne kišne kapi. To je prilično začudilo Aleksandra Vasiljeviča Petunina. Prije samo pola sata nebo je bilo potpuno vedro i jasno. Stoga je ustao i zatvorio prozor. Ulicom su trčali ljudi iznenađeni jakim ljetnim pljuskom. Dva, tri puta zagrmjelo je i zatim se otvorile nebeske brane. Potamnjelo nebo raspasalo se na tisuće komada s urlikom gromova i zaslijepljujućim bljeskovima munja. Petunin s osjećajem olakšanja isključi ventilator:

— Što ste imali na umu kad ste govorili o kompenzaciji?

— Upravo ovo što vidite — reče tiho Garencev, okrenuvši glavu prema ulici.

— Govorite o kiši i vašoj šalici kave? To?

— Da — kimnu Garencev — to je međusobno povezano. Zbog toga sam i morao sve ispripovijedati upravo vama.

— Teško je u to povjerovati — reče zamišljeno Petunin. — No ipak ne teže nego i u ostalo što sam danas od vas čuo. Uostalom, ljetna kiša i nije nešto loše.

— Bilo bi dobro kad bi se sve ograničilo na kišu — zakima Garencev. — Ta rekao sam vam da reakcije na psihoenergetske procese nisu ni u kojem slučaju adekvatne. Mogu izravno ovisiti razmjerima pokusa. Kad sam, na primjer, materijalizirao kutiju šibica, naletio je desetminutni vjetar. I to je bilo sve. No jedne sam večeri materijalizirao pisaći pribor i snop papira. Tu je noć padala meteoritna kiša. Sjećate li se, pisalo je u novinama? Dosad sve prilično nevino. Meteoritna kiša čak je nešto lijepo. Ali posljednji put, unajmio sam naime vikendicu izvan grada, napravio sam na taj način gitaru za

stanodavkinog sina. Obećao sam, na svoju nesreću. Dakako, uz novu gitaru došao je i iznenadni uragan koji je iščupao iz zemlje i odnio tko zna kamo nedavno sagrađenu tranformatorsku kućicu. Sva sreća, još nije bila u pogonu. Zamislite što bi se tada dogodilo! Uglavnom, to je reakcija sredine izravno proporcionalna masi materijaliziranih objekata. U ovom našem slučaju šalica kave izazvala je samo običan ljetni pljusak.

Uostalom, pogledajte, kiša je već prestala. Zakon neuništivosti energije potvrđuje se još jedanput, iako malo čudno.

— A vi...

— Prekinuo sam zbog toga sve pokuse. Nisam imao pravo da riskiram. Uostalom, zacijelo se sjećate da se u arapskim bajkama prilikom pojavljivanja džinova i sličnih stvorova, odnosno pojava, uvijek postavljalo tradicionalno pitanje onomu tko bi ih izazvao: »Što želiš? Da sagradim dvorac ili srušim cio grad?« Po svoj prilici ta je formula imala prvobitno sasvim drugi smisao, tj. »sagradit ću dvorac, ali ću u ime energetske kompenzacije srušiti grad.«

— Recimo da je to tako. No ipak je potpuno nevjerojato! Šalica kave i — kiša!... Ne bi li to mogla biti potpuno slučajna podudarnost?

— Dobro — reče Garencov, skine naočale, zatrepta kratkovidno očima i ponovo stavi naočale na nos. — Pokazat ću vam još jedanput. Makar samo kutiju šibica. Ili ne. Radije običnu kemijsku olovku. Molim vas, gledajte na stol ispred sebe.

Garencev se ponovo poče polako njihati na stolcu, pripremajući se na to kakav će stav zauzeti, a zatim se ukoči u neudobnoj, nekoj, rekli bismo nezavršenoj pozi.

Aleksandar Vasiljevič nastojao je da ni okom ne trepne, ali ipak ne bi mogao reći u kojemu se trenutku pojavila pred njim na stolu kemijska olovka. Najobičnija i najjednostavnija kemijska olovka. U isti se tren razlijegao kratki zveket.

— Što je to bilo? — upita Petunin digavši glavu.

— Nemam pojma. — Garencev ustade sa stolca, priđe k prozoru i pažljivo pogleda. — Aha! — reče.— Dođite ovamo. Molim, izvolite...

Petunin ugleda u staklu ovalan otvor od kojega su se na sve strane širile sitne naprsline.

— Metak? — reče Petunin i nehotice se povuče u dubinu sobe. — To nije nj najmanje nalik na prirodan uzrok.

Garencev je već nešto tražio po podu.

— Ne, nije metak — reče, sagnu se, pokupi s poda malešan kamenčić i pokaza ga Petuninu. — Najobičniji meteorit. Pogledajte.

— Nevjerojatno — promrmlja PetuninKamičak je još bio topao. — Sva sreća što je uništeno samo staklo. — U tom se odjednom strese od iznenadne pomisli.

— Što se dogodilo? — upita iznenađeno Garencev.

*

»... Tako. Uspjelo je. Sve je složeno tako kako piše u bilježnici. A sad još samo moraš predočiti sebi ono što želiš. No to nije ništa. Nikakav problem. Kako da ga sebi ne predočiš, odnosno zamisliš, kad ga sanjaš noći i noći. Čitavo ti je vrijeme pred očima — sav se iskri i blista. Snažan, moćan i prelijep. Koliko konjskih snaga? Glupo pitanje. Nije to vjatka ni voshod ili tamo nekakva lambretta, nego čudo. Da, tako će mu biti ime. Jurit će ulicom kao vihor u crnoj kožnatoj bluzi i kacigi. Neka se Svjetlana ždere. Neka si grize i lakte i nokte, neću je ni pogledati. Uostalom, ipak ću je pogledati, ali ne odmah. Neka se muči i grize... Tako je. I, svakako, s prikolicom. Upadljivom, lakom, onakvom kakva je u propagandnom prospektu, s jarko žutom prugom na boku... Kao munja. Prava pravcata munja... Mama će svakako gnjaviti. Pitat će: otkud? Pa, kupio sam. Uštedio sam i kupio! Cio sam život štedio. Od prvog razreda. I što mi tko može. Da nisam ukrao? Razumljivo, nisam. Nikomu ništa nije nestalo, znači, nisam ukrao! Šupu ću morati preraditi... No, lako ćemo. I, zamislite, s prikolicom, pravom pravcatom prikolicom. Zamišljam ga, sav mi je pred očima. Zamislio sam ga baš onako kako je potrebno ...«

*

— Opasna je to stvar! — napomene Petunin i poče hodati amo-tamo po kabinetu lakim i gotovo nečujnim koracima. Prilično neočekivanima za njegovo krupno i debelo tijelo... — Veoma opasno. Zamislite, molim vas! Nekomu padne na um da tako nabavi novi hladionik. I on ga zaista i dobije, ali uz hladionik idu kao miraz poplava, uragan, tuča, erupcija vulkana ili kakav drugi vrag! Kad bi barem čovjek mogao prognozirati! Ali uopće ne mogu ni zamisliti kako bi bilo moguće predvidjeti posljedice kad nemamo najmanjeg pojma što su svemu tome uzroci. Čujte, Garencev, da to ipak nije hipnoza? Dajte, priznajte, vi ste zapravo hipnotizer sa smislom za humor. Našalili ste se i sad je dosta. Hajde, rashipnotizirajte me i smijmo se zajednički.

Pošto je to rekao, Petunin se vrati k stolu, oprezno podigne šalicu, srkne već ohlađenu kavu i namršti se.

— Dakle, tvrdite da po ovoj vašoj metodi može svaki čovjek napraviti čudo?

— Mislim da može, dakako, uz određeno uvježbavanje.

— Čujte, pa to je strašno, pa i više nego strašno, čak i užasno. A možda netko već uvježbava to, ha? Kad je sve tako jednostavno?

— Mislim da ne uvježbava — uljudno reče Garencev. — Uvježbavanje je jedno, a raspoređivanje predmeta pred sobom na stolu nešto sasvim drugo... Uostalom, rekao sam vam već u početku, meni je pomogao, tek slučaj.

— O tome i ja govorim. Ako se takav slučaj dogodio vama, zašto se

to isto ne bi dogodilo i nekome drugom?

— Gotovo nevjerojatno... Koliko je meni poznato, teorija vjerojatnosti...

— Ostavite se priče. Teorija vjerojatnosti? Riječ je o potencijalnoj mogućnosti analognih istraživanja, a ne o mogućnosti slučajne podudarnosti.

— Ni ja se sam ne bih nikad počeo zanimati za te stvari da mi nije pomogao niz slučajnosti — reče Garencev. — Pomislite, ko će se danas ići baviti bajkama? I još osim toga tratiti vrijeme na rješavanje zagonetaka koje nemaju nikakva smisla. Cijeli taj folklor zanima samo filologe, povjesničare, u najboljem slučaju, i nikoga više.

— No vi ste se ipak pozabavili tim zagonetkama?

Ponovo zazvoni telefon.

— Zauzet sam — viknuo je Petunin i vratio slušalicu na vilicu. — Recite mi samo još jedno! Zna li još netko, osim vas i mene, bilo što o tome?

— Suvišno pitanje — odmahnu Garencev rukom. — Shvatite već jednom da sam s time došao k vama upravo zbog toga. I uspio da me primite. Ipak ... No, glupost...

— Što? Što je ta glupost?

— Ah, sitnice. Mališan. Stanodavkin se sin u posljednje vrijeme nekako prilijepio uz mene. Ponekad pomišljam na to da me i špijunira...

— Dječak? Velik?

— Tako, petnaestak godina... No uzalud se uzbuđujete. Bez moje metode, bez zapisaka...

— Čekajte, zar vi i zapisujete?

— Dakako! Za svaki slučaj opisao sam cijelu metodu! Moglo bi mi se štogod dogoditi. Zbog toga. No možete biti mirni, bilježnica je ovdje, kod mene.

Garencev udari dlanom po svojoj torbi.

— Znate što, Garencev — priđe Petunin k njemu i poče govoriti mirno i polagano, možda čak i previše polagano. — Vi svakako shvaćate da vaša metoda može dospjeti u nečije ruke — poče oklijevati, ali zatim brzo nastavi — pa ne mora to biti ni zločinac. Dovoljno da bude kakav glupan. Ili kakav nadobudni dječak. Shvaćate li? Vrlo dobro. Nisam uostalom ni pomislio na to da ćete shvatiti. U takvim će rukama vaše čudo proraditi. Budite sigurni da hoće... I proizvoditi hladionike. I ovakve šalice kave. Ne uskoro, ali hoće. No dotad, dotle dok mi ne proučimo i shvatimo sve što je potrebno u tom problemu, pazite samo, do toga trenuka je najbolje da ti vaši zapisi budu ovdje. Zatvorit ću ih ovamo, u ovaj sef. I ja ću, a i vi ćete biti tad mirniji... Neću tajiti pred vama, osobio ću ja biti mirniji. I, molim vas, više nikakvih zapisa. Jesmo li se složili?

Garencev je već otvorio torbu, izvukao iz nje bilježnicu u crnom debelom uvezu i pružio je Petuninu, ali odjednom je povukao ruku.

— Što vam je? — začudi se Petunin.

— Samo trenutak — Garencev otvori bilježnicu, prelista je jedanput, drugi put... — Samo trenutak...

I odjednom se zbunio i pocrvenio.

— Što je posrijedi?

— Gledajte, to nije ona bilježnica — reče Garencev tako da se nije znalo guši li se ili kašlje.

— Kako to? Ne shvaćam...

— Zabunio sam se. Omot je isti. Jednostavno, nisam pravu bilježnicu stavio u torbu... Vjerojatno...

— A gdje je ona prava? — upita Petunin gotovo šaptom.

— Kod kuće... Ta šta vam je? Što se plašite? Već je pol godine ležala, ležala, i sad odjednom... I kome je ona uopće potrebna? Gluposti. Vjerojatno sam se zabunio misleći na sastanak s vama.

— Odmah ću pozvati automobil — reče nekako napeto Petunin— Poći ćete, ne, zajedrio ćemo poći k vama i donijeti bilježnicu ovamo. I to smjesta...

Koraknuo je k stolu i iznenada stao...

*

»Baš dobro što sam kod njega zapazio tu bilježnicu. On sve zapisuje u nju. Dakle, jedanput se na stolu pojavio pisaći pribor... Tako je to, dakle! Iznenada i iz ničega!... Tras i — pojavio se. A pred njim te kuglice i šesterokuti... A on je sjedio i izbuljio oči kao sova...

Nitko mi nije povjerovao. Čak se i Svjetlana smijala. No, baš mi se fućka... Ali zato ću ja sad imati takav božanski motocikl. Pravo čudo... I ne samo motocikl, nego sve štogod zaželim.

Ipak je on budala, iako je znanstvenik. Baš sam mu fino zamijenio bilježnicu... Zamisliti samo pravilno ono što želim i tres. Ovdje je. Jednostavno k'o pasulj . . .«

*

Kad je Petunin koraknuo k stolu, odmah se naglo zaustavio.

Prozori su zazvečali a luster nad glavom zaplivao je u stranu.

— To nije moguće. Nije moguće da bude moguće — istisne Garencev jedva otvarajući poblijedjele usnice.

— Čini se da smo obojica zakasnili — reče Petunin i ne znajući postavlja li pitanje ili sam sebi odgovara na pitanje koje je postavio u sebi.

Šutke su zurili jedan u drugoga još pola minute.

Do trenutka dok ih glavni udar potresa nije bacio na pod.

Ambrose Bierce:
The Ingenious Patriot
Preveo Bruno Ogorelec

Dovitljivi patriot

Dobivši audijenciju kod Kralja, Dovitljivi Patriot izvuče papir iz džepa i reče:

— Ako je po volji Vašem Veličanstvu, imam ovdje formulu za konstrukciju oklopa koji nikakav top ne može pro biti. Kad bi takav oklop prihvatila Kraljevska mornarica, naši bi ratni brodovi bili neuništivi i time nepobjedivi. Ovdje su, također, izvještaji ministara Vašeg Veličanstva koji potvrđuju vrijednost ovog izuma. Svoja prava na njega prepustio bih za milijun tumtuma.

Pregledavši papire, Kralj ih odloži i obeća mu nalog za Lorda Glavnog blagajnika Odjela za iznuđivanje, za isplatu milijun tumtuma.

— A ovdje — reče Dovitljivi Patriot, izvlačeći još jedan papir iz drugog džepa — ovdje su planovi za izradu topa koji sam izumio, a koji će probiti taj oklop. Kraljevski brat Vašeg Veličanstva, Imperator od Banga, rado bi ga otkupio, no lojalnost Vašem prijestolju i Vašoj ličnosti sili me da ga najprije ponudim Vašem, Veličanstvu. Cijena je milijun tumtuma.

Dobivši obećanje još jednog čeka, zavuče ruku u još jedan džep, primjetivši:

— Cijena ovog topa bila bi mnogo viša da nije činjenice da se njegovi projektili mogu tako efikasno odbiti obradom oklopnih ploča mojom posebnom metodom, jednim novim...

Kralj dade znak Glavnom velikom povjereniku da priđe.

— Pretražite ovog čovjeka — reče — i izvijestite me koliko ima džepova.

— Četrdeset i tri, gospodaru — reče Glavni veliki povjerenik završivši pretragu.

— Ako je po volji Vašem Veličanstvu — zavika Dovitljivi Patriot preplašeno — u jednom od njih je duhan.

— Uhvatite ga za gležnjeve i protresite ga — reče Kralj — a zatim mu izdajte ček na četrdeset i dva milijuna tumtuma i smaknite ga. Neka se objavi kraljevski ukaz kojim se dovitljivost proglašuje smrtno kažnjivim djelom.

Arthur C. Clarke:
2010: Odyssey Two
Preveli Mirjana i Zoran Živković

2010: Druga Odiseja

Prizor Jupitera, sa vencima belih oblaka, šarolikim trakama pretežno ružičaste boje i velikom crvenom mrljom koja kao da je buljila poput nekog opakog oka, nepomično je počivao na projekcionom ekranu u komandnoj kabini. Bio je tri četvrtine pun, ali niko nije gledao u taj osvetljeni disk; sve oči bile su upravljene na srp tame na njegovom rubu. Tu, povrh noćne strane planete, kineski brod trebalo je da se suoči sa svojim trenutkom istine.

Tsien je još pre dva sata prekinuo sve emisije, tako da sa njega više nije bilo ni zvuka, ni slike, ni podataka; usmerene antene bile su uvučene u bezbednu senku toplotnih štitnika. Jedino je još neusmereni »svetionik« i dalje odašiljao, tačno označavajući položaj kineskog broda koji je zaranjao ka okeanu oblaka velikih poput čitavih kontinenata. Piskutavo bip... bip... bip... predstavljalo je jedini zvuk koji se čuo u kontrolnoj prostoriji Leonova. Svaki taj impuls otisnuo se sa Jupitera pre više od dva minuta; u ovom trenutku njihov izvor lako je već mogao biti samo oblak usijanog gasa koji se rastače Jupiterovom atmosferom.

Signal je počeo da slabi, gubeći se u šumu. Bipovi su postajali izobličeni; nekoliko ih je sasvim izostalo, a onda se niz ponovo oglasio. Omotač plazme postojano se obrazovao oko Tsiena i uskoro će prekinuti svaku vezu sve dok brod ne izroni sa druge strane planete. Ako se to uopšte dogodi.

Mogli su da zapaze da se sićušna, izdužena iskra primetno udaljila od lica planeta okrenutog ka Suncu i da će uskoro nestati sa noćne strane. Kada se to dogodi, ako sve bude teklo prema planu, Jupiter će zarobiti brod, ukinuvši njegovu suvišnu brzinu. Kada se brod pojavi iza džinovskog sveta, predstavljaće novi Jupiterov satelit.

Iskrica zgasnu. Tsien je zašao za prevoj planete, hitajući preko noćne strane. Neće biti ničeg da se vidi ili čuje sve dok brod ne izroni iz senke — ako sve bude u redu, kroz nešto malo manje od jednog časa. Za Kineze će to biti veoma dug čas.

Vasilij isključi kompjuterski ekran, okrenu se na stolici, olabavi pojas kojim je bio vezan i obrati se prisutnima koji su strpljivo čekali.

— Najranije će se pojaviti kroz četrdeset dva minuta. Kako bi bilo da se malo prošetate, kako bismo ovde mogli na miru da dovedemo stvari u red? Vidimo se kroz trideset dva minuta. No, hajde! Uhodite!

Nevoljno, nepoželjne osobe napustiše most — ali, na Vasilijevu žalost, svi su bili natrag već posle nešto malo više od trideset minuta. I dalje ih je prekorevao zbog ispoljenog nepoverenja u njegove proračune, kada se iz zvučnika razleže poznato bip... bip ... bip... Tsienovog pozicionog svetionika.

Vasilij je u prvi mah izgledao zapanjen i kao okamenjen, ali se ubrzo pribrao i pridružio spontanom aplaudiranju koje se razleglo unaokolo; Floyd nije uspeo da zapazi ko je otpočeo pljeskanje. Iako takmaci, svi su oni bili astronauti koji su se nalazili dalje od matičnog sveta nego iko pre njih — »Ambasadori čovečanstva«, kako je to otmeno bilo zapisano u »Svemirskoj povelji« Ujedinjenih Nacija. Iako im baš ne bi bilo pravo da Kinezi uspeju, ipak nipošto nisu želeli da ih zadesi nesreća.

U sve je, doduše, bio upleten i lični interes, neodoljivo pade na um Floydu. Izgledi i samog Leonova sada su bili znatno povoljniji; Tsien je pokazao da je aerokočioni manevar stvarno moguć. Podaci o Jupiteru bili su tačni; njegova atmosfera nije krila neočekivane, a možda i pogubne tajne.

— Dobro! — reče Tanja. — Čini mi se da bi trebalo da im uputimo čestitke. Ali, ako to učinimo, oni nam neće zahvaliti.

Neke Vasilijeve kolege još su ga zadirkivale, dok je on, ispunjen nevericom, netremice zurio u kompjuterski izlaz.

— Ne shvatam! —.uzvikne Vasilij. Trebalo je da su još iza Jupitera!

Ponovo je usledio bešumni dijalog između njega i kompjutera, a onda se Vasiliju ote dug, prigušen zvižduk.

— Nešto ne valja. Ušli su na stalnu orbitu, u redu, ali ona ih neće dovesti do Discoveryja. Putanja na kojoj se sada nalaze ide daleko od Jupiterovog meseca Io... imaću tačnije podatke kroz pet minuta... moram još malo da ih pratim.

— Vasilij, molim te, obavesti me o njihovoj tačnoj orbiti čim je ustanoviš — zamoli ga Floyd. — Idem u svoju kabinu da se malo pozabavim domaćim zadacima.

Floyd stavi u pogon malu komunikacionu konzolu i zatraži informacije o Tsienu koje su mu upućene iz Washingtona. Pomno je razgledao izvrsne fotografije kineskog broda snimljene kada se ovaj pokazao u pravom svetlu, spremajući se da svakog časa krene sa orbite oko Zemlje. Bilo je i docnijih snimaka — ne odveć jasnih, zbog povećane udaljenosti, od radoznalih kamera — završnog čina putovanja, kada se letelica već približila Jupiteru. Floyda su upravo ove fotografije najviše zanimale, a još su korisnije bile projekcione

putanje i procene performansi.

Čak i pod najoptimističkijim pretpostavkama, bilo je teško razabrati šta su Kinezi naumili. Mora da su utrošili bar devedeset odsto goriva u ovoj sumanutoj jurnjavi kroz Sunčev sistem. Osim ako ovde nije posredi bila u doslovnom smislu samoubilačka misija — što se nije moglo sasvim isključiti — smislen je bio jedino plan koji bi počivao na hibernisanju i potonjem spašavanju. Ali obaveštajna služba bila je sumnjičava u pogledu mogućnosti da je kineska tehnologija hibernacije dovoljno razvijena da ovako nešto učini izglednim.

Uzdahnuvši, Floyd poče ponovo letimice da prebira po pet stotina strana podataka, nastojeći da bude što prijemčivijeg uma dok su se ekranom za veliko uvećanje brzo nizali dijagrami, karte, fotografije, nove stavke, spiskovi delegata na naučnim konferencijama, naslovi tehničkih publikacija, pa čak i komercijalna dokumenta.

Neke stavke mora da su tu uključene sasvim slučajno; one se nikako nisu mogle odnositi na misiju. Ako su već Kinezi uputili tajni nalog za hiljadu infracrvenih senzora posredstvom jedne paravanske korporacije u Singapuru, to se moglo ticati jedino vojske; izgledalo je krajnje neverovatno da je Tsien očekivao napad projektilima sa senzorima toplote. A i ovo je bilo stvarno smešno: specijalna oprema za visinska ispitivanja pribavljena od firme Glacier Geophvsics, Inc. iz Anchoragea, Aljaska. Kakvom li je to samo tupoglavcu moglo pasti na um da bi jednoj svemirskoj ekspediciji mogli biti potrebni...

Osmeh se zamrznu na Floydovim usnama; on oseti kako ga žmarci podilaze niz stražnji deo vrata. Blagi bože, pa neće se valjda usuditi!! Ali već su se bili odvažili na mnogo toga; a sada je, uostalom, sve najednom postalo smisleno.

Floyd pozva most.

— Vasilij — reče on — jesi li već izračunao orbitu?

— Jesam — uzvrati navigator neobično prigušenim glasom.

Floyd je lako mogao da pogodi da je nešto iskrslo. On odluči da rizikuje. — Idu u susret Evropi, zar ne?

Sa druge strane veze razleže se eksplozivni izraz neverice.

— Čort vazmi! Otkud si znao?

— Nisam znao... samo sam nagađao.

— Nema nikakve greške, proverio sam brojke do šeste decimale. Manevar kočenja ispao je u dlaku onakav kakav su želeli. Nalaze se na kursu za Europu, a to nikako ne može biti plod slučaja. Stići će na taj satelit za sedamnaest časova. Ali zašto bi neko uopšte želeo da se spusti na Europu? Čega tamo ima, za ime sveta?

Floyd je uživao u svom malom trenutku trijumfa .Doduše, i dalje se moglo dogoditi da je na skroz pogrešnom tragu.

— Šta ima na Europi? Ništa drugo do najdragocenija supstanca u vasioni.

Otišao je predaleko; Vasilij nije bio glup čovek i hitro je ugrabio odgovor sa njegovih usana.

— Razume se: voda!

— Tačno. Milijarde i milijarde tona. Sasvim dovoljno da se ispune rezervoari za gorivo, da se otisne na krstarenje oko svih satelita i da još preostane više nego što je potrebno za susret sa Discovervjem i povratak na Zemlju. Nije mi baš prijatno što to kažem, Vasilij, ali naši kineski prijatelji opet su nas nadmudrili.

— Sve to pod pretpostavkom, razume se, da im stvar tehnički uspe.

*

Na komandnom mostu broda Leonov kapetan Orlova zamišljeno je posmatrala zbijenu masu reći i brojki na glavnom ekranu. Floyd je taman s mukom počeo da sve to prevodi, kada ga ona prekide.

— Ne opterećuj se pojedinostima. Ovo su predviđanja vremena koje će Tsienu biti potrebno da napuni rezervoare i pripremi se za uzletanje. Oslonivši se na verovatne procene trajanja montiranja cevi, bušenja leda i tako dalje... smatramo da će uzleteti kroz pet dana.

— Pet dana!

— Ukoliko ih posluži sreća i sve dejstvuje besprekorno. A ako ne budu čekali da napune rezervoare, već uzmu samo onoliko koliko im je potrebno da stignu do Discoveryja, šta ćemo onda? Čak i ako budu brži od nas samo jedan čas, i to će im biti dovoljno. U najmanju ruku, moći će da zatraže spasilačka prava.

— Discovery je sada samo gvožđurija koja vredi nekoliko tričavih milijardi dolara. Sam brod nije važan, već jedino informacije koje se nalaze na njemu.

— Tačno. Informacije koje se mogu presnimiti, a onda obrisati.

*

Neko ga je drmao da bi ga probudio. .— Doktore Floyd, molim vas, probudite se. Zovu vas na komandni most! Nevoljno, Floyd otvori oči.

— U čemu je problem, Max? — upita on. — Nešto nije u redu?

— Izgleda, ali ne sa nama. Tsien je u nevolji Kapetan, navigator i glavni inženjer sedeli su vezani pojasevima na sedištima u kontrolnoj prostoriji; ostatak posade brižno se vrzmao unaokolo, obavljajući rutinske poslove ili posmatrajući monitore.

— Žao mi je što smo te probudili, Haywoode — izvinu se Tanja žurno. — Evo kako stoje stvari. Pre deset minuta iz kontrole misije stigao je prioritet prvog stepena. Tsien je potpuno zamukao. Dogodilo se to odjednom, usred jedne brojčane poruke: usledilo je još par sekundi izobličenog emitovanja, a onda ništa.

— Kako stoji sa svetionikom?

— Auh! Pa to mora da je onda nešto ozbiljno... veliko. Ima li pretpostavki?

— Prilično, ali sve su to nagađanja. Eksplozija, urvina, zemljotres...

ko zna?

— A možda nikada nećemo ni saznati, sve dok se netko ne spusti na Evropu ili dok ne proletimo na maloj udaljenosti i izbliza osmotrimo stvar.

Tanja odmahnu glavom. — Nije nam dovoljan delta ve. Najbliže možemo prići na pedeset hiljada kilometara, a sa te razdaljine teško da se nešto može videti.

— Onda su nam ruke potpuno vezane.

— Ne sasvim, Haywoode. Kontrola misije ima jedan predlog. Žele da okrenemo našu veliku zdelastu antenu od Zemlje i upravimo je prema Tsienu za slučaj da postoji neka slaba emisija poziva u pomoć. Izgledi su, kako bi ti rekao, veoma tanki, ali vredi pokušati. Šta misliš?

— Slažem se — reče on. — Obavestimo Zemlju o tome šta preduzimamo i počnimo da osluškujemo. Pretpostavljam da ćete pokušati na svim svemirskim frekvencijama za signalisanje opasnosti.

— Tako je, čim budemo izračunali Dopplerovu ispravku. Kako napreduje, Aleksandre?

— Dajte mi još dva minuta i programiraću automatsko traganje. Koliko dugo da slušamo?

— Slušaćemo pedeset minuta, a izveštavati Zemlju o ishodu deset. Zatim ćemo ponoviti ciklus.

Izgledalo je da pedeset minuta traje časovima. Kada su protekli, Aleksandar je ponovo upravio kompleks brodske antene ka Zemlji i izvestio je o bezuspešnom traganju. Dok je koristio preostalo vreme od deset minuta da pošalje blok poruka, neodlučno je pogledao kapetana.

— Je li vredno truda probati ponovo? — reče on glasom koji je jasno odražavao pesimizam.

— Razume se. Možemo da skratimo vreme traganja, ali nastavljamo sa osluškivanjem.

Kada je istekao puni čas, velika zdela opet je usmerena na Europu. I gotovo istog trena na automatskom monitoru stao je da bljeska signal upozorenja.

Aleksandar hitro prebaci prijemnik na audio-izlaz i kabinu istog časa ispune šumovi Jupitera. Negde u njihovoj pozadini, sličan šapatu koji se čuje spram zaleđa grmljavine, oglasio se slabašan, ali nepogrešiv zvuk ljudskog govora.

Aleksandar poče vesto da podešava uređaje za finu regulaciju i kontrolu talasnog područja i reči ubrzo postaše jasnije. Jezik je. neosporno bio engleski.

Postoji jedna kombinacija zvukova koju svako ljudsko uho može trenutno da razabere čak i usred najbučnije sredine. Kada je glas izronio iz Jupiterove kakofonije, Floydu se u prvi mah učinilo da on to nikako ne može da bude budan, već zarobljen u nekom fantastičnom snu. Njegovim kolegama bilo je potrebno malo više vremena da

reaguju; a onda se sve oči upraviše ka njemu, podjednako zapanjene.

Jer prve prepoznatljive reči sa Europe bile su: — Doktore Floyd... doktore Floyd... nadam se da me čujete.

— Ko je to? — prošaputa neko u horu prigušenog ućutkivanja. Floyd podiže ruku u znak da nema pojma.

— Znam da ste na Leonovu... možda neće biti mnogo vremena... upravivši antenu na mom skafandru ka mestu gde mislim...

Signala nestade nekoliko agonijski dugih sekundi, a onda se vrati znatno jasniji, premda ne primetno glasniji.

— Prenesite ovu informaciju Zemlji. Tsien je uništen. Ja sam jedini preživeo. Koristim antenu na skafandru; ne znam da li može da ostvari dovoljan domet, ali ovo mi je jedina prilika. Molim vas, slučajte pažljivo. Na Europi ima života. Ponavljam. Na Europi ima života...